Orpana

2/2015

Koukeroiden kertomaa

John Salo – amerikansuomalainen juoksija

Kansanpukuja arkeen ja juhlaan

TAMPEREEN SEUDUN SUKUTUTKIMUSSEURA ry 1979

Tampereen seudun sukututkimusseura ry:n jäsenlehti

Orpana

Tampereen seudun sukututkimusseura ry:n jäsenlehti
nro 2/2015 | vuodesta 1979 nro 82 | julkaisupäivä 11.9.2015

Toimitus Johanna Kurela
Taitto Tuula Äyräväinen
Painatus Tammerprint Oy, Tampere
ISSN 0359-128X
Seuran osoite Tampereen seudun sukututkimusseura ry
Mustoontie 174, 36120 Suinula
Seuran laskutusosoite Tampereen seudun sukututkimusseura ry
Maisterinkatu 12, 33720 Tampere
Seuran tiliyhteys FI03 1146 3007 2090 98
NDEAFIHH
Seuran www-osoite www.tamsuku.fi
Sähköpostiosoitteet seura@tamsuku.fi
Hallituksen jäsenten ja toimihenkilöiden sähköpostiosoitteet ovat muotoa etunimi.sukunimi@tamsuku.fi

Hallitus ja toimihenkilöt

Tarkista ajan tasalla olevat yhteystiedot osoitteesta www.tamsuku.fi.

Puheenjohtaja Raine Raitio
p. 044 553 6863 | raine.raitio@tamsuku.fi

Varapuheenjohtaja, ohjelma-asiat Tiina Miettinen
p. 03 344 4599 | tiina.miettinen@tamsuku.fi

Kokoussihteeri Sara Lundén
p. 050 561 4920 | sara.lunden@tamsuku.fi

Jäsensihteeri Aila Mäki
p. 040 760 1527 | aila.maki@tamsuku.fi

Laskujen maksaminen Liisa Janka
p. 050 595 1855 | liisa.janka@tamsuku.fi

Retket Marja Pärri
p. 040 583 2208 | marja.parri@tamsuku.fi

Webmaster Heikki Nurmi
p. 044 016 0652| heikki.nurmi@tamsuku.fi

Orpanan toimittaja Johanna Kurela
p. 040 755 1767 | johanna.kurela@tamsuku.fi

Julkaisujen ja muun materiaalin tilaukset
Jorma Lappalainen | jorma.lappalainen@tamsuku.fi
Tuotteita myydään esitelmäilloissa ja Sampolan sukututkimuspäivänä. Niitä voi tilata myös sähköpostitse.

Kirjastonhoitaja Marja-Leena Kuusi
Tavattavissa Mäkelän kabinetissa kirjaston aukioloaikoina.

Seuraava Orpana ilmestyy 11.1.2016.
Siihen tarkoitettujen artikkeleiden on oltava perillä viimeistään 1.12.2015.
Orpanan kirjoittajat vastaavat itse tekstiensä sisällöstä ja kuvien käyttöluvista.

Kuva Heikki Nurmi

Haalistuvat muistot

Kesä on juhlien aikaa. On valmistujaisia, rippi- ja ylioppilasjuhlia, häitä, hautajaisia, sukuseurojen tapaamisia, mökki-iltoja tuttavien kanssa yms. Kaikkiin näihin juhliin liittyy olennaisena osana valokuvat.

Juhlan sankari, juhlat itsessään ja paikalla olleet vieraat pääsevät tahtoen tai tahtomattaan salamavalojen loisteeseen. Tapahtuma tallennetaan paikallaolleiden kameroihin ja kännyköihin. Isompiin juhliin saatetaan palkata ammattivalokuvaaja.

Jos katsomme vanhoja valokuva-albumeitamme tai uudempia tietokoneemme kovalevylle tallettamiamme kuvia, usein aiheena on jokin juhla. Sen sijaan arkea emme juurikaan kuvaa. Ajattelemme, että sitähän me näemme muutenkin, miksipä sitä kuvaamaan.

Arjen katkaisevat juhlahetket, elämämme taitekohdat ja saavutuksemme, ne me talletamme muistoihimme. Niiden kautta saamme vuosienkin kuluttua palautettua mieliimme monet merkittävät tapahtumat.

Valitettavan usein kuvat jäävät pöytälaatikkoon, kameran tai tietokoneen muistiin. Jos saamme vietyä ne albumiin, kuvatekstit jäävät pois. Miksi sitä nyt tuttujen ihmisten nimiä lähtisi ylös kirjaamaan. Onneksi uusimmista kuvista monet teettävät kuvakirjoja.

Kun aika kuluu ja vuosikymmenet vierivät, tutuista tulee tuntemattomia. Kuvat – varsinkin 1970-luvulla otetut – haalistuvat ja muuttavat väriään. Samalla tavoin käy muistoillemme. Emme enää muista työkavereistamme kuin etu- tai sukunimen. Lastemme häävieraista emme muista kuin omat sukulaisemme jos niitäkään. Ja kun meistä aika jättää, jälkeläisemme eivät tiedä edes sitäkään kenen elämään pöytälaatikosta löytyneet kuvat liittyvät.

Muistakaa, että valokuvat ovat osa sukumme historiaa.

Kannessa Adélaïde Labille-Guiardin maalaus Madame Rolandista vuonna 1787.
Kuva Wikimedia Commonsista.

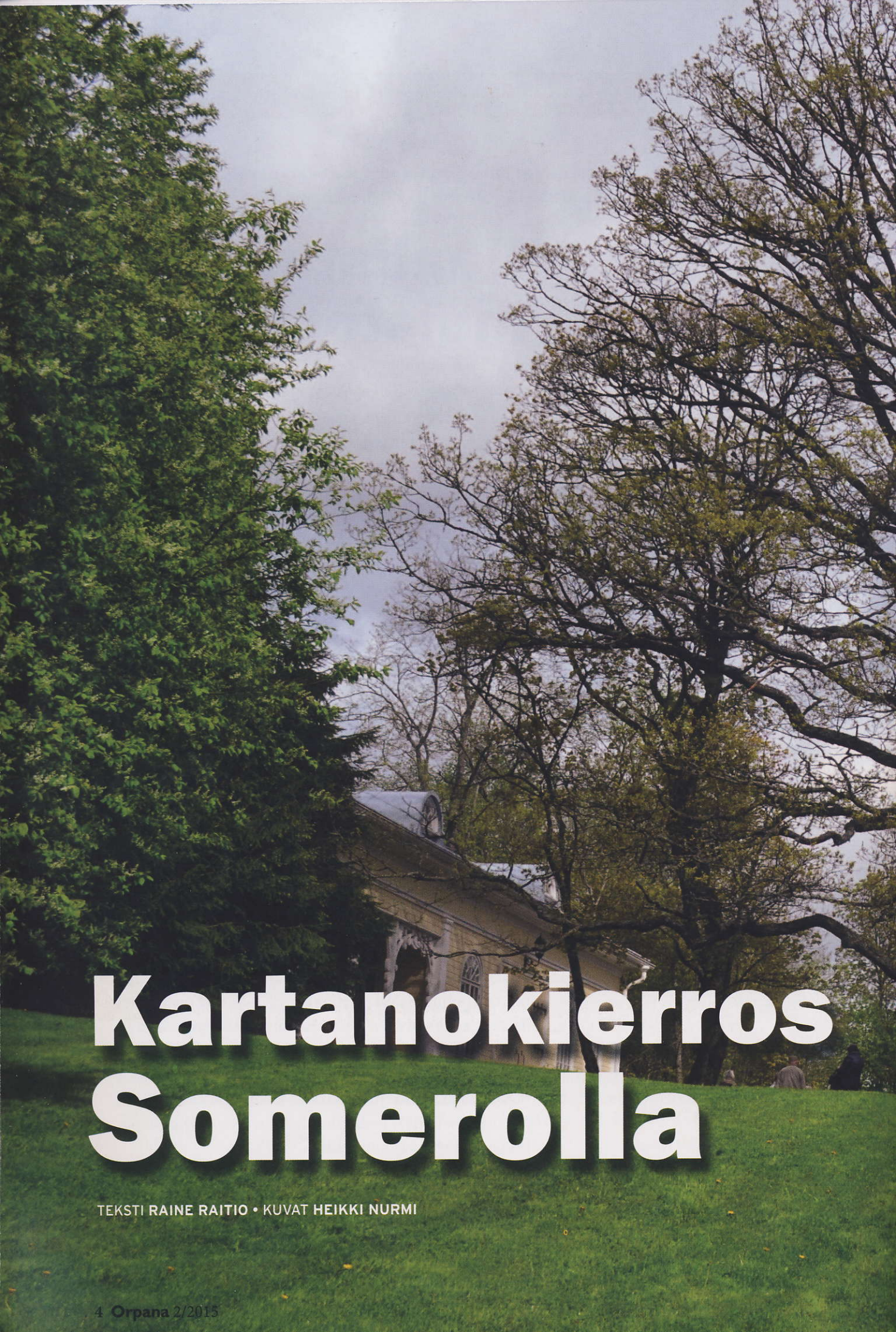

Kartanokierros Somerolla

TEKSTI **RAINE RAITIO** • KUVAT **HEIKKI NURMI**

Tämänvuotisen kevätretkemme kohteena oli Somero. Nykyinen Someron kaupunki muodostuu Someron ja siihen vuonna 1977 liitetystä Somerniemen kunnasta. Tämä noin 9 500 asukkaan kaupunki on yksi Suomen merkittävimmistä maatalouspitäjistä. Kaupunki käyttääkin itsestään nimitystä maaseutukaupunki.

Paikkakunnan sijainti vanhan Hämeenlinnasta Turkuun johtaneen Hämeen Härkätien varressa on vaikuttanut voimakkaasti asutuksen syntyyn ja kehitykseen. Somero oli aikanaan aatelisten keskuudessa haluttua seutua ihanteellisten liikenneyhteyksiensä ja viljavien maidensa vuoksi, mistä kertoo jo yksistään se, että kunnassa on yhteensä 14 kartanoa.

Piru kyyditsi herrat Somerolle

Aloitimme retkemme Pellavakeskuksesta, missä kahvittelun lomassa saattoi tutustua paikallisten kädentaitajien ja taiteilijoiden tuotteisiin. Pellavakeskuksessa on myös Elixi Oil Oy:n tehtaanmyymälä, jossa on myytävänä kaikkea mitä pellavasta saa.

Tässä vaiheessa mukaamme liittyi myös 1800-luvun mallin mukaiseen asuun pukeutunut oppaamme Eeva Vuorinen.

Jo heti alusta lähtien opas luetteli aatelissukujen nimiä ja vuosilukuja niin valtavasti, että kuulijaa alkoi hirvittää. Jo ensimmäisten kartanoiden jälkeen olimme aivan päästämme pyörällä. Matkan aikana saimme oppaaltamme todellisen rautaisannoksen sukuhistoriaa. Valitettavasti tilojen muu historia jäi vähemmälle opastuksen kokonaisuuden näin hieman kärsiessä.

Vuosisatojen varrella jokaisessa kartanossa oli asunut lukuisia aatelisia ja muita herroja. Tulimme vakuuttuneeksi siitä, että olimme valinneet kohteemme oikein ja olimme todellisessa kartanopitäjässä.

Siitä, miten kartanot olivat saaneet alkunsa, kertoo vanha kansantarina.

Kerrotaan, että piru olisi tuonut kartanonherrat pitäjään lentäen Someron yli suuri säkki selässään. Painava, "herramiehiä" täynnä ollut säkki jäi lennettäessä kiinni Huikkonmäkeen, jolloin pussi repesi ja sen sisältö putosi mäenrinteeseen. Seurauksena oli, että pirun tuomat herrat alkoivat ajaa pois talonpoikia mailtaan.

Todellisena syynä ovat olleet kuitenkin sota-ajat ja muut vastoinkäymiset, minkä seurauksena talonpojat eivät kyenneet maksamaan verojaan. Tilat joutuivat kruunulle ja sen myötä ne läänitettiin ja lahjoitettiin aatelisille.

Kartanon kunnostaminen on vuosien urakka

Ensimmäinen kohteemme oli Lahden kartano, jota parhaillaan kunnostetaan.

Lahden kylä mainitaan ensimmäisen kerran asiakirjoissa jo vuonna 1492. Kylän kuudesta talosta viisi yhdistettiin vuoden 1637 vaiheilla Lahden kartanoksi ja vuonna 1654 tilaan yhdistettiin viimeinenkin kylän kuudesta talonpoikaistalosta.

Kartanon päärakennuksen nykyisin omistava toimitusjohtaja Arno Latvus on kunnostanut rakennusta vuodesta 1997 alkaen. Omistaja ei itse ollut paikalla, joten pääsimme tutustumaan vain uuteen piharakennukseen ja kartanoa ympäröivään puistoon.

Jo pihapiiri kertoi siitä, että kartanoa on kunnostettu vuosia. Puisto oli hyvin hoidettu, täynnä patsaita ja suihkulähteitä. Täysin tyylinmukaisesti tehty, sisätiloiltaan monta metriä korkea piharakennus oli jo nähtävyys sinänsä englantilaistyylisine keittiöineen, Euroopasta hankittuine kattokruunuineen ja kalusteineen.

Myöhemmin kuulin, että samalla omistajalla on kaksi muutakin kartanoa, yksi Janakkalassa ja yksi Virossa.

Lahden kartanosta jatkoimme matkaa Someronjoen varrella sijaitsevaan Åvikin kartanoon. Vuonna 1799 valmistuneen päärakennuksen saimme nähdä vain ulkoapäin linja-auton ikkunasta, sillä puiston

Lahden kartanoa on entisöity vuodesta 1997 alkuperäiseen empireasuunsa.

ympäröimä kartano oli parhaillaan remontoitavana. Suomen matkallaan keisari Aleksanteri I:n kerrotaan aterioineen talon puistossa.

Åvikin kartanon syntyhistoria on täysin toisenlainen kuin Someron muiden kartanoiden. Se ei ole aatelin lahjoitusmaille perustettu säteri, vaan lasitehdasta varten Sillanpään kylään luotu suurtila.

Åvikin lasitehdas perustettiin vuonna 1748. Tehdas tuotti aikanaan mm. apteekkipulloja sekä tölkkejä ja ikkunoita.

Kun omistajat rakennuttivat lasitehtaalle ruukinpatruunalle soveltuvan asunnon, siitä muodostui herraskartano. Vuonna 1833 lasitehtaan palon jälkeen kartanosta tuli pelkkä maanviljelystila.

Vuoteen 1818 asti Åvikin alueella toimi myös ruukinpatruunan perustama tehtaan seurakunta, jolla oli oma kirkko ja pappi.

Aarikoiden Jurvala

Seuraava kohteemme oli Jurvalan kartano. Tila on yksi vanhimpia Someron kartanoista, sillä se mainitaan ensimmäisen kerran säterinä jo vuonna 1608. Vuonna 1927 kartano siirtyi Nakkilasta kotoisin olevalle Aarikan suvulle.

Alma ja Väinö Aarikan perheen muuttaessa tilalle sen nykyinen päärakennus ei ollut vielä valmis. Väinö Aarikka halusi yksinkertaistaa rakennusta talonpoikaisemmaksi. Tässä vaiheessa rakennuksesta poistettiin sen katolla ollut näkötorni, sisäänkäynnit vaihdettiin sekä poistettiin ikkunoiden lakritsikuvioiset pikkuruudut. Samalla entinen torni siirrettiin pihalle lasten leikkimökiksi.

Aarikoiden muutettua Jurvalaan perheeseen syntyi vielä yhdeksäs lapsi.

Perheen kuopus Kaija Aarikka (1929–2014) on tullut tunnetuksi muotoilijana. Hänen perustamansa 60-vuotias Aarikka-niminen perheyritys on erikoistunut puukoruihin ja piensisustustuotteisiin. Yritystä jatkavat nykyisin hänen kolme tytärtään.

Sotien jälkeen monet Someron kartanoista joutuivat luovuttamaan osan alueistaan Karjalasta tulleille siirtolaisille. Myös Jurvalan talosta meni puolet karjalaisille.

Jurvalan tila on edelleen Aarikan suvun hallussa. Vuodesta 1995 alkaen tilan pääelinkeinona on ollut luomukananmunien tuotanto, jota varten tilalla viljellään mm. kauraa.

Tilan toimintaa ja sen päärakennuksen meille esitteli talon emäntä. Tilanhoidon ohella hän pitää myös Myötätuuli-nimistä majataloa Someroll sekä kirjoittaa näytelmiä.

Jakautunut kartano

Jurvalasta matkamme jatkui Kimalan kylään. Kimala-nimi mainitaan ensi kerran asiakirjoissa jo vuonna 1492 erään riitajutun yhteydessä.

Kimalan kartano syntyi, kun Claes Ramsay yhdisti 1670-luvulla Kimalan kylän neljä talonpoikaistaloa ja rakennutti paikalle asuinkartanon. Kartano nautti säterioikeuksia vuodesta 1675.

Pysähdyimme Kimalan kartanon eteen – tai oikeammin kartanoiden eteen – ihastelemaan kunnostettuja rakennuksia ja niitä ympäröiviä puistoja.

Kimala eli Kimala gård on kokenut lähes neljäsataavuotisen historiansa aikana loiston ja rappion aikoja. Se on ollut jaettuna välillä kahteen, hetken jopa kolmeenkin osaan, välillä taas yhdistetty ja taas jaettu.

Tila siirtyi 1800-luvun alussa Avellan-suvulle. Rahavaikeuksien vuoksi talosta jouduttiin kuitenkin myymään 2/3 ja kartano halottiin kahteen osaan 1820-luvulla.

1700-luvulta peräisin oleva kartanon vanha päärakennus on tiettävästi Someron vanhin asuinrakennus. Kartanon jakautumisen jälkeen Kimalan vanhan päärakennuksen viereen rakennettiin 1850 uusi päärakennus. Tämän jälkeen Kimalan vanhaa osaa kutsuttiin omistajansa mukaan Avellaniksi ja uutta osaa Konsiniksi.

Konsinien Kimala joutui oston kautta 1846 Someron kirkkoherran Henric Konsinin omistukseen. Konsinin suku omisti tilaa aina 1900-luvun alkuun saakka. Sittemmin kartano on ollut useiden eri henkilöiden omistuksessa, kunnes tila siirtyi 1931 Avellanien omistukseen ja kartano yhdistyi jälleen. Avellanit omistavat edelleen kartanon viljelysmaat, mutta tilan päärakennuksesta puistoineen he ovat luopuneet.

Vuonna 1946 sotien jälkeen säädetyn maanhankintalain seurauksena Konsinien Kimalan talouskeskus kartanon vanhoine päärakennuksineen ja sitä ympäröivine maineen siirtyi Muolaasta kotoisin olevalle Toukkarin suvulle.

Entinen suurtila

Seuraavana vuorossa oli lounas, mikä tarjottiin meille Härkälän kartanossa.

Härkälä mainitaan ensi kerran säterikartanona vuosia 1613–1614 koskevassa rälssiluettelossa, mutta se on ollut epäilemättä olemassa jo useita vuosia ennen sitä.

Vuonna 1873 kartanon omistajaksi tuli kollegireistraattori Emil Reinhold Gammal. Hän oli ostanut tuolloin Paddaisten kartanon ja Härkälä tuli kaupan mukana. Gammal rakennutti tilan nykyisen päärakennuksen vuonna 1882.

Gammalilta tilan osti agronomi

Jurvalan kartano.

Kimalan kartanon molempien puolikkaiden talouskeskukset sijaitsevat rinnakkain samalla puolen tietä, tien halkaistessa talouskeskuksen. Tien toisella puolella sijaitsevat tilojen jykevät kivinavetat ja muut talousrakennukset.

Tobias Villehard Sainio, jonka aikana maataloutta nykyaikaistettiin ja uudistettiin voimakkaasti. Talon navetassa oli tuolloin 90-päinen karja.

Lyhyessä ajassa tapahtuneet uudistukset nielivät paljon varoja, mikä herätti epäilyksiä talon omistajan rahojen riittävyydestä. Isäntä totesi kuitenkin, että "Ennen Härkälän salmesta vesi loppuu, ennen kuin minulta rahat!" Rahat kuitenkin loppuivat ja kartano ajautui velat taanneelle Åvikin kartanon omistajalle August Haggrénille, joka myi Härkälän tilan vuonna 1905 valtiolle.

Tilan torpparit olisivat halunneet ostaa kartanon, mutta senaatti esti sen. Lähes 1 500 hehtaaria käsittäneen kartanon maista muodostettiin 51 itsenäistä tilaa ja 43 palstatilaa. Jäljelle jääneen 75 hehtaarin suuruisen päätilan ja siihen liittyneen suuren rakennuskannan osti Ypäjän Haunion kartanon tilanhoitaja August Mauritz Sandholm vuonna 1909. Hänen kuoltuaan 1920 tila myytiin Someron kunnalle, joka perusti sinne vuoteen 1979 asti toimineen vanhainkodin.

1920-luvulla vanhainkoti eli vaivaistalo oli pelottava paikka, jonne jouduttiin. Tilaa viljeltiin myös vanhainkotiaikana, ja talo eli luontaistaloudessa, mikä merkitsi sitä, että kaikki tekivät elantonsa eteen töitä voimiensa mukaan.

Tämän jälkeen kartanoa omisti apteekkari Keijo Mäkelä. Hänen aikanaan kartanossa kävi taiteilijoita. Siellä pidettiin kursseja ja salit toimivat taidekeskuksena ja ateljeena. Mäkelän suku piti taloa myös kesäasuntonaan sekä varastona.

Huvilan kylkiäisenä tuli kartano

Kartanon nykyinen isäntäpari toimittaja Raino Hurme ja ekonomi Soili Suominen-Hurme ovat kartanon 27. omistajat. He ostivat kahden huoneen huvilan, jonka ohessa tuli myös noin 1 000 m² käsittävä kartanorakennus. Odotettavissa olevasta suuresta kunnostusurakasta huolimatta he päättivät ottaa haasteen vastaan.

Talo vaati suuren remontin, mutta talon kunnostamisen kannalta oli hyvä, että rakennukseen ei ollut laitettu muoveja kuin yhteen huoneeseen. Peruskorjauksen yhteydessä viisikymmentä metriä pitkän kartanon päärakennuksen salit ja salongit palautettiin 1800–1900-luvun vaihteen mukaisiksi.

Huoneet on sisustettu menneen

Härkälän kartanon nykyiset omistajat ostivat kahden huoneen huvilan, jonka ohessa tuli myös noin 1 000 m² käsittävä kartanorakennus.

Hovilan 1841 rakennettu 39 metriä pitkä päärakennus käsittää kaikkiaan noin 400 m² asuintilaa. Hovilan pihapiirissä on myös toinen 1880-luvulta peräisin oleva asuinrakennus, joka sisältää 1900-luvun alussa rakennetun väentuvan ja 1600-luvun lopulta peräisin olevan holvatun kellarin. Rakennukseen on lisäksi liitetty kuisti 1930-luvulla.

ajan henkeen sopiviksi, ja niitä koristavat vanhojen huonekalujen ohella Kiinasta ja Japanista tuodut esineet kertoen samalla omistajien jo 30 vuotta jatkuneesta kiinnostuksesta Aasiaan. Erikoisuutena sisustuksesta voisi mainita myös näytillä olleen Someron kirkosta aikanaan poistetun enkelimaalauksen.

Härkälän kartanon erikoisuuksiin kuuluu myös Sisä-Suomessa harvinainen, kaksiosainen holvikellari 1600-luvulta. Alun perin kellari on sijainnut tilan vanhan päärakennuksen alla.

Lisäksi talon yläkertaan oli koottu Nostalgia-näyttely sekä Vintage-vintti, jossa myytiin mm. vanhoja tuoleja ja ruokailuryhmiä.

Somerolaisten kartanoiden pihoissa silmiinpistävää oli erilaisten patsaiden suuri määrä. Eräs ryhmästämme totesikin leikillään Härkälän isännälle, että paikkakunnalla lienee kierrellyt joku jobbari, kun patsaita on kaikkialla. Yllätykseksemme isäntä totesikin näin käyneen.

Nykyisin Härkälän kartanoa vuokrataan juhliin ja kokouksiin. Siellä järjestetään myös antiikki- ja taidenäyttelyitä. Lisäksi se tarjoaa myös maatilamajoitusta. Kartano on avoinna vain tilauksesta.

Sorkkarauta, tuli ja varkaat kartanon riesana

Someron vanhin rakennus löytyy kirkonkylästä. Kirkkomaalla sijaitseva kivisakasti on peräisin 1490-luvulta ja se on kuulunut Someron vanhaan kirkkoon. Hautausmaan vieressä sijaitseva nykyinen kirkko on Tampereen hiippakunnan toiseksi suurin kirkko. Kirkkoon sopii sisälle kaikkiaan noin 1 500 kuulijaa.

Pitäjän keskustaan perustettiin aikanaan myös koko kirkkomaan viereisen Harjun kylän käsittänyt säterikartano.

Tilan vanha päärakennus purettiin jo vuonna 1960 ja sen paikalle rakennettiin uusi moderni asuinrakennus. Ennen rakennuksen hävittämistä varkaat veivät oppaamme mukaan tilan antiikki-irtaimiston. Uudempikin asuinrakennus oli jo poissa, sillä sen tuhosi tulipalo vuonna 2011. Jäljellä oli enää vain tyhjä tontti.

Lopuksi vierailimme Hovilassa

Lähtökahvit joimme Hovilan kartanossa, jonka historia ulottuu myös 1600-luvun alkuun.

Tuolloin syntyi useita Ihamäen kylän taloja yhdistämällä Hans Ramsayn omistama Ihamäen säterikartano. Ramsay-suvun suomalaisen sukuhaaran kantaisä oli skotlantilaissyntyinen ratsumestari Hans Ramsay (k. 1649). Hänen aikanaan Ihamäen kylän Hovila eli loistoaikaansa. Kansan mielestä Hovila on ollut todellinen "hovi" eli enemmän kuin seudun muut kartanot.

Ramsayn jälkeen tila oli monien eri sotilashenkilöiden hallussa. Sotilassukujen aikakausi päättyi Hovilassa 1825 ratsutilallisen Gabriel Nikanderin ostettua tilan.

Hän rakennutti Hovilaan 1841 uuden päärakennuksen, jossa oli suuri käräjäsali. Rakennusta jatkettiin vielä 1870-luvulla kymmenellä metrillä. Samalla vuosikymmenellä valmistui myös tilan kivinavetta, joka sai nykyisin näyttelytilana toimivan toisen kerroksen vuonna 1952.

Kulttuurihistoriallisesti arvokas kohde

Vuodesta 2008 Hovilaa ovat isännöineet Martti ja Arja Torkkomäki. He aloittivat heti kartanossa laajat kunnostustyöt vanhaa kunnioittaen.

Vaikka tila oli ollut asumattomana vuosia, restaurointityötä helpotti se, että tilan päärakennusta ei ole missään vaiheessa modernisoitu. Entistämistyö on pyritty tekemään huoneiden aito tunnelma säilyttäen ja mahdollisimman vähän korjaten. Tavoitteena on ollut 1800-luvun lopun interiöörien palauttaminen päärakennuksessa ja puistossa.

Restauroinnin yhteydessä päärakennuksen huoneiden katoista paljastui kattomaalauksia. Kolmessa huoneessa ne voitiin säilyttää. Päärakennukseen kuuluu myös pirtti, jossa on 60:n leivän uuni.

Nykyisin Hovila toimii matkailukohteena sekä juhlatilana. Kartanon nykyiseen elämään kuuluvat olennaisena osana myös kesäisin järjestettävät taidenäyttelyt. ●

Koukeroiden kertomaa 1600- ja 1700-luvuilta

TIINA MIETTINEN

Viime syksynä ja keväänä järjestimme pari iltaa, joissa kerrattiin vanhoja käsialoja 1600- ja 1700-luvuilta. Tekstit julkaistiin Orpana-lehdessä etukäteen ja jäsenet ottivat sen mukaansa jäseniltaan. Nyt julkaisemme molempien iltakurssien tekstit vielä sekä kuvina että litteroituina. Voit siis harjoitella niiden avulla käsialoja itse. Samalla näet millaisia asiakirjat olivat kyseisellä aikakaudella.

Tehtävä 1 (Orpana 2/2014):
Mynämäen kirkonkokouksen pöytäkirja 1778

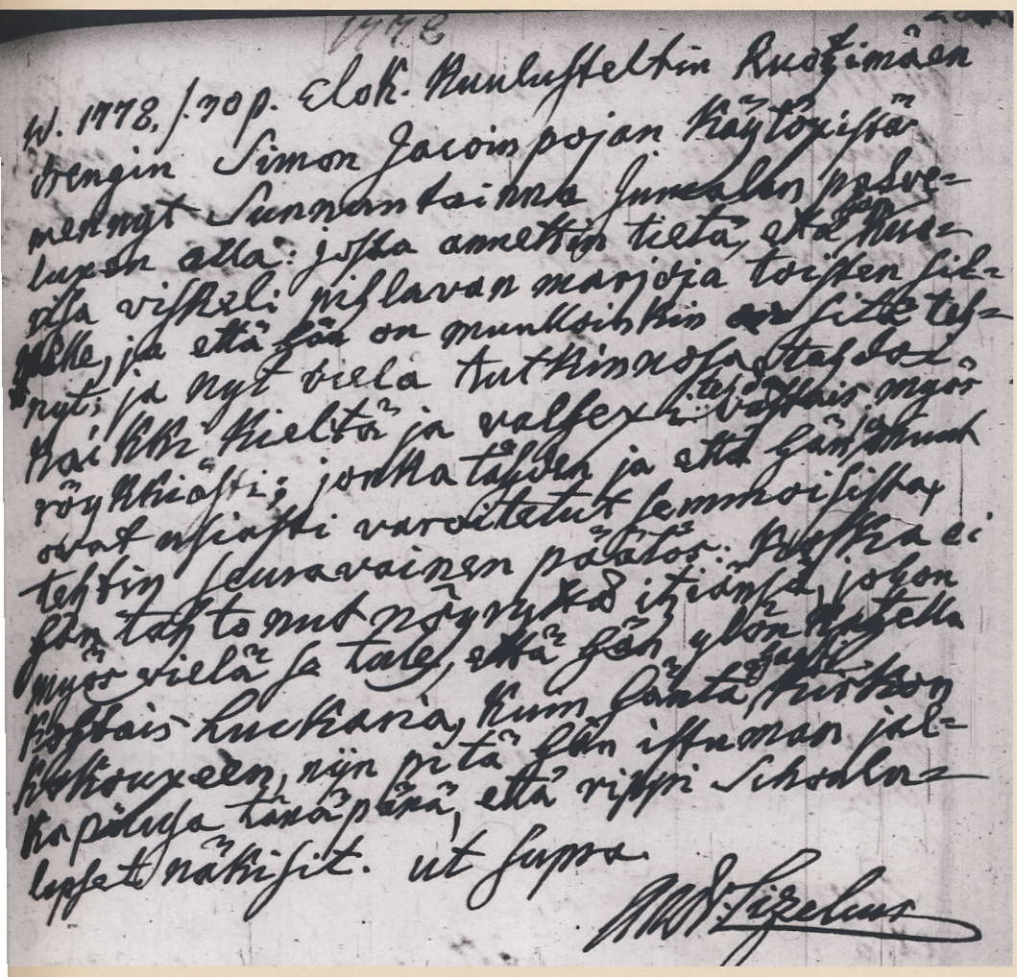

W. 1778/ 30 p. Elok. Kuulusteltin Ruotsimäen drengin Simon Jacoin pojan Käytöxistä mennyt Sunnuntainna Jumalan palveluxen alla: josta anettin tietä, että (hän) Kuorissa viskeli pihlavan marjoja toisten silmälle, ja että hän on muulloinkin sitä tehnyt; ja nyt vielä tutkinnosa tahdox kaikki kieltä ja valhexi tehdä vastais myös röyhkiösti: jonka tähden ja että hän ja muut ovat usiasti varoitetut semmoisista. Tehtin seuravainen päätös: Koska ei hän tahtonut nöyrytä itsiänsä, johon myös vielä se tule, että hän ylönkatsella kohtais Luckatia, Kuin häntä (haetti) Kirkon kokoukxeen, nijn pitä hän istuman jalkapuusa tänäpänä, että rippi Scholalapset näkisit.
ut Supra
And. Litzelius

Tehtävä 2 (Orpana 2/2014):

Harjun kappeliseurakunnan henkikirja 1756

Hariu Cappelgiäld

Härmälä	Rusthål: Petter Wikman, Brita p, Beata Dh
	D(ito) L. B. Henrich, Anna h
	D(ito) L. B. Jacob, Mar. h, Joh S ½, Kirstin p.
Pardola	Sätt. rusthål: L. B. Jöran, Caisa S, Marg Dh
	D(ito) L. B. Jöran Pietilä, Matts B ½, Kirstin S
	D(ito) Torp. Thomas, Anna h, Anders d.
	Anders Erola, And., Matts s, Hend S ½ , Kirstin d, Maria Sh
Nuoliala	Jacob Nickilä, Jöran S, Hend S ½, Maria Sh
	Jacob Pärttula, Maria h, Michel B ½, Maria (S ½ ?), Walb. p
	Henrich Isoperä, Marg h, Walb S, Mar. p
	Anders Isoperä, Anna h, Anna p, Sophia hu
Williälä	Rusthål: Kirstin Wärd, Hend. Mich. S ½, Beata p, Brita Dh
Carla	Rusthål: Sara Gottleben, hofrätts. auscut. Christ. S, Jöran, Simon, Joh. D, Walborg, Lena, Lisa, Maria p, Greta d, Maria d, Mar Dh
	Sochne skrifl. Joseph Aurell

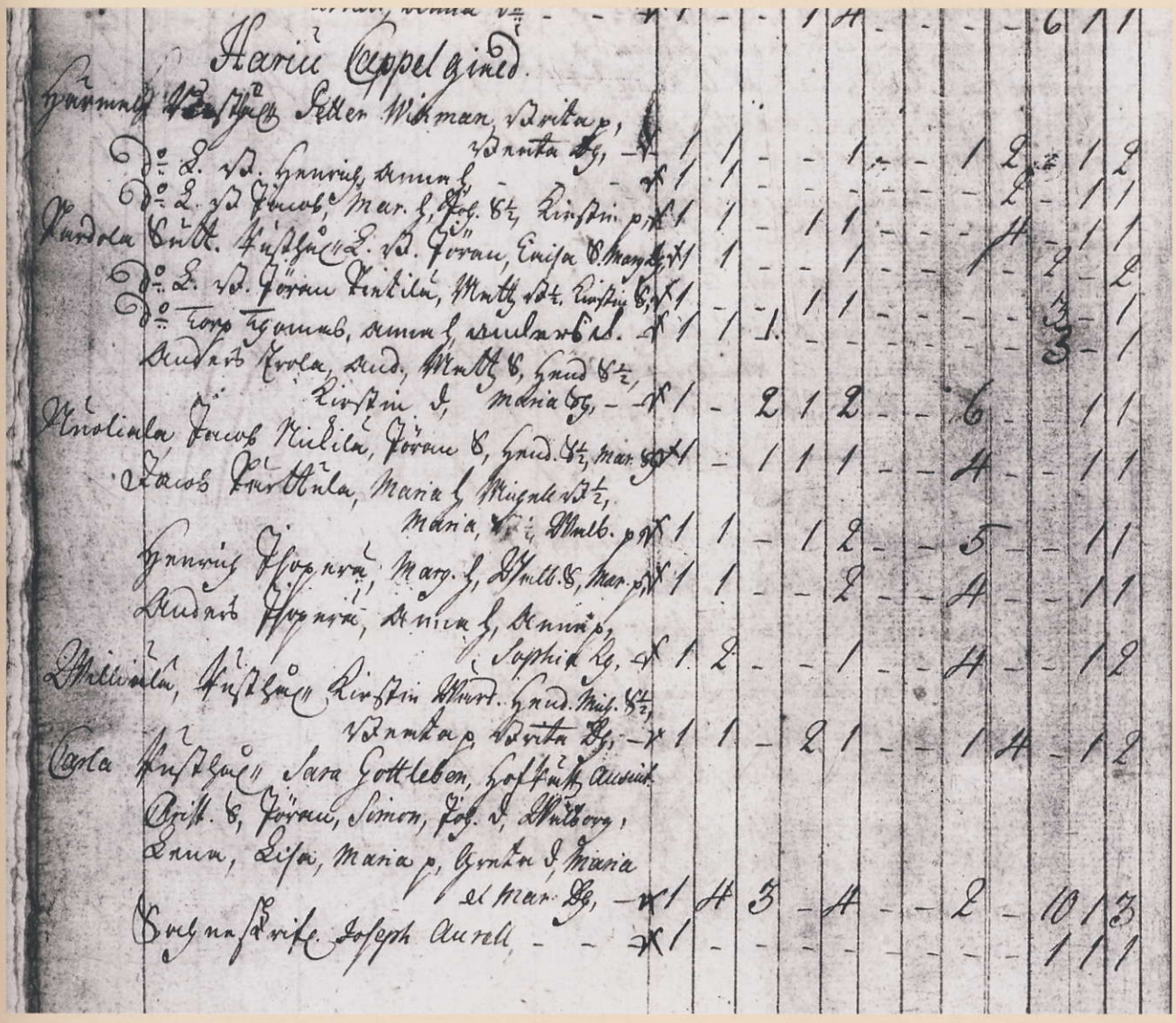

Tehtävä 3 (Orpana 1/2015):

Pirkkalan henkikirja 1663

	Gemene Knechters hemman
Sorckala	till skatt 663, Erich Simonsson, Walbor hust.
Sikois	Nils Nilsson, Maisa hustro
	Johan Matsson, Gertru hustro
	Mats Michellsson Gertru hust: Brita Sr
Runsas	Olof Matsson, Gertru h: Grels Måg, Lisa hust:
Lielax	Anders Sigfersson, Michell Son, Walbor S: h: Lisa Rättare h.
	Kirsten och Walbor huuskonor
	Friheet till Lifstijdh
	Sal: Carl Sigfrijdssons Enckia
Pardoila	Erich Ehrsson, Walbor h: Johan d. Walbor piga
	Sigfredh Andersson, Maisa h: Lisa och Karin Sr
Härmäle	H: Anna Leut: Mats d. Maisa och Anna pigor
Lielax	H. Margeta Tomasdr: Simon och Mats dr: Walbor p
	Frälsse efter Norkiöpings Besluth
	Sal: Greef Arfwed Wittenberghs
Birckala	Söfring Markusson, Agnis hust. Grels Son, Karin hustro
	Henrich Hansson, Walbor h
	Eskill Matsson, Johan Son, Maisa hust: Hellga K:h: Lisa dotter
	Simon Michellsson, Gertru H: Maisa Sr, Anna piga
	Jöran Erichsson, Brita h. Gertud dotter

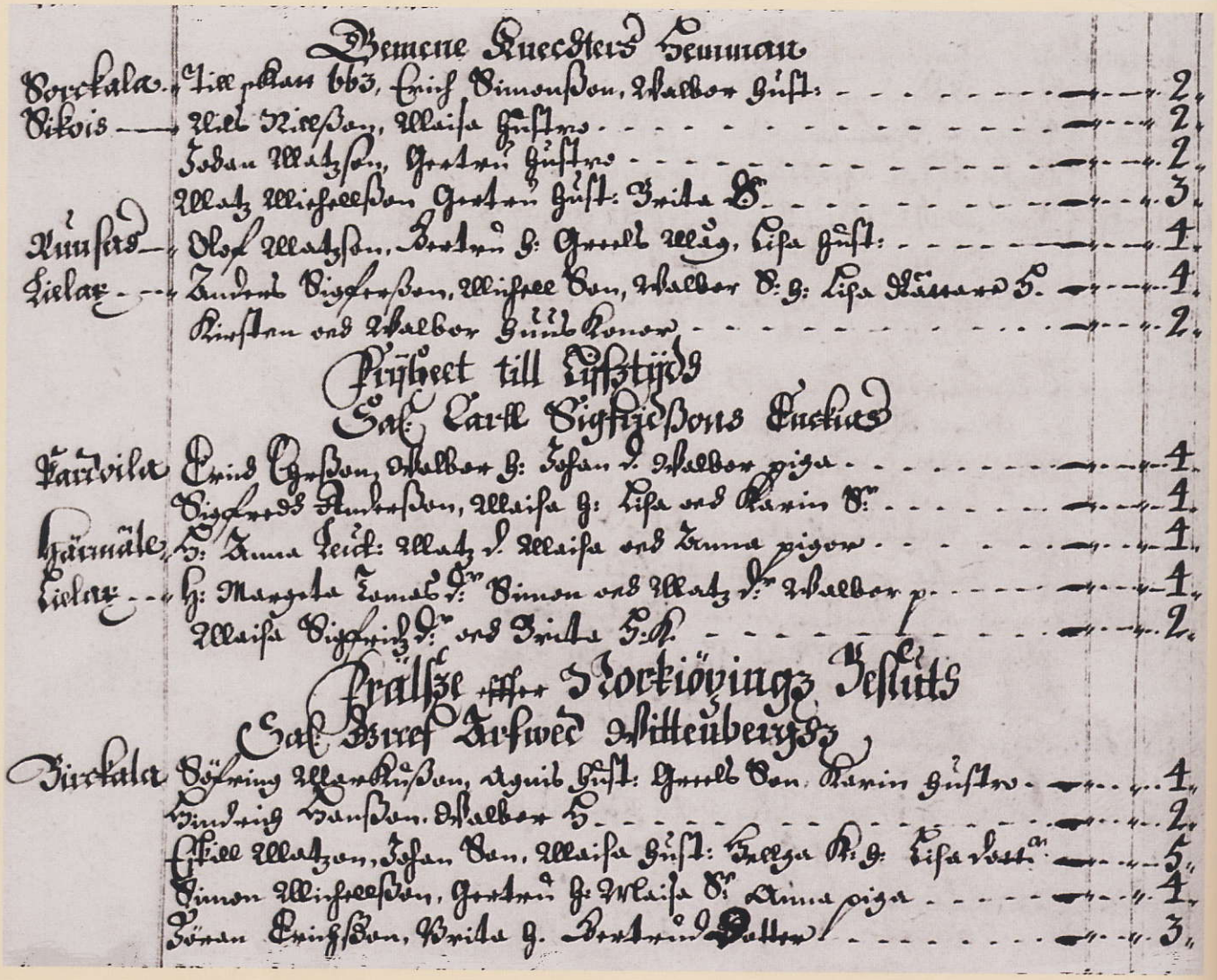

Tehtävä 4 (Orpana 1/2015):

Pirkkalan maakirja 1663

Jordebook för Öfre Satagundens Öfredell:
Pro Anno 1663
(sarakkeissa: Hemman. Mantall. Skatten. Kiör. Räntan)

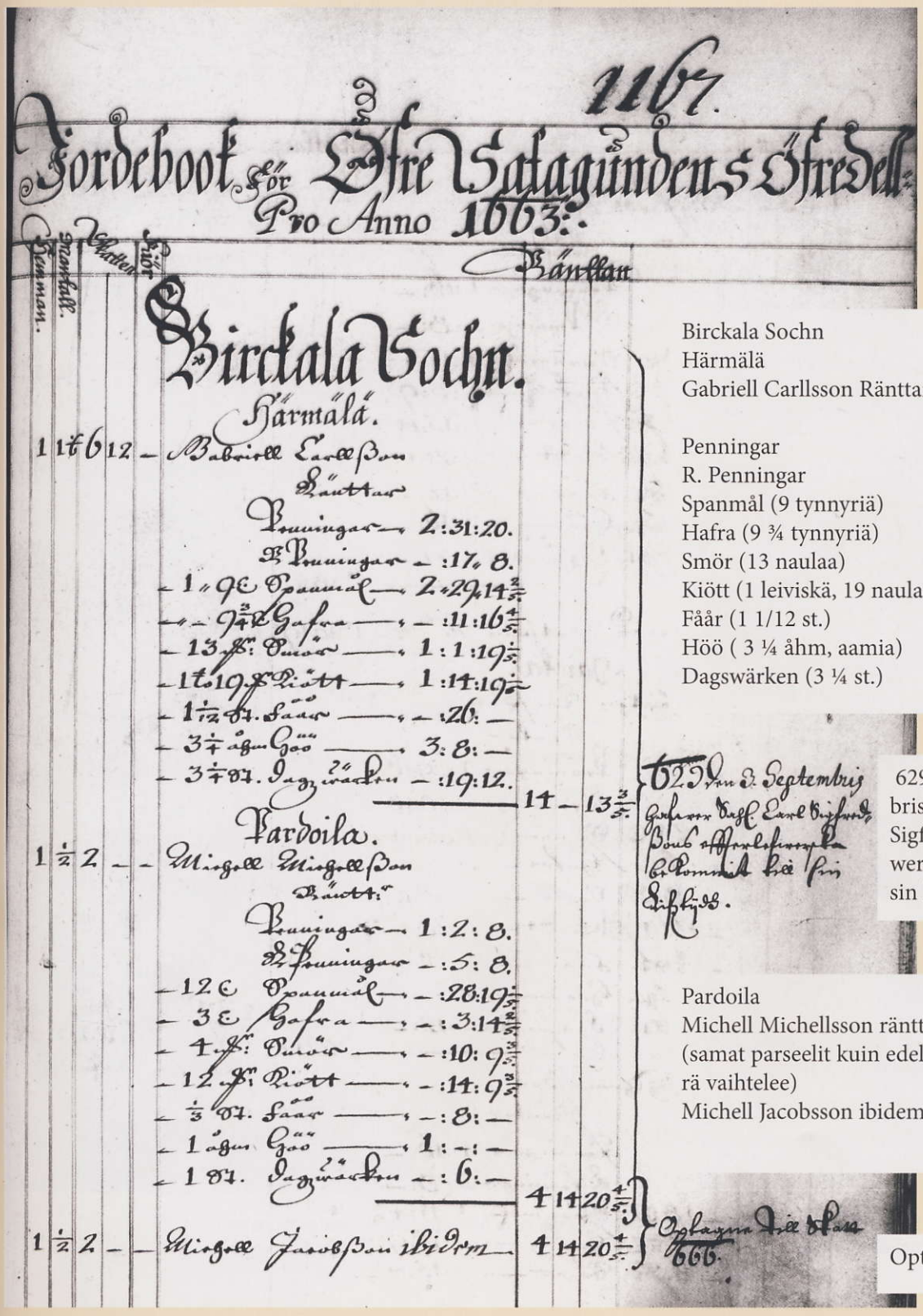

Birckala Sochn
Härmälä
Gabriell Carllsson Ränttar

Penningar
R. Penningar
Spanmål (9 tynnyriä)
Hafra (9 ¾ tynnyriä)
Smör (13 naulaa)
Kiött (1 leiviskä, 19 naulaa)
Fåår (1 1/12 st.)
Höö (3 ¼ åhm, aamia)
Dagswärken (3 ¼ st.)

629 den 3. septembris hafwer Sahl. Carl Sigfredssons efterlewerska bekommit till sin lifstidh

Pardoila
Michell Michellsson räntt:r
(samat parseelit kuin edellisessä, vain määrä vaihtelee)
Michell Jacobsson ibidem

Optagne till skatt 666

Merkkausliina vuodelta 1749. Silkillä kirjottujen kuvioiden joukossa on kuva naisesta, jolla on vaaleanpunainen hame ja vihreä vartalonmukainen röijy.

Suomalaismies eurooppalaisessa pukujulkaisussa Das merkwürdigste von der Nation und dem Lande. Funck(en) Johann Michael 1723–1728.

Kansanpukuja arkeen ja juhlaan

Suomalaisista kansanpuvuista

ILDIKÓ LEHTINEN

Artikkeli perustuu Helsingin yliopiston dosentti Ildikó Lehtisen esitelmään Sampolan sukututkimuspäivillä tammikuussa 2015

Pukeutuminen on samalla yksilöllinen ja sosiaalinen ilmiö. Talonpoikaisoloissa käytetyt kansanpuvut ja vastaavasti myös muotipuvut kertovat pikemminkin siitä, minkälaisia haluamme olla eivätkä siitä minkälaisia oikeastaan olemme.

Pohjalainen nainen pyhäpuvussa. C. P. Elfströmin akvarelli 1808.

Pohjalainen mies pyhäpuvussa. C. P. Elfströmin akvarelli 1808.

Kansanpuvut

Pukeutumisellaan naiset ja miehet ovat viestittäneet käsitystään omasta itsestään, paljastaen ikää, aviosäätyä, sosiaalista asemaa, ammattia ja jopa uskonnollista sitoumusta. Kuitenkin myös pukeutumista on aina säädetty normein ja rajoituksin, puvuilla on ylläpidetty ihanteita ja käyttäytymisnormeja. Pukeutuminen on yksilöllisen ja sosiaalisen käyttäytymisen vuoropuhelu, diskurssi.

Suomessa kansanpukuja on tutkittu useasta eri näkökulmasta. Museokokoelmiin perustuva tutkimus käsittää pukuja materiaalisina esineinä, sidoksissa kehoon. Arkistotietoihin nojaten voidaan selvittää kansanpukuja sitovia normeja ja arvoja. Toini-Inkeri Kaukosen ja Bo Lönnqvistin (1964 K-11, 1966 K-13, 1974 K-21) laatimiin Museoviraston kyselyihin saapuneet vastaukset selvensivät kansanpukujen käyttötilanteita lähinnä 1900-luvun alun muistelijoihin perustuen.

Kansatieteen tutkijat ovat viime aikoina paneutuneet pukeutumiseen aikakauslehtien antaman kuvan perusteella. Päivi Aikasalo on selvittänyt naiskuvaa ja naisihannetta selaamalla *Kotilieden* kirjoituksia. Arja Turunen on seurannut keskustelua naistenlehtien palstoilla naisten päällyshousujen käytöstä. Hänen mielestään pukeutumista koskevat ohjeet kertovat paitsi ihanteista ja käytänteistä, mutta myös naisen asemasta osana yhteiskuntaa.

Sääty-yhteiskunta ja sen asettamat rajat

Sääty-yhteiskunnassa pukeutuminen oli kiinteässä yhteydessä säätyasemaan. Vaatteiden perusleikkaukset olivat samanlaisia säädystä riippumatta. Värit ja kankaanlaadut kertoivat käyttäjän asemasta ja sosiaalisesta statuksesta. Pukeutumiseen puututtiin lailla ja ylellisyysasetuksin säädettiin eri säädyille sopivat vaatekappaleet ja kankaanlaadut.

"Tule tämän cautta Kieltyxi caikelda Palckawäeldä/ nijn Caupungeisa cuin maallakin/ nijn myös muulda irtaimelda yhteiseldä Cansalda canda jotacuta Silcki waatetta/ Silcki Basteja/ puolda Silkiä/ Hollandin Lijnaa/ Netteldukia/ Floria/ Klosteri- ja Warendorfti Lijnaa/ olisco se Lackeina/ Tröijyinä/ Hufwoina/ Styckeinä/ Caula lijnoina/ taicka muina waatteina. Mutta Cartuneja sallitaan heidän ainoastans pitä lackina ja Caula- ja esi-lijnoina..." (1729; Pylkkänen 1982: 26.)

Koreilunhalu kuitenkin oli vahvaa. Lempäälän naisista sanottiin vuonna 1753, että he pukeutuivat "mitä kalleimmista silkkikankaista tehtyihin myssyihin". Punaisia verkahameita arvostettiin. Asiakirjoista päätellen

Joutsenolainen vaimo. Kuva M. Seifert 1860.

Askolalainen tyttö. Kuva Reinhold Hausen 1893.

sellainen hame tavallisesti pantattiin ja talonkauppoja tehtäessä annettiin hyvitykseksi entisen omistajan vaimolle.

Kaulahuiveja pidettiin, ja kielloista huolimatta rahvaannaisilla saattoi olla kaulassa musta taftinen tai silkkinen kaulahuivi. Muotipuvusta haluttiin tehdä säätyläisnaisten etuoikeus, ja kansalta kiellettiin mm. pönkkähameen käyttöä vuonna 1731.

"Ei sallita muiden pitä pönkä hamehita/ cuin corkiamman arwoisten Waimonpuolden; mutta alhaisemmille ja Palckapicolle tule peräti poskieltyxi nijtä canda. Sametti/ lackeja/ Hufwoja, Muffeja eli Wantuhita ei mahda yhteinen Cansa ja Palcka wäki canda." (Pylkkänen 1982: 26.)

Vuonna 1771 asetuksessa todettiin, että naisten tulee pukeutua seutunsa perinteiseen pukuparteen.

Virkavalta valvoi ylellisyysasetusten noudattamista varsinkin kirkonpyhinä. Rantasalmella 1733 loppiaiskirkossa tarkasti varalääninviskaali Petter Pomelius henkilökohtaisesti kirkkokansan puvut. Havaittuaan sotilaan vaimoilla ja piioilla kiellettyjä päähineitä hän pyysi nimismiestä riisumaan syyllisiltä myssyt. (Sihvo 2005: 14.)

Pukeutumisen säätyrajat poistettiin vuonna 1794.

Lännen ja idän välissä

Suomalainen pukukulttuuri sijoittuu lännen ja idän väliin. Länsisuomalaiseen kansanpukuun kuului yksivärinen tai raidallinen hame, paita, yliset, esiliina, liivi ja erilaiset useimmiten vartalonmyötäiset ja muotia peilaavat röijyt. Päähineet vaihtelivat pehmeästä tanusta tykkimyssyihin eli silkkisiin koppalakkeihin.

Karjalassa yksivärinen hame ja valkoisena hohtava paita olivat yleisiä. Esiliinoissa saattoi olla hieno pellavapitsi eli nyytinki. Äyrämöisnaisten asuun kuului ruudullinen hurstuthame ja venäläismallinen olkainhame. Luterilaisen naisen päähineenä oli taidokkaasti laskostettu huntu, ortodoksisella naisella otsakappaleesta kirjontakoristeinen sorokka.

Miesten puvussa sarkakangas säilyi pitkään. Paita, pellavakankaiset väljät housut, liivi ja edestä avonainen sarkatakki olivat talonpoikaispuvun arkivaatteita. Juhlissa myös miehet pukeutuivat varojen mukaan koreasti rikkoen säätyrajoja. Muodikkuus ja muodin suosimat vaatekappaleet juurtuivat pukuun, näin ainakin Länsi-Suomessa, etenkin Pohjanmaalla ja Satakunnassa. Säämiskähousut, raidallisesta kankaasta ommeltu liivi, verkainen takki ja silkkinen kaulahuivi kuuluivat nuorten miesten asuun esimerkiksi Sara

Wacklinin kuvauksessa Pohjanmaalla.

Nuorukaisella oli yllään lumivalkea verkatakki, joka tiukasti ympäröi hoikkaa uumaa ja jossa oli pienet poimut sivusaumoissa ja joka oli väljä liepeestä. Takki ulottui sääriin asti. Kaksi punaista villalankapunoksista ommeltua terettä kulki kuvioina takin selkäsaumoja myöten. Kauluksen käänteet olivat pienet ja nutun kaulus ja etumus reunustetut punaisella kankaalla ja punaisilla punoksilla ja takki napitettiin pienillä kulkusten näköisillä hopeanapeilla. Lumivalkea paidankaulus oli vedetty mustan, silkkisen kaulaliinan päälle, joka oli solmittu kaksinkertaiseen solmuun kulmat riippuviksi. Sen alta loisti suuri, kullattu hopeasolki. Uuman ympärillä oli punainen harvikkokangasvyö, minkä päät rimssuineen riippuivat toisella kupeella. Liivit oli hänellä kirjavaa kalminkkia, kaatiot keltaista säämiskää ja polvien kohdalta sidotut punaisilla villanauhoilla tupsuineen, jaloissa oli harmaat villasukat ja pystykärkiset pieksut. (Wacklin 1924.)

Uutuudet levisivät nopeammin miesten kuin naisten pukuun. Miehethän liikkuivat paljon ja tutustuivat uusiin vaatekappaleisiin. Uudellamaalla räätälin ompelema miesten puku muistutti sen ajan virkapukua, johon kuuluivat pitkät housut, vyötäröstä poimutettu takki *kasaveika*, ostokankaasta ommeltu liivi ja silkkihuivi valkoisen paidan kauluksessa.

Pukeutuminen modernisaation osana

Suomessa pukeutuminen vapautui säätyjen rajaamista kahleista 1800-luvulla. Pirkko Sihvo on ansiokkaasti selvittänyt Suomen kansallismuseon kansanpukujen keruun vaiheita. Pukuja on kerätty eri paikkakunnilta, ja samalla otettiin valokuvia entisajan pukuihin sonnustautuneista naisista ja miehistä. Pukuja on myös varta vasten teetetty museokokoelmiin.

Karjalaisten kansanpukujen säilyttämiseen kiinnitettiin tietoisesti huomiota. Vuoden 1852 Suomettaren numerossa esiteltiin Jääsken pukua, ja taiteilijat lähtivät joukolla ikuistamaan karjalaisia pukuja aina 1860-luvulta lähtien. Kansallista aatetta vastaaville puvuille oli tarvetta jo nähtävästi 1880-luvulla. Suomen Käsityön Ystävät valmistivat ensimmäiset kansallispuvut keisarinna Maria Feodorovnan vierailua varten 1885. Theodor Schvindt suunnitteli ensimmäiset muinaispuvut vuonna 1887.

Suurin osa kansasta, oli kyseessä talonpoikaisrahvas tai työväki, pukeutui kuitenkin tuohon aikaan toisin. Naisilla oli hame ja edestä napitettava lyhyt röijy, miehillä housut, paita ja liivi. Esimerkkinä sopisi vaikka Askolan tytön asu.

Se oli tehty pyhäpäiväine hame ja röijy, kohtu, pusero, mitä piettii pyhä päivän vanhempii vaatteita arkena saunan jälkeen pantiin puhtas hame päille tai oltii paita hihasillaan. (Rautu I. Lainen K-11.)

Rippikoulusta päästessä on tytöillä ollut vanhaan aikaan tumma, joskaan ei aina musta puku. 1920-luvulla alkoivat jotkut käyttää valkoista pukua, mutta körttiläiset eivät sitä hyväksyneet lapsilleen. Köyhillä

Nuoria naisia 1890-luvulla. Tytöt olivat olleet Lapuan Haapakosken nuorisoseuralla heränneiden kesäjuhlilla ja menneet sieltä joukolla valokuvaan. Kuvassa Maria eli Maija Kotala (nro 1, 1878–1961) ja Kaisa Adolfiina eli Fiina Kotala (nro 2, 1875–1954).

tytöillä ei ollut varaa hankkia rippikouluvuonnakaan kuin yksi puku, ja se piti hankkia etupäässä jatkuvaa käyttöä varten. Niinpä ollessani rippikoulussa 1926, oli osalla mustat puvut, osalla valkoiset, sitten muutama beige, 1 violetti ja 1 mustapohjainen valkoraitainen pumpulimekko. (Reisjärvi: A. Kananen K-11.)

Mistähän värittömyys johtuu? Modernisaatiota tutkineet Kati Mikkola ja Laura Stark totesivat, että kulutus on dramaattisesti kasvanut Suomen maaseudulla 1800-luvun loppupuoliskolla. 1830-luvulta lähtien tehdastekoiset puuvillakankaat tulivat edullisiksi ja myös "rahvaalla" oli varaa hankkia niitä. 1840-luvulta lähtien perustettiin useita verkatehtaita.

Kun kankaiden tuotanto kasvoi, niiden hinta laski ja ostokankaat alkoivat yleistyä palkollisten ja työväen käytössä. Kauppoihin ilmestyi entistä enemmän tavaraa, näin myös kankaita ja vaatteita, ja kauppaverkosto on uudistanut myös ostoskäyttäytymistä. Liikenneyhteydet alkoivat parantua mm. rautatieliikenteen ja Saimaan kanavan avattua. Kansakoulutoimesta ja koulujärjestyksestä annettiin asetus. Puhelin- ja sähkölaitos aloittivat toimintaansa. Itä-Suomessa sahatavarabuumi (1873–1877) tuotti uusia kuluttajia, joille kaupoista hankittavat vaatteet olivat itsestään selvyyttä. (Mikkola–Stark 2009: 6.)

Herrojen ja rahvaan välinen raja rikkoutui. Köyhät maanviljelijät ja torpparit saattoivat pukeutua kotitekoisiin vaatteisiin vielä 1880-luvulla, mutta metsä-, rautatie- ja tehdastyöväestöllä ei juuri ollut muuta keinoa hankkia kankaita kuin ostamalla. Myös rengit ja piiat alkoivat pukeutua tehdasvalmisteisiin vaatteisiin.

Lauri Kuusanmäki totesi, että 1870-luvulla "äskeinen köyhä kansa pukeutui vallan verkaan ja kiiltäviin kenkiin välittämättä säätyasemastaan". Tukkimiehillä ja rengeillä saattoi olla silintereitä! (Kuusanmäki 1936: 112, 103.)

Rumat ne vaatteilla koreilee

Suomi modernisoitui, kuitenkin vastoinkäymisiäkin oli. Suuret nälkävuodet 1866–1868 kiristivät äärimmilleen talonpoikien voimia. Keskeisiä talonpoikaisia arvoja olivat säästäväisyys, fyysisen työn tekeminen ja laiskuuden sekä siihen liittyvän herraskaisuuden välttäminen. Se oli suomalainen talouseetos, joka oli valistava ja rationaalista.

Vaatimattomuuden ihanne kohdistui pukeutumiseen. Väritöntä pukeutumista suosivassa ja säästäväisyyteen kehottavassa ajattelutavassa on kyse kotitalouden kritiikistä. Herraskaista pukeutumista paheksuttiin. Kotikutoiset sarkavaatteet ja ostokankaiset verkavaatteet alkoivat symbolisoida kahta elämäntyyliä. "Joka on verassa se on velassa, joka sarassa se on rahassa." Satu Apo on todennut, että tämän ajattelutavan äärimmilleen vietynä esimerkkinä on körttiläispuku. (Apo 1995: 165–168; Sihvo 2006.)

Talonpoikien ja työväen arkeen vaikutti voimakkaasti uskonnollinen herännäisyysliike. Suomalaisten kansanpukujen monivivahteisuuden ja värikylläisyyden tuhosi körttiläisyys. Satakunnasta 1800-luvun alussa noussut herännäisliike levisi nopeasti Savoon, Hämeeseen, Pohjanmaalle ja myös Karjalaan. Saarnaajien silmätikkuna oli kansan värikäs pukeutuminen, varsinkaan punaista väriä ei siedetty.

Hankasalmelainen K. Takkinen syytti Paavo Ruotsalaisen herätyshuutoja värittömästä vaatetuksesta. Hänen vuonna 1875 syntynyt isoäitinsä kertoi seuraavasti. "Pappi Bernel saarnastuolissaan oli kesken saarnan sanonut: 'Seurakunta älkää hämmästykö, perkele tuli kirkkoon!' Tällöin oli kirkkoon tullut nuori naisen punaisessa puvussa." (K-11.)

Tumma hame, lyhyt röijy ja tumma huivi olivat herännäisten tunnusmerkkejä. Vaatimaton vaatetus yleistyi, kun saarnoissa paheksuttiin koreilua, silkkejä ja varsinkin punaisen käyttöä. Rippipukujen väriksi yleistyi musta seurakunnan pappien toivomuksesta.

1830-luvulta aina 1870-luvulle jatkuneet moitteet koreilusta kertovat siitä, että kaikesta huolimatta naisilla oli halua pukeutua entiseen tapaan värikkäästi. Suomalaiset kansanpuvut suosivat tiettävästi punaista väriä ja lisäksi koruja. Niiden katsottiin olevan merkki hienostelusta ja ylpeydestä. Värikkyys edusti myös rikkaiden matkimista.

Vaatteilla ylpeily koski myös kansallispukuja. 1920-luvun Suomessa värikkäitä kansallispukuja on nähty liian koreina. "Äitiä ja nää vanhemmat eivät hetikään pukua hyväksyneet sillä ainakin yksi syy oli, että se ol 'syntisen koria' eli sen puvun pitäjä oli niinku 'mustalaas aikka'." (Alajärvi: Mari Piri K-19.) Vaatimattomuudesta tuli suomalaisen käyttäytymissäännön ihanne.

Kansallispukuja varojen mukaan

Kalevalan myötä alkoi suomalaisuuden ja suomalaisen identiteetin tietoinen rakentaminen, jonka symboleita tarvittiin. Yksi näistä oli kansanpuku ja sen pohjalta suunniteltu kansallispuku. Suomi oli modernisoitumassa.

Pukeutuminen on yksilöllinen ja samalla yhteisöllinen toiminta. Kalevalan Suomi tarvitsi identiteettiä kuvastavia asuja, ja niitä tehtiin useita. Pirkko Sihvo (1984) ja sittemmin Derek Fewster (2006) on tutkinut Jääsken pukua identiteetin ilmaisuna, ja se oli vain yksi vaihtoehto monien joukossa. 1900-luvun alussa vaikutti useita kansanpukujen muunnoksia kansallispuku-aatetta sisältäen.

Kun olin vielä nuorena niin isot tytöt käytti valkoista puseroa tummaa liiviä ja tummaa hametta punaisella kantattu ja valkoista esliinaa, se oli niin kuin kansallispuku, yli 50 vuotta on kulunut kun se oli muotia oikein. (Rautu: I. Laine K-11.)

Vastaaja haastatteli Hilma Salmea, joka on syntynyt 1905 ja ollut koko ikänsä Alahärmän Saaren kylässä,

Kuopion raittiusseuran sekakuoron jäseniä 1923–1924.

hän kertoi, että kaikkia kansallispukuja sanottiin yhteisellä nimellä "Karjalan puvuiksi". Kangas kudottiin raitaista (1916), ja se ei tarvinnut mitään kaavaa matkia. Malli saattoi olla "mumman" raitaista *krepuhäntä* kangasta.

1921: opettaja Lapualta Lempi Jaakkola piti Aino-pukua. Tästä alkoi kansallispukuharrastus. Ensin oli "Aino-puvut" ja sitten sellaiset, jotka voitiin vähin töin ja kustannuksin valmistaa. Kansallispukuja käyttivät nuoret naiset ja nuoret emännät ja olipa sellainen pian rikkaitten ja herrain lapsilla. Kansallispuku oli juhlapuku, sitä käytettiin kesäjuhlissa sekä retkillä, vieraisilla... (Alahärmä: Maria Piri K-19.)

"Pariisin oikut" ja kansallispuvut

1920-luvulla aikakauslehtien palstoilla ja kirjallisuudessa esiintyy "nykyajan tyttö". Mervi Kaarninen totesi tutkimuksessaan (1995: 12), että hän oli "kaupunkilainen, itsenäinen, tupakoiva, jazzia tanssiva, lyhythameinen, shinglattu, huvitteleva tyttö. Hameen helma ja lyhyet hiukset olivat nykyajan tytön erityiset ulkoiset tunnusmerkit."

Modernisoituvassa Suomessa enemmistö suomalaisista asui kuitenkin maaseudulla eikä näin ollen "nykyajan tyttö" voinut edustaa tyypillistä. Tavallinen suomalainen tyttö oli kansakoulun suorittanut maalaistyttö tai kaupunkilainen tehtaantyttö.

Kahden naistyypin, kaupunkilaisen "nykyajan tytön" ja maalaistytön vastakkaisasettelu kertoi, että naisen asemassa alkoi tapahtua muutoksia ja yhteiskunnallinen sukupuolijärjestelmä oli murroksessa. Sosiologi Irma Sulkusen mukaan naisliikkeen sanoma kiteytyi koti- ja äidillisyysideologiaan. Tytöistä piti tulla hyvä äiti ja hyvä perheenemäntä, joka kasvatti ja hoiti uutta sukupolvea. Tytöstä piti samalla tulla työntekijä, joka pystyi elättämään itsensä omalla työllään.

1920-luvulla lisättiin tuntuvasti tyttöjen kotitalousalan ammattiopetukseen suunnattuja voimavaroja. 1928 ammattikoulukomitean suunnitelmissa tytöille sopivina ammatteina pidettiin kotiapulaisen,

kutojan ja ompelijattaren ammatteja. Kotimaista ompelutaitoa haluttiin vahvistaa, ettei maahan tarvitsisi tuoda niin paljon ulkomaisia valmisvaatteita. Kutomakurssit mainitaan kyselyihin saapuneissa vastauksissa kansallispukuharrastuksen innoittajina.

Pukeutumisen kannalta Arja Turusen mukaan kyseessä on luonteeltaan modernia yhteiskuntaa ja aikaa konstruoiva diskurssi. Pukeutuminen siisteihin, nykyaikaisiin ja funktionaalisiin vaatteisiin oli nykyaikaa. Aikakauslehtien palstoilla rationaalis-sivistyksellinen pukeutumisdiskurssi edusti kansanvalistuksellista linjaa, joka pohjautui kansansivistysjärjestöjen työhön ja tavoitteisiin sivistys- ja terveysolojen parantamiseksi. (Turunen 2011: 188.)

Pukuja tarjottiin eri ammatteihin erilaisia. Naisten vapaaehtoinen Lotta Svärd -järjestö sai alkunsa 1918 ja lottapuku hyväksyttiin jo 1922 vuosikokouksessa. (Olsson 1999: 82.) SOK:n vaatetustehtaat valmistivat kouluille ja laitoksille suoja-, työ- ja oppilaspukuja. Esimerkiksi karjakonpuku oli esillä ravintomessuilla 1938. (Lappalainen & Almay 1996: 136.)

Myös vapaa-ajan harrastukset ovat muuttaneet pukeutumista. Voimistelun ja hiihtoharrastuksen myötä yleistyivät mm. housut naisten pukeutumiseen.

Kauneuden ylistys – romantisoitu maaseutu

Modernisoituvassa ja urbaanissa Suomessa agraarinen elämänmuoto on ollut vahvasti läsnä. Leena Hangasmaa on tarkastellut useaan otteeseen suomalaisen maaseudun romantisointia ja nostalgisointia.

Suomen itsenäistyttyä talonpoikainen elämä pysyi edelleen suomalaisuuden synonyyminä. Talonpoikaiset arvot nostettiin jalustalle: talonpojasta tuli kansa. Myös kansatieteen tutkimuksessa kansa ja kansanomainen kulttuuri tarkoittivat talonpoikaiskulttuuria, josta suljettiin pois kaupunkilais- ja säätyläiskulttuuri. Maatalousnaisten yhdistykset, kotiteollisuusyhdistykset ja Marttaliitto ovat kannattaneet maalaiskulttuuria, johon katsotaan kuuluvaksi mm. naisten käsityöneuvonta.

Romantisoitu suomalaisuus maaseutu-idyllinä on levinnyt laajalti koko Suomessa Martta Wendelinin kuvauksina. Hän sulki kuvistaan pois teollistuvan Suomen, tehtaat, kaupungit ja työläiset. Wendelin kuvasi maaseutua ajattomana onnelana, jossa perhe asuu onnellisena ja työskentelee perinteisin menetelmin ilman työkoneita. Hyvinhoidettuun pihapiiriin järvimaisema taustallaan kuului olennaisena kansallispukuinen tyttö. Kuvat levisivät oppikirjojen ja Kotilieden kansikuvina aina 1929 lähtien 1950 asti.

Pirjo Korkiakangas toteaakin, että Wendelinin kuvasto on suomalaista maaseutua esittävä mielenmaisema. Sitä ei ehkä sellaisenaan ole ollut, mutta se on silti jatkuvasti "olemassa". Wendelinin mielikuva tarjosi lukijoille ja oppilaille juuri sellaisen ihanteellisen elämänmallin, johon suomalaisia haluttiin kasvattaa.

Päivi Aikasalo tutki naisten vaatevalintoja ja pukeutumisihanteita aikakauslehti Kotilieden palstoilla 1920-luvulta aina 1950-luvulle asti. Järkevään ja asialliseen pukeutumiseen vannoutunut lehti otti kantaa muodin seuraamiseen liittyvissä kysymyksissä. Modernin ja nykyajan pukeutumisen äänitorvena lehdessä mainostettiin suomalaisen vaateteollisuuden merkkejä alusvaatteista housuihin.

Pula-aikana korostui käsityö-osaaminen ja kekseliäisyys. Moderni ilme kuvastui mainoksista ja keskusteluista, kuitenkin kansikuvana oli miltei poikkeuksetta Martta Wendelinin ajaton piirros. Pukeutumisohjeet korostivat suomalaisuutta ja isänmaallisuutta osoittaen, miten vaatteiden valinnalla voitiin viestiä omaa kansallista identiteettiä. Kansallispukuja ehdotettiin nuorten naisten kesäpuvuiksi. Kansallispukuvalinta oli myös säästäväisyyskysymys. Kotiliesi toimi rationaalisen pukeutumisen puolestapuhujana.

Kansallispukuja valmistavalla Helmi Vuorelma Oy:llä oli 35 pukumallia vuonna 1930. Vuonna 1935 vietettiin Kalevalan 100-vuotisjuhlaa ja pukuja tilattiin ennätysmäärä. Toisena syynä oli Nuoriseuraliikkeen tanhujen esitys. 1930-luvun viimeisinä vuosina valmistauduttiin viettämään olympialaisia ja kansallispukuja ommeltiin kiivaassa tahdissa. Vuonna 1939 pukuja tehtiin 10 000.

Aikakauslehtien palstoilla kansallispukuja tarjottiin edullisena vaihtoehtona ja vastakohtana muodin oikuille. Kansallisen ja modernin ristiriita heijastuu myös kansallispukudiskurssiin. Hintava tai käsityötaitoa edellyttävä kansallispuku on ollut

esteettinen ja lisäksi aatteellinen valinta.

Olemmeko suomalaisia?

Kansallispuku edustaa suomalaisuutta, lisäksi siihen kiteytyy käsityön arvostus. Muistelmissa äiti ja varsinkin mummo nähdään paitsi pullantuoksuisena myös ompelevana, kutimien kanssa tai muita käsitöitä tehden. Mielikuva ompelevasta äidistä vahvistui myös oppikirjojen avulla. Kodin ja koulun oppikirjassa koti esitettiin maalaiskotina. Äiti hoitaa lapsia, tekee ruokaa tai käsitöitä.

Elääkö meissä menneisyys? Vaikuttaako talonpoikaiseetos edelleen? Onko käsityksemme kauneudesta samanlainen kuin ennen?

Suomalaisessa pukukulttuurissa on runsaasti kollektiivisesti tiedostamattomia itsestäänselvyyksiä, joista voi kysyä, miksi suomalaiseen vaatevarastoon kuuluvat farkut, verryttelypuvut ja tuulipuvut ovat tätä kollektiivista tiedostamatonta. (Ruohonen 2002: 27.) Ovatko ne jäänne talonpoikaisetiikasta?

Kuluttajaekonomian professori Visa Heinonen totesi 2009, että Suomessa edelleen käytetään selvästi pienempi osa kulutusmenoista vaatteisiin kuin muualla Euroopassa. "Koreilu ja vaatteilla erottautuminen on vieläkin hieman sopimatonta. Kulutusmentaliteetin pohjalla väijyvä talonpoikainen etiikkaa näkyy edelleen."

On toinenkin vaikuttava voima. Puku on toisaalta hyvin intiimi, onhan kyse vartalon peittämisestä, ja toisaalta samalla yhteisöllinen kuvastaen yhteisön makua, normeja ja arvoja. Ennen kehon virheitä on saatettu korjata vaatteilla. Nyt kehon epätäydellisyyttä muokataan käyttämällä kauneuskirurgiaa. Nykyään kaunis ulkonäkö yhdistetään myönteisenä pidettyihin ominaisuuksiin. (Kinnunen 2008: 175). Huoliteltu ulkonäkö on tavoite, käyntikortti ja eteenpäin vievä voima.

Nuorten pukeutumista tutkinut Sinikka Ruohonen totesi, että pukeutuminen on yhä osa elämäntapaa ja sosiaalisuutta (Ruohonen 2002: 19). Nuoret ovat tarkkoja pukeutumisesta. Koska sovittuja tapaamisia ei enää ole, pitää aina olla ulkoasultaan valmis.

Taiteilija Maria Duncker on väläytellyt kansallispukumalleja nykyajan materiaaleista eli muovikasseista. Olisiko kansallispuku jokin muu, koko kansan käyttämä asu? Ehkä tasaraitapaita? Aika näyttää. ●

Lähteet

Painamattomat lähteet

Museovirasto, Kansatieteellinen arkisto

Kansallispuvut. B(o) L(önnqvist) & T(oini)-I(nkeri) Kaukonen. Seurasaari. Seurasaarisäätiön julkaisu 1972. K-19.

Vaatetus eri tilanteissa vanhan polven muistitiedon mukaan. T(oini)-I(nkeri) Kaukonen. Seurasaari. Seurasaarisäätiön julkaisu 1964. K-11.

Painetut lähteet

Aikasalo, Päivi 2000. Seuratkaamme terveellistä ja järkevää muotia. Naisten pukeutumisihanteet ja vaatevalinnat 1920-luvulta 1960-luvun lopulle. Kansatieteellinen arkisto 47. Helsinki: Suomen Muinaismuistoyhdistys.

Apo, Satu 1995. Naisen väki. Tutkimuksia suomalaisesta kansanomaisesta kulttuurista ja ajattelusta. Helsinki: Hanki ja jää.

Hangasmaa, Leena 2007. Maaseudun romantisointi ja nostalgisointi Suomessa. Teoksessa Hei, muistatkos...? Pirjo Korkiakankaalle omistettu 60-vuotisjuhlakirja 10.7.2007. Toim. Maarit Knuuttila, Tiina-Riitta Lappi, Helena Ruotsala & Elina Salminen. Helsinki: Ethnos ry. 59-86.

Kaarninen, Mervi 1995. Nykyajan tytöt. Koulutus, luokka ja sukupuoli 1920- ja 1930-luvun Suomessa. Bibliotheca Historica 5. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura.

Kinnunen, Taina 2008. Kauneuskirurgia arjen estetiikan teknologiana. Teoksessa Kalevalaseuran vuosikirja 87. Jyväskylä. 170-190.

Korkiakangas, Pirjo 2005. Romantisoitu maaseutu. Teoksessa Suomalaisten symbolit. Toimittaneet Tero Halonen & Laura Aro. Jyväskylä: Atena.

Kuusanmäki, Lauri 1936. Kulutustavarain leviäminen maalaisväestön keskuuteen. Teoksessa Suomen Kulttuurihistoria IV. Jyväskylä: K. J. Gummerus Oy. 96-119.

Lappalainen, Piippa & Almay, Mirja 1996. Kansakunnan vaatettajat. Porvoo: WSOY.

Mikkola, Kati & Stark, Laura 2009. Himotut ja halveksitut kulutustarvikkeet. Uusien kulutustottumusten vaikutukset suomalaisiin maalaisyhteisöihin 1800-luvun loppupuolella ja 1900-luvun alussa. Teoksessa Historiallinen aikakauskirja 107, 1/2009. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura ja Historian Ystäväin Liitto. 4-17.

Olsson, Pia 1999. Eteen vapahan valkean Suomen. Kansatieteellinen tutkimus lottatoiminnasta paikallisella tasolla vuoteen 1939. Kansatieteellinen arkisto 45. Helsinki: Suomen Muinaismuistoyhdistys.

Pylkkänen, Riitta 1982. Säätyläisnaisen pukeutuminen Suomessa 1700-luvulla. Suomen Muinaismuistoyhdistyksen Aikakauskirja 84. Helsinki.

Ruohonen, Sinikka 2001. Nuorten pukeutuminen: erottumista, elämyksiä, harkintaa. Joensuu: Joensuu University Press.

Sihvo, Pirkko 2005. Naisen puku. Teoksessa Ildikó Lehtinen & Pirkko Sihvo. Rahwaan puku / Folk Costume. Helsinki: Museovirasto.

Sihvo, Pirkko 2006. Kansanpukujen periviholllinen ja innokas vainooja. Teoksessa Suomen Museo 112. Helsinki: Suomen Muinaismuistoyhdistys. 113-132.

Turunen, Arja 2011. "Hame, housut, hamehousut! Vai mikä on tulevaisuutemme?" Naisten päällyshousujen käyttöä koskevat pukeutumisohjeet ja niissä rakentuvat naiseuden ihanteet suomalaisissa naistenlehdissä 1889-1945. Kansatieteellinen arkisto 53. Helsinki: Suomen Muinaismuistoyhdistys.

Perukirjoissa esiintyvistä kankaanlaaduista

Sukututkijat kysyvät usein perukirjoissa esiintyvistä kankaanlaaduista. Riitta Pylkkänen on selvittänyt Suomessa 1600-luvulla käytettyjä kangaslaatuja.

Katso:
Pylkkänen, Riitta 1970. Barokin pukumuoti Suomessa 1620-1720. Suomen Muinaismuistoyhdistyksen Aikakauskirja 71. Liite 7. Suomessa 1600-luvulla käytettyjä kangaslaatuja selityksin.

Antiikin kreikkalainen filosofi ja tiedemies Aristoteles (384–322 eaa.) on Platonin ohella yksi länsimaiseen ajatteluun eniten vaikuttaneista filosofeista.

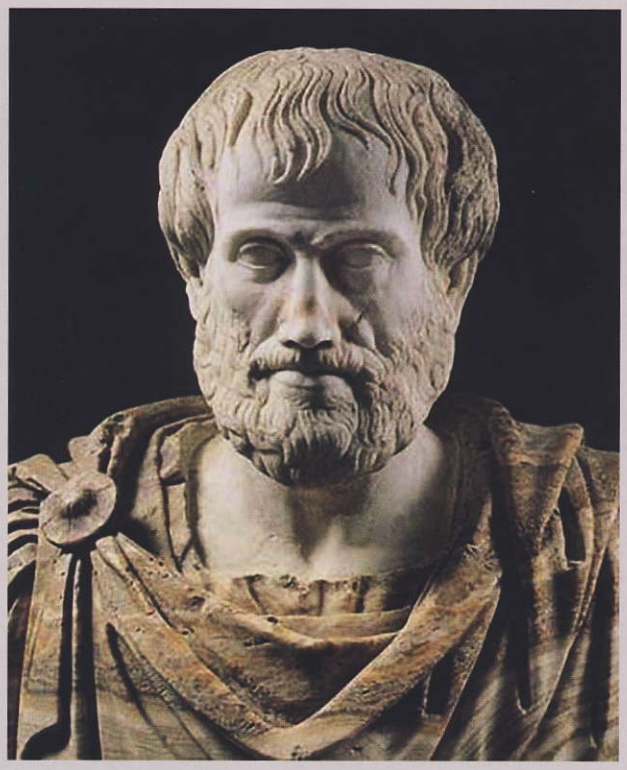

Sukututkija ja Aristoteles

Eräs kuvitteellinen haastattelu

MARKKU KALLIOLINNA

Sattuipa niin, että sukututkija (S) pääsi haastattelemaan Aristotelesta. Seuraava referaatti käydystä keskustelusta on laadittu pelkän ulkomuistin varassa, joten se yksityiskohdissaan saattaa sisältää epätarkkuuksia. Tältä osin vastuu jää lukijalle.

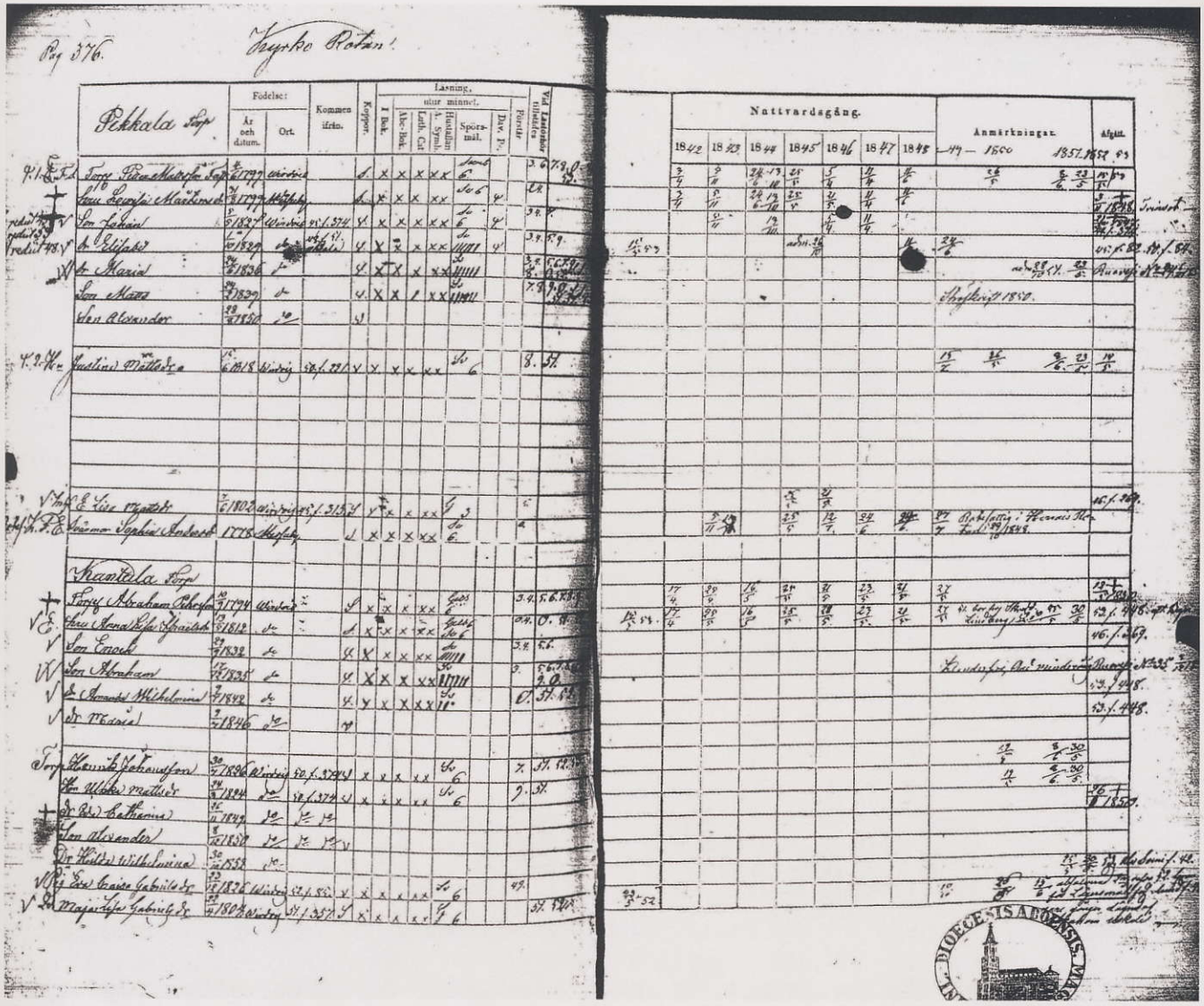

Virtain rippikirja 1842–1852 s. 376

S: Tässä olisi otos Virtain seurakunnan rippikirjasta 1842–51 sivulta 376. Miten Sinä sitä analysoisit, eritoten riviä, joka alkaa: "Hru Lowisa…"? Mitä voimme tietää sen perusteella?

Aristoteles: Tjaa! – Joukko lumppumassalle musteella muotoiltuja sielullisten vaikutusten symboleja. Ja sielulliset vaikutuksetkin vain jäljittelevät todellisuutta. Koska emme siis voi saada välitöntä havaintokokemusta tuon tekstikatkelman tarkoittamasta kohteesta, voimme vain pyrkiä järkeilemällä kartoittamaan todellisuuden luonnetta siltä osin.

Valmistautuakseni tähän haastatteluun pääsin puhuttamaan tämän tekstin laatijaa, kappalainen Packalenia, joka ystävällisesti selosti minulle rippikirjan laatimisperusteet. Koskapa mies vaikuttaa luotettavalta, lähden siitä oletuksesta, että kaikki tässä toisen käden lähteessä ilmaistu vastaa todellisuutta. Selvästikin tuon tekstikudelman takaa löytyy olio.

S: Mitäh, olio! Kuules ukko, puhuttelet tuolla tavoin arvoisaa esiäitiäni! Luulen, että tämä haastattelu loppuu lyhyeen, ellet viisastelija oitis peru puheitasi.

Aristoteles: Älä, älä hyvä mies hikeenny. Asiahan on niin, että mitä ikinä tässä maailmankaikkeudessa niin sanotusti "on" – ainakin kaikki sellainen, mistä voidaan olla tietoisia ja mistä voidaan puhua – on olio, tapahtuma tai muu ilmiö. Meille filosofeille, viisauden ystäville, olio on neutraali käsite ilman mitään arvolatauksia. Minä ja sinä olemme olioita siinä missä kivenmurikka, jolla istut, tai pilvenhattara, jota katsot.

Perusolemus ja satunnaisia ominaisuuksia

S: No minkäslainen olio se muka on?

Aristoteles: Tarkemmin sanottuna kyseessä on ihminen.

S: Mutta tämähän on uutinen!

Aristoteles: Rauhoituhan nyt! Minkä tahansa olion keskeinen ominaisuus on substanssi eli perusolemus; tässä tapauksessa se on ihmisyys. Substanssi on riippumaton kaikesta itsensä ulkopuolella olevasta. Jos se katoaisi, myös kokonaisuus katoaisi. Samalla lailla hevosen substanssi on hevosuus. Hevosuus on vaikeasti määriteltävä ominaisuus; se yksinkertaisesti tekee yksilöstä hevosen.

S: Voi herran pieksut, tämä tanssi on minulle kyllä ihan uusi. Ja rippikirjuusko tekee rippikirjasta rippikirjan?

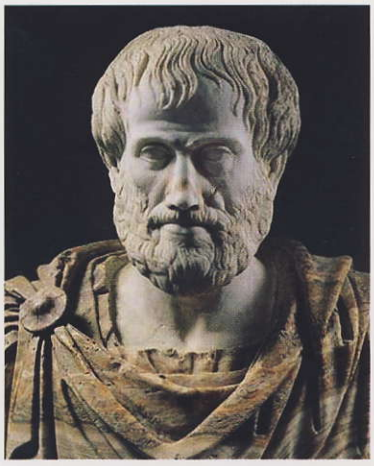

Aristoteles: Aivan niin. Mutta substanssin lisäksi jokaisella oliolla on lukematon määrä muita ominaisuuksia, mutta ne ovat muuttuvaisia tai muuten satunnaisia, aksidentiaalisia. Nämä ominaisuudet ovat jokaisessa yksilöoliossa eli partikulaarissa kiinnittyneinä olion substanssiin. On olemassa fyysisiä, psyykkisiä ja sosiaalisia ominaisuuksia. Ne kuuluvat vastaavasti fyysiseen, psyykkiseen tai sosiaaliseen todellisuuteen.

S: Siis substanssi on vähän niin kuin soinnun pohjasävel, joka tyypittelee koko soinnun. Soinnun muut sävelet eri kokoonpanoissaan antavat soinnulle sitten persoonallisen ilmeen kuten satunnaiset ominaisuudet oliolle?

Aristoteles: Tavallaan. Sekä oliot että tapahtumat ovat olemassa, ne ovat olevia (kreik. to on, se mitä on). Kunkin olevan ja sen ominaisuuksien yhteenliittymää kutsumme tosiasiaksi – asiantilaksi, joka vallitsee maailmassa, siis todellisuudessa. Ja tieto on se, mitä sinulla on hallussasi tiedon kohteesta, kun tiedät jostakin jotakin. Joku saattaa pitää tämänlaisia ontologisia, metafyysisiä pohdiskeluja jonninjoutavana ajanhaaskuuna, mutta mehän emme näitä puheita kuuntele. Me pyrimme lähestymään jumalallista tietämystä ja kaikkein suurinta viisautta.

S: Selvä se, päämäärää asettaessaan ei pidä olla turhan vaatimaton.

Luokitteluja

Aristoteles: Mutta palataksemme tutkimuksemme kohteeseen, täytyy huomata eräs tapahtuma Messukylässä 31. päivänä elokuuta vuonna 1799. Tutkimamme olio sattuu olemaan tapahtuman subjekti: olio syntyi. Voidaan olio tosin selittää tämän tapahtuman objektiksikin: olio synnytettiin.

Sinullehan nuo ajat ovat niin kaukana takana päin, ettet ole niitä nähnyt. Minulle ne taas ovat niin kaukana edessäpäin, etten tule niitä koskaan näkemään. Joten tapahtuman ominaisuuksista emme voi sanoa mitään – oliko tapahtuma helppo, iloinen, pitkäveteinen... Yleensäkin olen sitä mieltä, että

menneisyyttä tulkitseva tieto ei voi esittää, miten asiat joskus tarkalleen ottaen tapahtuivat, mutta kylläkin, miten ne olisivat saattaneet tapahtua.

Syntymisessä voitiin kauniilla tavalla nähdä aineen (kreik. hyle) ja muodon (kreik. morfe) yhdistyminen. Myös olion elämänpituinen kategorisointi ja luokittelu ominaisuuksien perusteella alkoi ensi hetkistä. Kategoriat ovat perimmäisiä luokkia, joihin oliot ja niiden lajit voidaan sijoittaa.

Ensisijainen, tärkein kategoria on substanssi, joka ilmaisee yksilöolion olennaisimman ominaisuuden, perusolemuksen. Muut kategoriat ovat muiden, satunnaisten ominaisuuksien ryhmiä: kvantiteetti (kuten pituus, paino jne.), kvaliteetti (hiusten väri, temperamentti jne.), relaatio (sukulaisuus, omistus, syy jne.), paikka, aika...

Jo aikaisemmin mainitut olevien ja niiden ominaisuuksien yhteenliittymät muodostuvat nimenomaan kategorioiden ilmaisemilla tavoilla. Näin kategoriat jäsentävät koko maailman todellisuutta.

On ymmärrettävää, että pyrimme löytämään syyn jokaiselle havaitsemallemme asialle, myös tälle tapahtumalle. Todettakoon vain, että oliolla itsellään ei siinä ollut mitään osuutta.

S: Heh, heh! No eihän tässä syyllisiä olla etsimässä...

Aristoteles: Puhutaan syy-käsitteestä tuonnempana. Mutta tähän olioon liittyy toinenkin varhainen tapahtuma, vain yhden auringonkierron verran edellisen jälkeen: kaste. Siihen on kytköksissä kastaja ja aikamoinen joukko muitakin olioita, kummeja. Sukututkijan kannalta tapahtuma oli merkittävä sikäli, että olio tuli siitä lähtien pysyvästi kuulumaan siihen joukkoon, jonka muodostivat kaikki Lowisa-nimiset, ja vain he. Kasteessa saatu etunimi kuuluu sosiaaliseen todellisuuteen.

Syntymästään saakka hän oli sitä paitsi ollut tyttöjen joukon jäsen. Kumpikin joukko kuuluu suurempaan, ihmisten joukkoon. Ja ennen pitkää hänestä tuli lukemattomien muidenkin joukkojen jäsen. Täten olion luokittelua voitaisiin jatkaa loputtomiin. Lopulta kaikkien luokkien leikkauspisteeseen jäisi vain hän – ainutkertaisena yksilöoliona. Kun vain tuntisimme hänet paremmin: kuuluuko hän honteloihin vai riskeihin, äänekkäisiin vai hiljaisiin, tummatukkaisiin vai vaaleatukkaisiin, äkkipikaisiin vai vakaisiin...?

Potentiaalisuus aktualisoituu

S: No nythän alan päästä kärryille! Tarkistin juuri, että joukkojen "suomalaiset", "31.8.1799 syntyneet" ja "Lowisa-nimiset" leikkaukseen kuulunee hänen lisäkseen vain yksi alkio.

Aristoteles: No siinäpä melkein täydellinen yksilön identifikaatio ja logiikan peruskurssi. Syntymästään lähtien hän oli tyttö, mutta potentiaalisesti nainen. Nimittäin kaikki se, mitä oliosta voi koskaan tulla tai miksi se voi muuttua sen olemassaolon aikana, täytyy olla sisäänrakennettuna olioon itseensä, eli olla oliossa potentiaalisuutena. Kun potentiaalisuus aktualisoituu, potentiaalisena "piilossa" ollut mahdollisuus tai ominaisuus tulee olevaksi tai näkyväksi. Tässä tapauksessa aktualisoituminen vei aikaa, ja suuren lapsikuolleisuuden vallitessa se ei ollut edes itsestäänselvyys.

Koskapa taidat tykätä kyttyrää, kun tutkimaamme oliota nimitän "olioksi", niin voimmehan tästä eteenpäin nimittää häntä Lowisaksi. Rippikirjan mukaan Lowisa sijoittuu paikkakategorian suhteen Pekkalan torppaan. Muistamme, että vuonna 1799 asia oli toisin: tämä kategoria on vahvasti aikasidonnainen.

Tietoja ja taitoja

Aristoteles: Lowisa oli osallisena myös erinäisissä kirkollisissa tapahtumissa: lukusilla ja ehtoollisilla. Hänen kristinopin tiedoistaan voisi rippikirjaan lukusilla merkittyjen kruksien perusteelle sanoa yhtä ja toista.

Mutta mitä hän itse asiassa tiesi? Oliko se pelkkää ulkoa latelemista? Hän oli omaksunut kristinopin valitut opinkappaleet – sikäli kuin ymmärsi ne oikein: Lutherin katekismuksen kuusi pääkappaletta, Athanasiuksen uskontunnustuksen, huoneentaulun, oppinut vastaamaan katekismuksen kysymyksiin (Svebiliuksen selitysten kuusi pääkappaletta) ja oppinut Daavidin katumuspsalmit.

Teidän opissanne on ymmärtääkseni kyse aistihavaintojen ulkopuolella olevasta ensimmäisestä liikuttajasta. Siihen, ovatko nämä opinkappaleet tietoa, en voi ottaa kantaa, koska tällaisen pelastajan tai messiaan tulosta olen vain kuullut ennustuksia juutalaisilta profeetoilta. Yhtä hyvin kuin perittyä kykyä tallentaa muistiinsa ja palauttaa mieleensä asioita kruksien määrä ja muoto tosin saattavat kertoa kyvystä sietää kinkeritupien tunkkaista ilmaa tai...

Siihen, mitä fyysisiä jälkiä noiden asioiden päähän pänttäys aivorustinkiin oli jättänyt, en osaa sanoa mitään. Meillä filosofeilla ei nääs ole niin sanotusti kompetenssia aivan mihin tahansa – eikä tarvetta. Meidän työmme on erikoistieteiden välirajat ylittävää, poikkitieteellistä. Työmme tähtää siihen, että tutkijat ymmärtäisivät, mitä

oikeastaan ovat tekemässä. Joten kyllä teidän genealogienkin olisi hyvä vähän kuunnelle meitä.

Kristinopin opinkappaleiden ohella Lowisa oli ulkoa oppinut katekismukseen sisältyvän abc-kirjan eli aapisen. Mutta Lowisa osasi myös lukea. Tämäkin, sisälukutaito, oli epäilemättä vaatinut omat ponnistuksensa, mutta ennen kaikkea se oli edellyttänyt taipumuksia.

S: Minäpä olen nähnyt vanhoja muuttokirjoja, joissa parikymppisen Lowisan lukutaitoa kuvaillaan ensin välttäväksi, pari vuotta myöhemmin sitä kehutaan jo peräti hyväksi. Ei ihme, hänen todetaan olevan elämäntavoiltaan rehellinen ja nuhteeton.

Aristoteles: Nämä kaikki kuuluvat psyykkiseen todellisuuteen. Kun hän kerran oli oppinut lukemaan, hänellä oli kyky ja valmius muuntaa näkemänsä teksti verbaalisiksi sanoiksi ja – toivottavasti – muodostaa tekstin mukaisia mielikuvia. Itse asiassa tämäkin edellytti häneltä tietoa, ei-propositionaalista tietoa: hänellä oli käytännöllinen tieto siitä, kuinka lukea.

S: Jees! Hänen hallussaan oli "knowhow". Mutta olet kirjoituksissasi oudoksunut sitä, että jollakin sanotaan "olevan vaimo tai vaimolla mies". Voisitko vähän avata tätä?

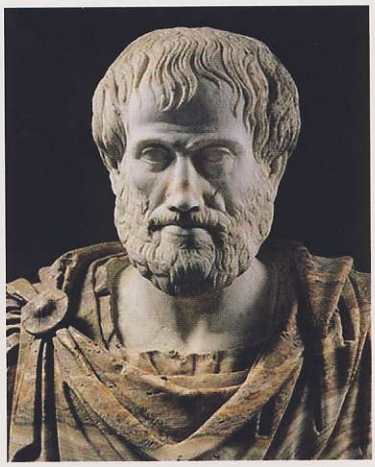

Rakenteita

Aristoteles: Tuo kuulostaa siltä, kuin puhuttaisiin omaisuudesta tai ominaisuudesta, vaikka emmehän tarkoita muuta kuin yhdessä asumista. Lowisalla oli totta kai monenlaatuisia yhteyksiä toisiin olioihin, tapahtumiin ja muihin ilmiöihin.

Huomaamme muun muassa, että Lowisa on toisena osapuolena kahden olion muodostamassa rakenteessa. Rakenteet ovat usean olion muodostamia kokonaisuuksia, joissa olioiden välillä vallitsee jokin relaatio eli suhde. Aikaisemmin mainituissa joukoissahan alkioiden välillä ei mitään relaatioita ole, alkioilla ei välttämättä edes yhteisiä ominaisuuksia. Tässä nimenomaisessa rakenteessa relaatiosta on ilmoitettu vain, että Lowisa on Petterin vaimo.

Relaatio on asymmetrinen, sillä Petter ei ole Lowisan vaimo. Sen nimittäin voimme päätellä deduktiivisesti: Ensinnäkin meillä on aistihavainnoista ja muista kokemuksista riippumaton (lat. a priori, ennen kokemusta) tieto, että kaikki Petterit ovat miehiä; toiseksi jo sanojen merkityksien perusteella (a priori) meillä on selvä käsitys, että mies ei voi olla vaimo.

Koska Lowisa on Petterin vaimo, on Lowisa a priori myös Petterin puoliso ja Petteri Lowisan puoliso. Tässä tapauksessa saman rakenteen koossapitävä voima voidaan siis selittää myös symmetrisenä relaationa: siinä suhde pätee molempiin suuntiin!

S: No tätä en olisi kyllä itse keksinyt. Mutta kyllä sukumme perimätieto puhuu Pietarista, ei Petteristä. Toisaalta Pekkalan torpan vanhaisäntä on minulle kertonut kuulemaansa tarinaa jostain kauan sitten eläneestä "Sorvan Pekasta"; Pekkala sijaitsee Sorvanjärven rannalla.

Aristoteles: No nythän minullekin vasta valkeni torpan nimen syy. Miestä on yhteisössään tosiasiassa ehkä puhuteltukin Pekaksi tai Pietariksi, mutta minähän voin nojata vain niihin nimiasuihin, jotka tietolähteeseen on

piirretty.

Mutta palataanpa tuohon kahden olion rakenteeseen. Tuskin paljon erehdyn, jos oletan tämän rakenteen muotoutumisen syynä olleen satunnainen rakastuminen – tapahtuma, jota ulkopuolisen saattaa olla vaikea havaita ja siten todentaa. Mutta he sen tunsivat: ikään kuin kahdessa ruumiissa asuisi yksi sielu.

S: Olisipa rakenne nyt kuuntelemassa selityksiäsi!

Aristoteles: Rakastuminen kuuluu puhtaasti psyykkiseen todellisuuteen, pään sisäiseen maailmaan – relaation virallistaminen papin edessä puhtaasti sosiaaliseen todellisuuteen. Toisin kuin fyysisillä tosiasioilla psyykkisillä ja sosiaalisilla tosiasioilla ei ole avaruudellista ulottuvuutta.

Koko perhe on jo astetta monimutkaisempi rakenne. Siinä äsken mainitulla Petterillä on asymmetrinen relaatio yksitellen perheen neljään muuhun olioon, lapsiin. Nämä relaatiot ovat puhtaasti geneettistä laatua. Vanhemmista tietolähteistä saisimme varmuuden siitä, onko myös Lowisalla vastaavat relaatiot – tämä lähde ei sitä vielä takaa.

S: Kyllä on. Ja vastaava relaatio on käsittääkseni myös samalla sivulla mainitulla Sophialla Lowisaan nähden.

Aristoteles: Tästä onkin lyhyt matka sukuun, kun perheitä kootaan geneettisin relaatioin yhteen yhä laajemmiksi ja laajemmiksi rakenteiksi. Myös Lowisa itsessään muodostuu rakenteesta ja sen elementit yhä pienemmistä rakenteista. Mutta emme nyt lähde spekuloimaan asialla, mistä emme tiedä yksityiskohtia. Mainittakoon kuitenkin vielä yksi tärkeä asymmetriseen relaatioon perustuva rakenne: jo kasteessa Lowisasta oli tullut seurakunnan jäsen.

Päämääriä

Aristoteles: Minä sanon: onnellisuus on täydellinen ja itsessään riittävä hyvä ja se on tekojemme päämäärä. Mutta emme tiedä, oliko onnellisuus Lowisan korkein päämäärä (kreik. telos) elämässä.

Lowisa kykeni kyllä järkensä avulla käsittämään oman luonnollisen paikkansa kosmoksessa; järki kertoi myös hänen haluavalle sielunsa osalle miten milloinkin oli toimittava sekä yksityisen että yhteisöllisen elämän alueella. Mutta oikeaan toimintaan tarvittiin myös käytännöllistä harjaantumista. Kovin vähän siis Lowisasta henkilönä tiedämme – vähiten hänen fyysisestä puolestaan. Mutta sentään olemme selvittäneet hänen geneettiset suhteensa.

Totta kai saatat mielessäsi liittää häneen vaikka minkälaisia ominaisuuksia, mutta ne ovat vain kuvitelmia. Kuvitelma ei ole tietoa: se ei ole "hyvin perusteltu tosi uskomus", niin kuin oppi-isäni olisi asian ilmaissut.

Näkee, että Lowisa oli aikoinaan kokenut sellaisenkin ilmiön kuin isorokko. Se ei vielä ollut kohtalokas, mutta myöhempi, vuoden 1848 marraskuun 3. päivän tapahtuma oli. Tapahtuman syy oli "hivutustautina" tunnettu ilmiö, kaiketi keuhkotauti. Vielä yhdeksän päivää myöhempi tapahtuma liittyi häneen. Silloin hänen vähitellen katoava, ei-olevaan vaipuva fyysinen osansa laskettiin perinteisin seremonioin maahan – maahan, joka veden, ilman ja tulen ohella on kuun alapuolisen maailman peruselementtejä. Lowisan syntyminen aikoinaan merkitsi, että samalla jotain muuta hävisi – häviäminen merkitsi nyt, että samalla jotain muuta syntyi...

S: Tuota täytyy vähän ajatella. Mutta tiedätkös, olen nähnyt hänen jälkeensä 9. lokakuuta 1849 laaditun perukirjan. Siitä löytyy mm. viiden kopeekan arvoinen rukki!

Aristoteles: Jaa, tästä kappalainen ei maininnutkaan mitään. Mutta jos kerta näin on, vielä perunkirjoituskin kosketti häntä. Tapahtuman syynä voisi katsoa olevan sellaisen yleisen ilmiön kuin lainkuuliaisuuden, viime kädessä lainsäädännön. Lowisa ja rukki muodostavat jälleen uuden rakenteen, jossa olioiden välisenä asymmetrisenä relaationa on omistusoikeus.

Tuo rukki tosin on minulle tuiki tuntematon käsite – taitaa olla jotain modernia tekniikkaa... Kulkuväline kenties?

S: Jaa, kyllä se eräänlainen polkupyörä on. Kiitos haastattelusta!

Suomen Sukututkimusseuran koulutuksia 2015

Suomen Sukututkimusseura järjestää syksyllä 2015 sukututkijoille tarkoitettuja koulutuspäiviä lähialueilla seuraavasti:

Tampere

Vanhan kirjastotalon musiikkisali, Keskustori 4

klo 10.30–17.00

26.9. Talo- ja kylähistorian keskeiset lähteet 1
Raine Raitio

10.10. Talo- ja kylähistorian keskeiset lähteet 2
Raine Raitio

24.10. Geneettisen sukututkimuksen perusteet
Marja Pirttivaara

14.11. Talo- ja kylähistorian kirjoittaminen 1
Raine Raitio

28.11. Talo- ja kylähistorian kirjoittaminen 2
Raine Raitio

Pori

Porin pääkirjaston kokoustila, Gallen-Kallelankatu 12

klo 10.00–16.00

3.10. Digitaalisen sukututkimuksen peruskurssi
Juha Vuorela

Jyväskylä

Jyväskylän pääkirjasto, Vapaudenkatu 39–41

klo 9.00–16.00

12.9. Digitaalisen sukututkimuksen peruskurssi
Juha Vuorela

10.10. Geneettisen sukututkimuksen perusteet
Marja Pirttivaara

Tervetuloa!

Osallistumismaksu koulutuksiin on 49 €/päivä (Suomen Sukututkimusseuran jäsenille 35 euroa). Sitova ilmoittautuminen tehtävä viimeistään viikkoa ennen tapahtumaa Suomen Sukututkimusseuran sivuilla osoitteessa www.genealogia.fi/ilmoittautumislomake tai puhelimitse 010 387 7900.

Lisätietoja muista koulutuspäivistä mm. Helsingissä ja Turussa sekä koulutustiloista löytyy Suomen Sukututkimusseuran sivuilta www.genealogia.fi.

Amerikansuomalainen John Salo

Amerikan halkijuoksujen sankarista kotikaupunkinsa sankarivainajaksi

JOUNI KOSKELA

John Salo syntyi Viipurin seudulla vuonna 1893. 14-vuotiaana hän lähti merille. Muutaman vuoden seilattuaan hän jäi Yhdysvaltoihin, jonka laivastossa Salo palveli aliupseerina ensimmäisen maailmansodan aikana.

John Salo oli yksi tunnetuimmista amerikansuomalaisista ammattilaisjuoksijoista.

Sodan jälkeen John Salo jatkoi vesillä jokilaivurina Hudsonjoella New Yorkin lähistöllä. Niiltä ajoilta juontuu Salon myöhemmin saama lempinimi styyrmanni eli perämies. Kotinsa Salo perusti Passaiciin, itärannikolla New Jerseyssä sijaitsevaan pikkukaupunkiin. Hän avioitui vuonna 1917 Amalia Huovilan kanssa (1894–1956). Heillä oli kaksi lasta Leo (s. 1918) ja Helen (s. 1922). Lasten myöhemmistä elämänvaiheista minulla ei ole tietoa.

Paavo Nurmi sytytti kipinän

Uusi aika John Salon elämässä koitti talvella 1925, jolloin juoksijain kuningas Paavo Nurmi oli Amerikan kiertueella. Nurmi juoksi sisäradoilla ympäri maata voitosta voittoon. New Yorkin Madison Square Gardenissa kymmenien tuhansien katsojien joukossa Nurmen juoksua oli seuraamassa myös John Salo. Hän sai näkemästään sellaisen juoksukipinän, että päätti ryhtyä harjoittelemaan juoksemista, vaikka olikin aloittelevaksi juoksijaksi jo melko iäkäs. Hänellä oli kuitenkin pitkän matkan juoksijan kykyjä ja sinnikkyyttä.

Salo liittyi maineikkaaseen suomalaisseuraan FAAC:hen (Finnish-American Athletic Club, New York), jonka kirkkain tähti oli moninkertainen olympiavoittaja Ville Ritola.

Salon harjoitusolosuhteet olivat ankeat, sillä hän joutui juoksemaan työnsä vuoksi laivan kannella. Yksi maili täyttyi 37 kierroksesta kannen ympäri. Ensimmäisen kilpailunsa Salo juoksi helmikuussa 1926. Mainittavaa julkisuutta hän saavutti

John Salo voitti täpärästi Amerikan halkijuoksun New Yorkista Los Angelesiin vuonna 1929. Juoksu kesti 78 päivää.

saman vuoden huhtikuussa perinteisellä Bostonin maratonilla varmistamalla neljäntenä juoksijana FAAC:n joukkuevoiton. Vuosina 1926–1927 Salo juoksi useita maratoneja ja muita pitkiä juoksumatkoja saavuttamatta kuitenkaan suurta menestystä. Hänen maratonennätyksensä oli hieman päälle kolmen tunnin.

Niin Salolta kuin monelta muulta juoksijalta unohtuivat haaveet osallistumisesta Amsterdamin olympialaisiin vuonna 1928, kun liikemies, urheilumanageri ja sirkustirehtööriksikin mainittu Charles C. Pyle ryhtyi järjestämään yli 5000 kilometrin mittaista ammattilaisjuoksua Amerikan mantereen halki Los Angelesista New Yorkiin. Juoksukilpailu oli nimeltään Trans Continental Footrace. Pylen apuna toimi muun muassa amerikansuomalainen urheilumanageri Hugo Qvist.

Salo ja 274 muuta juoksijaa jättivät hyvästit amatööriurheilulle ja osallistuivat ensin harjoitusleirille, minkä jälkeen 199 juoksijaa lähti tavoittelemaan 25 000 dollarin voittopalkintoa.

Pyle oli houkutellut juoksuun mukaan myös Paavo Nurmea, jota kilpailu oli kiinnostanutkin. Nurmi oli kuitenkin empinyt: ei vain amatöörioikeuksien menettämisen vuoksi, vaan myös sanomalla, että "se ei piru ole leikintekoa juosta joka päivä maratoni". Ville Ritolan pyytämisestä on olemassa kahdenlaista tietoa, mutta Ritolakaan ei siis kisaan lähtenyt, vaan juoksi Suomen puolesta kultaa ja kunniaa olympialaisissa Amsterdamissa kuten Nurmikin.

Amerikan halki juoksemalla

Päästäkseen lähtöpaikalle John Salo osti vanhan auton ja ajoi sillä mantereen halki. Ajomatka kesti 13 päivää. Päivisin Salo korjasi autoa ja öisin ajoi. Maaliskuun 4. päivä vuonna 1928 juoksijat lähtivät matkaan, jota kesti 84 päivää, jokainen metri omin jaloin juosten. Matkaa kertyi jopa 5600 kilometriä. Kyseessä oli etappikilpailu siten, että päivämatkat vaihtelivat noin 40 kilometristä noin 120 kilometriin.

Suomalaisjuoksijoita – kaikki siirtolaisia – oli Salon lisäksi mukana seuraavasti: William Kolehmainen (Hannes Kolehmaisen isoveli, ammattilaisjuoksija jo 1910-luvulla), Olli Vänttinen, Arne Suominen, Nestor Erickson, Otto Laakso, Lauri Lehto, Gunnar Nilsson, George Poikonen, Paul Salmi ja Carl Willberg sekä Yhdysvaltain kansalaisuuden ottanut Anders Fager, entinen Fagerström, joka oli saavuttanut USA:n maastojuoksujoukkueessa olympiahopeaa Pariisissa 1924.

Johtopaikkaa pitivät alkuun Kolehmainen, Vänttinen ja Suominen, jotka kuitenkin kaikki joutuivat keskeyttämään. Vänttinen keskeytti kylkiluumurtuman vuoksi jouduttuaan auton töytäisemäksi Chicagon lähellä. Lopulta suomalaisen juoksumaineen pelastajaksi nousi John Salo, joka myös oli jäädä auton alle Chicagossa. Hän ammensi juoksuvoimansa näytönhalusta. Kilpailun edellä itsevarma William Kolehmainen oli sanonut Salon nähtyään: "Mitä tuokin täällä tekee?"

Toukokuussa styyrmanni yltyi hurjaan vauhtiin. Hän kuroi päivittäin kiinni yli 30 tuntia edellään ollutta oklahomalaista Andrew Paynea. Matka vain loppui kesken. Eroksi voittajaan jäi runsas 15 tuntia. Toukokuun 26. päivänä Salo saavutti maalin 54 muun juoksijan kanssa New Yorkin Madison Square Gardenissa sijoittuen kokonaiskilpailussa toiseksi. Hän sai palkinnoksi 10 000 dollaria. Se vastasi esimerkiksi rakennusmiehen kolmen vuoden palkkaa.

Riemua kotikaupungissa

Vuoden 1928 juoksun loppuvaiheisiin liittyi kaksi koskettavaa tapausta. Salon kotikaupungissa oltiin huolestuneita tämän turvallisuudesta. Niinpä sotaveteraanijärjestö American Legion, jonka jäsen Salo oli, ja kaupungin pormestari, lähettivät Salon turvaksi Clevelandista New Yorkiin neljä autoilevaa legioonalaista ja moottoripyöräpoliisin.

Passaicin läpi kilpailijat juoksivat Salon syntymäpäivänä 25. toukokuuta. Kotikaupunki odotti suurta poikaansa riemua pursuten. Kadut oli koristeltu suurin kyltein: "Johnny, Wellcome Home". Konttorit ja kauppaliikkeet sulkeutuivat, tehtaiden pillit soivat, paikallinen lehti julkaisi uusia painoksia tunnin välein etusivullaan Salon kuva. Ensimmäisenä kaupunkiin juossutta Saloa olivat vastassa vaimo ja lapset. Kun Salo otti heidät maalissa syleilyynsä, niin koko hurraava monituhatpäinen kansanjoukko hiljentyi ja antoi kunnioituksensa jälleennäkemiselle.

John Salo saavutti ensimmäisessä Amerikan halkijuoksussaan kunnian ohella taloudellisen menestyksen. Palkintorahansa lisäksi hän sai kotikaupunkinsa asukkailta 10 000 dollarin lahjarahan. Lisäksi Passaicin pormestari myönsi kaupungin suurelle sankarille poliisin arvon ja työn 2100 dollarin vuosipalkalla.

Tiukka kamppailu vei voittajaksi

Vuonna 1929 Amerikan halkijuoksu juostiin kutsukilpailuna eri reitillä ja eri suuntaan kestäen nyt 78 päivää.

New Yorkista kohti Los Angelesia lähti 31. maaliskuuta 69 juoksijaa. Salon lisäksi muut amerikansuomalaiset juoksijat olivat edellisvuoden tapaan Olli Vänttinen, Arne Suominen ja George Poikonen sekä uutena Antti Ahlfors. Salo oli nyt suurin suosikki, kun edellisvuoden voittaja Payne ei ollut mukana.

Kilpailusta tuli Salon ja edellisvuonna keskeyttämään joutuneen italialaisenglantilaisen Peter Gavuzzin välinen tiukka kamppailu, joka ratkesi vasta viimeisenä päivänä 16. kesäkuuta Los Angelesissa juostulla maratonilla. Salo voitti tämän toisen halkijuoksun kahden minuutin ja 47 sekunnin erolla. Salon kokonaisaika oli 525 tuntia 57 minuuttia ja 20 sekuntia. 19 juoksijaa saapui perille.

Juoksijoilla oli nyt oma huolto. Salo omistikin voittonsa vaimolleen Amalialle, joka kulki huoltoautossa mukana: "Raavaanliha, munat ja perunat, joita vaimoni syötti minulle, auttoivat minut voittoon, eikä jalkani."

Kilpailun järjestäjä C. C. Pyle joutui suuriin taloudellisiin vaikeuksiin. Hän ei pystynyt maksamaan kilpailijoille luvattuja palkintorahoja. Niinpä John Salo jäi ilman 25 000 dollariaan. Eräiden tietojen mukaan hän olisi saanut 4000 dollaria. Näin suomalaisten keskuudessa känsämaratoniksi nimitetty Amerikan halkijuoksu sai ikävän lopun. Pylen ongelmat olivat johtaneet jo kilpailun aikana siihen, että häntäpäähän jääneet juoksijat eivät enää kilpailleet tosissaan. Heidän todettiin taittaneen matkaa myös autoissa istuen ja heitä kutsuttiinkin "riikyytiläisiksi".

Sankarin tapaturmainen kuolema

Salo jatkoi vielä seuraavana vuonna ammattilaisjuoksijana osallistuen hyvällä menestyksellä muun muassa Kanadassa pidettyyn kuuden päivän juoksuun ja juoksuihin hevosia vastaan. Lumikenkäjuoksuihin Salo ei tiettävästi osallistunut.

John Salon sankaritarina sai tarunhohtoisen lopun, tosin surullisen. Lokakuun 4. päivänä vuonna 1931 hän oli poliisina valvomassa järjestystä Passaicin baseball-kentän laidalla. Pelin aikana pallo lensi kentän ulkopuolelle ja osui Salon päähän. Hän kuoli iskusta saamiinsa vammoihin saman päivän iltana vain 38-vuotiaana.

Salo haudattiin kotikaupunkiinsa suurin sotilaallisin juhlamenoin. Hautajaisten kunnianosoitus muodostui niin suureksi, että harvoin Amerikassa kuolleen suomalaisen osaksi sellaista on tullut.

Saloa luonnehdittiin luotettavaksi ja uskolliseksi niin kansalaisena ja poliisina kuin urheilijana. Vahvistamattomien tietojen mukaan Charles C. Pyle lähetti seuraavan viestin hautajaisiin: "Tulen suorittamaan hyvän ystäväni ja luotettuni ja minuun luottaneen miehen leskelle, mrs. Salolle, sen summan, minkä olen velkaa Salon voittamasta palkintorahasta." ●

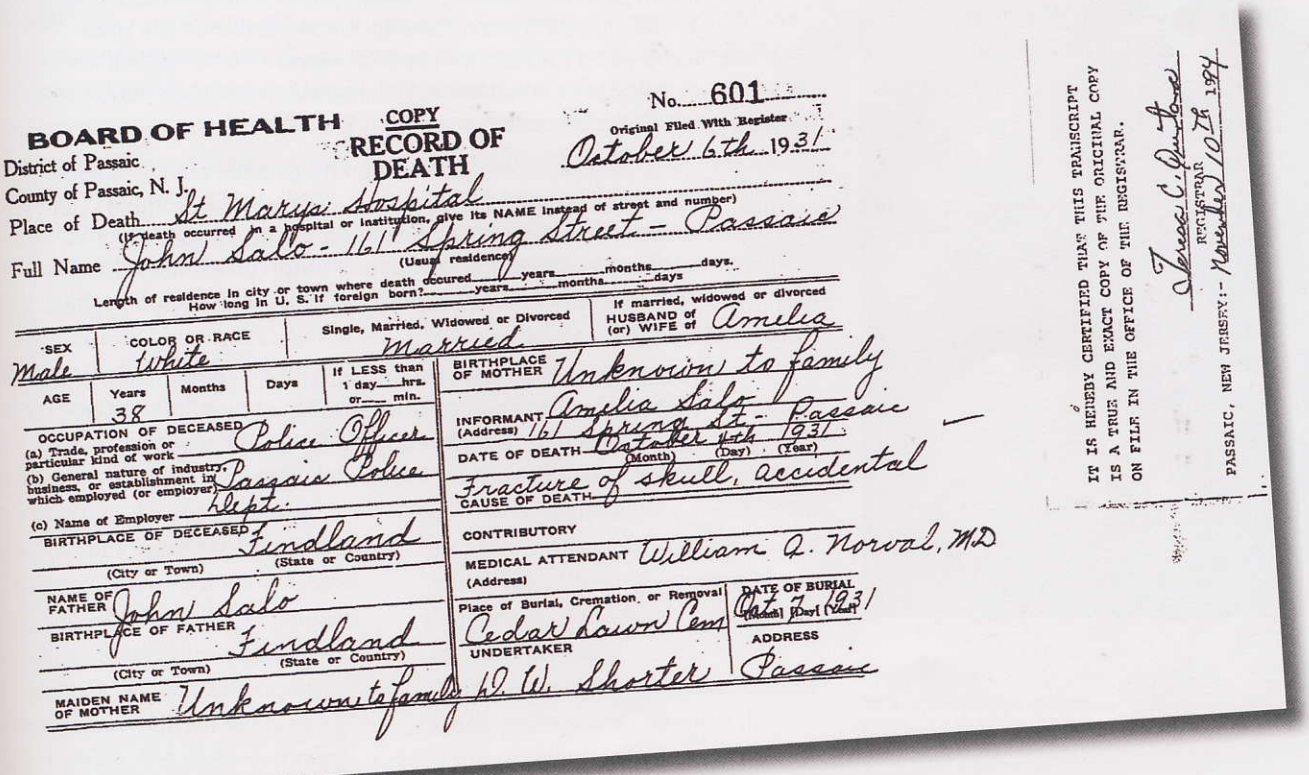

BOARD OF HEALTH — COPY — RECORD OF DEATH — No. 601

District of Passaic
County of Passaic, N. J.
Original Filed With Register October 6th 1931

Place of Death St Marys Hospital
(If death occurred in a hospital or institution, give its NAME instead of street and number)
Full Name John Salo - 161 Spring Street - Passaic
(Usual residence)
Length of residence in city or town where death occured ___ years ___ months ___ days
How long in U. S. If foreign born? ___ years ___ months ___ days

SEX: Male
COLOR OR RACE: White
Single, Married, Widowed or Divorced: Married
If married, widowed or divorced HUSBAND of (or) WIFE of: Amelia
AGE: Years 38 | Months | Days | If LESS than 1 day ___ hrs. or ___ min.
BIRTHPLACE OF MOTHER: Unknown to family
OCCUPATION OF DECEASED
(a) Trade, profession or particular kind of work: Police Officer
(b) General nature of industry, business, or establishment in which employed (or employer): Passaic Police Dept.
(c) Name of Employer
INFORMANT (Address): Amelia Salo - 161 Spring St - Passaic
DATE OF DEATH: October 4th 1931 (Month) (Day) (Year)
CAUSE OF DEATH: Fracture of skull, accidental
BIRTHPLACE OF DECEASED: Findland (City or Town) (State or Country)
CONTRIBUTORY
MEDICAL ATTENDANT (Address): William A. Norval, MD
NAME OF FATHER: John Salo
BIRTHPLACE OF FATHER: Findland (City or Town) (State or Country)
Place of Burial, Cremation, or Removal: Cedar Lawn Cem
DATE OF BURIAL (Month) (Day) (Year): Oct 7 1931
UNDERTAKER: W. W. Shorter
ADDRESS: Passaic
MAIDEN NAME OF MOTHER: Unknown to family

IT IS HEREBY CERTIFIED THAT THIS TRANSCRIPT IS A TRUE AND EXACT COPY OF THE ORIGINAL COPY ON FILE IN THE OFFICE OF THE REGISTRAR.
REGISTRAR
PASSAIC, NEW JERSEY: November 10th 1934

Kaksi päivää John Salon kuoleman jälkeen kirjoitettu kuolintodistus. Todistuksessa John Salon synnyinmaaksi on merkitty "Findland".

Romaani "Flanaganin juoksu"

En maininnut lähteenä vuonna 1982 julkaistua skotlantilaisen Tom McNabin romaania "Flanaganin juoksu". Romaanin perusjuonena on Amerikan halkijuoksu, jonka tapahtumat ovat monilta osin verrattavissa todelliseen juoksuun.

Romaanissa halkijuoksu on sijoitettu vuodelle 1931, sen pääjärjestäjän etunimet ovat samat Charles C., järjestäjillä on suuria raha- ym. vaikeuksia, yksi juoksija jopa kuolee auto-onnettomuudessa Chicagossa, Paavo Nurmesta puhutaan monessa kohdassa jne.

Romaanissa juoksijoita on yli 2000 ja maaliin asti juoksee myös yksi nainen. Todellisissa juoksuissa ei ollut mukana yhtään naisjuoksijaa. Yksi suomalainen on romaanissakin kärkipään juoksijoita, mutta ei lainkaan niin hyvä kuin John Salo oli oikeasti. Pääjärjestäjän sukunimi Flanagan saattaa olla mukaellen lainattu vuoden 1929 halkijuoksusta, jolla Charles C. Pylen liikekumppanin lakimiehenä oli John G. Flanigan.

Voin suositella romaanin lukemista.

Klaus Härön elokuvasuunnitelma

Kun John Salon syntymästä oli kulunut sata vuotta, niin kirjoitin hänestä juttuja, joita julkaistiin useissa lehdissä Suomessa. Helsingin Sanomissa olleen jutun oli lukenut nuori, taideteollisessa korkeakoulussa elokuvaohjausta ja käsikirjoittamista opiskellut Klaus Härö. Hän otti muutama vuosi myöhemmin opiskelukaverinsa kanssa minuun yhteyttä ja tapasimmekin Helsingissä, missä he suunnittelivat Salon tarinasta elokuvan tekemistä.

Härö, joka on sukua 1920-luvun kuuluisalle pikajuoksijalle Lauri Härölle (viisi SM:ää 100 ja 200 metrillä ja muun muassa SE 10,8 satasella vuonna 1922), ei saanut hankkeelleen kuitenkaan rahoitusta. Minun roolini olisi ollut toimia lähdeaineistojen asiantuntijana ja käsikirjoittajan apuna.

Tietäen ja tuntien Klaus Härön sittemmin ohjaamien elokuvien mestarilliset aiheet ja taitavat kuvaukset, on helppo uskoa, että hän olisi saanut John Salon elämästäkin vaikuttavan ja tunteisiin vetoavan elokuvan.

LÄHTEET

Kirjat

Berry Harry, 1990. From L. A. to New York, from New York to L. A. Eccleston, England.

Pihkala Lauri, 1926 ja 1928. Tahkon mukana jenkkien maassa, II nide.

Raevuori Antero, 1988. Paavo Nurmi – juoksijain kuningas. Porvoo.

Ritola Ville, 1974. Pantiin Ritolaksi (toim. Jouko Lehtonen). Helsinki.

Sanoma- ja urheilulehdet

Aamulehti 1928–1931

Helsingin Sanomat 1928–1931

New Yorkin Uutiset 1925–1932

Raivaaja 1928–1931

Suomen Urheilulehti 1928–1932

Turun Sanomat 1928–1929

Uusi Suomi 1928–1929

Muut lähteet

Kirjalliset lähteet muun muassa Passaicin (N. J., USA) poliisilaitokselta ja kaupungilta, kirjoittajan hallussa.

Sukujuuriin perehtyminen poistaa juurettomuutta

JORMA LAPPALAINEN

Moni on joutunut jo lapsena muuttamaan toistuvasti asuinpaikkakuntaa ja vielä useampi on muuttanut aikuisiässä koulutuksen ja työpaikkojen vuoksi paikkakunnalta toiselle, maakunnasta toiseen ja joskus toiseen maahankin. Itselläkin on tämmöisistä muutoista kokemusta. Tästä aiheutuvaa juurettomuutta usein ilmaistaan sanomalla, ettei tunne olevansa mistään kotoisin.

Olen kuitenkin huomannut, että omiin sukujuuriin perehtyminen voi lievittää juurettomuuden tunnetta tai jopa poistaa sen lähes kokonaan. Kun on saanut selville esivanhempiensa nimet ja syntymä- ja kuolinajat, tietämystä voi syventää perehtymällä monipuolisesti vaikkapa aluksi vain isovanhempien elämänvaiheisiin ja siihen ympäristöön ja kulttuuriin, jossa isovanhemmat ovat eläneet. Historiankirjoista voi löytyä tapahtumia, joissa he ovat olleet mukana tai jotka ovat tapahtuneet heidän elinaikanaan.

Tuollainen esivanhempi voi olla kauempanakin menneisyydessä elänyt, jos vain häntä koskevaa tietoa on löydettävissä. Kaikki tieto ei löydy heti ja helposti eikä yhdestä paikasta. Ajan kanssa löytyy uusia lähteitä ja tiedonpalasia. Näiden avulla kauan sitten elänyt henkilö voi tulla läheisemmäksi. Voi myös matkustaa tutustumaan niihin paikkoihin, jotka liittyvät esivanhempien elämään tai samanaikaiseen historiaan.

Monella voi olla väärä luulo, että kaikki sukujuuret olisivat lähtöisin suppealta alueelta. Kokemukseni mukaan esivanhempia on useista kylistä ja pitäjistä. Joissakin ammateissa on ennenkin liikuttu paikkakunnalta toiselle kuten esimerkiksi papit, virkamiehet, sotilaat ja myös käsityöläiset tekivät. Talonpoikaissuvuista on lähdetty perustamaan uudisasutusta kauaksi entisestä. Tyttäret ovat menneet miniöiksi tai piioiksi ja nuoremmat pojat vävyiksi tai rengeiksi toisiin taloihin, kyliin ja pitäjiin. Siksi meistä monet ovat jo sukujuuriltaan kotoisin monesta paikasta.

Ihmisen kotiseutuidentiteetin ei tarvitse rajoittua yhteen paikkakuntaan vaan se voi olla laajempi. Joku voi olla identiteetiltä savolainen tai pohjalainen, joku toinen savolaispohjalainen jne.

Sukujuuriin tutustumisen voi siis nähdä eräänlaisena terapianakin, mutta se on myös kunnianosoitus menneille polville. ●

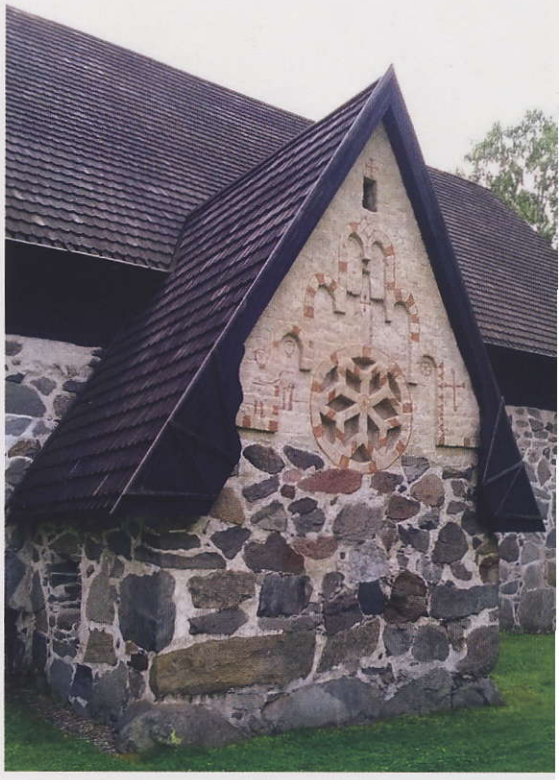

Messukylän vanha kirkko. Vanhoihin kirkkoihin liittyy paljon eri paikkakuntien historiaa.

Ruotusotilaiden jälkeläinen puolustusvoimien palveluksessa

Tampereen autovarikolla

Eino Hirvosen sukua ja työelämää

TEKSTI **ELMAR BADERMANN** • KUVAT **EINO HIRVOSEN JÄLKELÄISTEN ALBUMISTA**

Appiukkoni Eino Hirvonen suoritti elämäntehtävänsä Suomen puolustusvoimien palveluksessa, viimeiseksi hän oli kuljetusvälinevarikon varastopäällikkönä sotilasarvoltaan yliluutnanttina Tampereella. Eino kertoi minulle jo vuosina 1966 ja 1968 magneettinauhoille elämästään, nuoruusvuosista Savossa ja vanhemmistaan.

Tässä kirjoituksessa kerron aluksi hänen nuoruusvuosistaan ja esivanhemmistaan. Toisessa osassa on hänen kertomuksensa siitä, miten sodan jälkeen vuosina 1945–1947 Kalkkuun tullut sotamateriaali piti luovuttaa Neuvostoliittoon ja miten valvontakomissio määräsi asian.

Alikersantti Eino Hirvonen
Viipurissa kesällä 1923
Hiekanportin edessä Opelissa.

1. Ruotusotilaiden jälkeläinen päätyi sotilasuralle

Lapsuusvuodet Savossa

Eino Hirvonen syntyi Heinävedellä viattomien lasten päivänä 28.12.1902. Isä Heikki oli kivityömiehenä rakentamassa rautateitä. Perhe joutui muuttamaan sitä mukaa kun rautatie valmistui. Pisin aika yhdessä paikassa oli 3 vuotta ja 1 kuukausi, lyhyin vain muutama kuukausi.

Eino kertoi: "Työväkeä tuli kerralla paljon paikkakunnalle, ja asunnoista oli pula. Taloista vuokrattiin jokin huone, esimerkiksi porstuan peräkamari. Joskus saatiin vuokralle pirtti, jolloin oli enemmän tilaa. Jossain oli torakoita tolkuttomasti. Niitä tipahteli katostakin ja koulukirjoista. Jossain oli yksinkertaiset ikkunat, jotka olivat paksussa jäässä kovilla pakkasilla. Kanahäkki oli uunin vieressä ja juottovasikka ovenpielessä pirtissä. Oli kaikki aromit. Aamulla, kun lähti kouluun hiihtämään, oli syljet mustia. Oli niin pölyistä."

Heikki teki itse huonekalut, jotka muuton tullen pantiin polttopuuksi. Sitten kun Heikillä oli kaksi hevosta, otettiin huonekalut mukaan muutettaessa.

Eino Hirvonen päivitteli senaikaisten köyhien ihmisten elämää. Sitä ei voi nykyään kuvitellakaan, mutta silloin oli kaikilla köyhillä samanlaista. Usein Eino sanoi olevansa "sellainen puulusikan aikainen". Jokaisella oli oma lusikka, joka aterian jälkeen pistettiin seinähirsien rakoon. Voita oli usein vain perheen elättäjälle. Eino muisti joskus pienenä pyytäneensä voita leivän päälle: "Pankee ies merkki." Eino sai aina vanhemmilta veljiltä pieniksi jääneet vaatteet, molskihousut esimerkiksi.

Eino kertoi tarkasti isästään Heikistä ja hänen työstään kivenmuokkaajana. Heikki Hirvonen rakensi esimerkiksi siltarumpuja rautateillä ja asemien laitureita. Sitä mukaa kun työ edistyi, perhe siirtyi seuraavalle paikkakunnalle. Näin rakennettiin mm. Savon rata.

Äiti Liisa (o.s. Ruuskanen) oli aikaisemmin ollut naimisissa, jäänyt leskeksi ja toi perheeseen neljä lasta. Naimisiinmenon jälkeen elämä oli lastentekoa ja -hoitamista. Äiti leipoi

Eino Hirvonen tuntikirjurina Viipurissa 1922.

Kalkun varikon miehiä vuonna 1942. Eino Hirvonen on kuudes vasemmalta.

leivät ja ompeli vaatteet, myöhemmin käsinpyöritettävällä ompelukoneella.

Isä ei töistä tultuaan ruvennut kyselemään, mitä kukakin oli tehnyt, vaan antoi selkäsaunan kaikille pojilleen todeten, että jotain pahaa ne olivat kuitenkin tehneet. Veljet olivat rajumpia, Eino olisi mielellään lueskellut, mutta kirjoista oli pulaa. Kerran hän luki jopa käsiinsä saamansa keittokirjan paremman puutteessa. Joskus häntä kiusattiin haukkumalla tyttöpojaksi.

Esi-isissä kolme ruotusotilasta

Kirkonkirjojen mukaan Einon esivanhemmista suurin osa on Savosta ja osa Pohjois-Karjalasta. Eino itse ei muistanut kuin että suku olisi Rääkkylästä kotoisin. Tätä ei kuitenkaan voitu vahvistaa.

Iisalmen maaseurakunnan kirkonkirjoista löytyi 1741 eräs Simon Gregorsson Hirwonen. Yllätys oli, että tämän isä Gregor oli sotilasnimellä Hjorth eli 'hirvi'. Sotilasrullan mukaan hän oli syntynyt 1716 ja oli Savosta kotoisin. Hän astui palvelukseen 1734, lopetti 1749. Hänen jälkeläisensä saivat sukunimekseen Hirvonen.

Ruotsin vallan aikana Suomen ruotusotilaat saivat uudet lyhyet sukunimet, jotta heitä voitiin komentaa helpommin. Vihollinen olisi jo ehtinyt ampua, ennen kuin Mäkäräistä olisi komennettu ampumaan.

Einon äidin Liisa Ruuskasen esiisä Lars Ruuska, syntynyt 1727, sai sotilasnimen 'Rusk'. Hänet on merkitty Iisalmen komppaniaan ruotuun nro 38 sotilaaksi vuoteen 1769 asti.

Vielä kolmas sotilas löytyy Einon esivanhemmista, nimeltään Sonck.

Kun etsin Einon esiäidin Maria Sonckin vanhempia, ajattelin heti Tampereen tuomiokirkon suunnittelijan Lars Sonckin sukua. Pieleen meni! Kuuluisan arkkitehdin suku tuli Hinnerjoelta tai Raumalta.

Mormonikirkon IGI-luettelosta tuli vihje Sulkavalle, missä eli lukkari Salomo Sonck, jolla oli 12 lasta. Hänen isänsä oli rakuuna eli ratsumies David Sonck, mainittu Juvan komppaniassa, syntynyt 1745. Kirkonkirjoista löytyi isä talollinen Matts Soikkanen Sulkavan Rauhaniemestä ja tämän kolme esipolvea vuoteen 1635 asti. Eli Soikkasesta tuli Sonck.

Toisin kuin Hjorthin ja Ruskin suku tämä Sonckin suku säilytti sotilasnimen myös myöhemmissä polvissa.

Appiukkoni Eino Hirvosen esivanhemmissa oli siis ainakin kolme ruotusotilasta. Kun tutkin kaikki sekä äitien että isien sukuhaarat myös internetiä ja valmiiksi tutkittuja sukuja seuraten, pääsin vielä vuoteen 1480 asti (Ville Jäppisen oma tutkimus Joroisesta) sekä Sipi Vesterinen syntynyt 1470 Uudeltakirkolta. Tutkittuja sukuja on 19, joiden joukossa ovat mm. Korhonen, Leppänen, Nykänen, Savolainen, Vartiainen.

Einon nuoruusvuodet

Eino kävi kansakoulua yhteensä neljä vuotta. Päästötodistus on Kuolemajärven ylemmästä kansakoulusta

Eino Hirvosen mukana armeijan autossa oli hänen tyttärensä Sirkka Liisa.

Eino Hirvonen ajamassa sivuvaunullista moottoripyörää 1935.

14.5.1915, siis 12-vuotiaana.

Venäjän vallankumouksen aikaan perhe asui Käkisalmessa, ja Eino näki tsaarin sotamiehiä. Suomen sisällissodan aikaan Käkisalmi oli valkoisten puolella. Isä Heikki Hirvonen ei ollut mukana punikkitoiminnassa, mutta venäläisten varalta rintaan pistettiin punainen rusetti.

Sota oli suuri onnettomuus. Rintama oli kaukana, mutta Eino näki yksityisiä ilmiantoja, joiden perusteella lahtarit kävivät hakemassa.

Einon ensimmäinen työpaikka oli Karjalan Puunjalostusliike Oy Käkisalmessa vuonna 1917. Siellä Hirvoset ehtivät viljellä yhtenä kesänä saran perunaa. Käkisalmesta perhe muutti Kiuruvedelle Iisalmi–Kajaani-rataa rakentamaan. Eino meni isänsä ja vanhempien veljien kanssa töihin ratatyömaalle hevosmieheksi, 15-vuotias poika ei pystynyt vielä muuhun.

Viipurin vuodet ja asevelvollisuus

Eino lähti vuonna 1922 asevelvolliseksi Viipuriin autopataljoonan 2. komppaniaan. Vaikka hän oli huono ampumaan, hänet lähetettiin Helsinkiin Autopataljoonan aliupseerikouluun, mistä hän pääsi korpraalina ja sitten alikersantiksi.

Todistuksen 4.6.1923 mukaan on "saanut opetusta auton ja moottoripyörän rakenteen tuntemuksessa ja ohjauksessa". Eino sai siis jo 1923 asevelvollisena ajokortin, vuosi myöhemmin siviilin kortin.

Einoa pyydettiin jäämään tuntikirjuriksi, sillä hänellä oli hyvä käsiala, hän osasi kirjoittaa hyvin suomea ja oli huolellinen ja ahkera. Tuntikirjuri oli siviilivirkamies. Miehet panivat tekemänsä tunnit tauluun, tuntikirjuri otti ne sieltä ja sen mukaan maksettiin palkat.

Huoltorykmentissä huollettiin mm. autot, hevosajoneuvot ja kenttäkeittiöt. Varaosia tehtiin aluksi itse. Purettiin esimerkiksi Benz ja siitä otettiin osa malliksi. Vähitellen alkoi tulla tehtaalta varaosia.

Köyhän ja ankean lapsuuden jälkeen seurasivat vilkkaat ja antoisat vuodet Viipurissa. Ihmisiä ja elämää siellä ei turhaan kehuta iloisiksi. Työväenopisto oli henkinen, ei poliittinen koti. Eino oli isänmaallinen ja tunsi sympatioita työväenliikettä kohtaan. Hän arvosti koulutusta ja kunnollisuutta. Hän ei käyttänyt alkoholia eikä tupakoinut, eikä kukaan muukaan ystäväpiirissä. Sukulaisissa oli pari viinaanmenevää miestä.

Eino kävi Linnalan kauppakoulun iltakouluna kolmen kuukauden aikana. Hän kertoi haaveilleensa kauppiaan ammatista, mutta armeijaan hän jäi, ja se sopi hänen luonteelleen.

Työväenopiston opiskelijoilla oli myös vilkasta vapaa-ajantoimintaa. Einolla oli käytössään armeijan sivuvaunullinen moottoripyörä, jota sai käyttää myös yksityisajoihin.

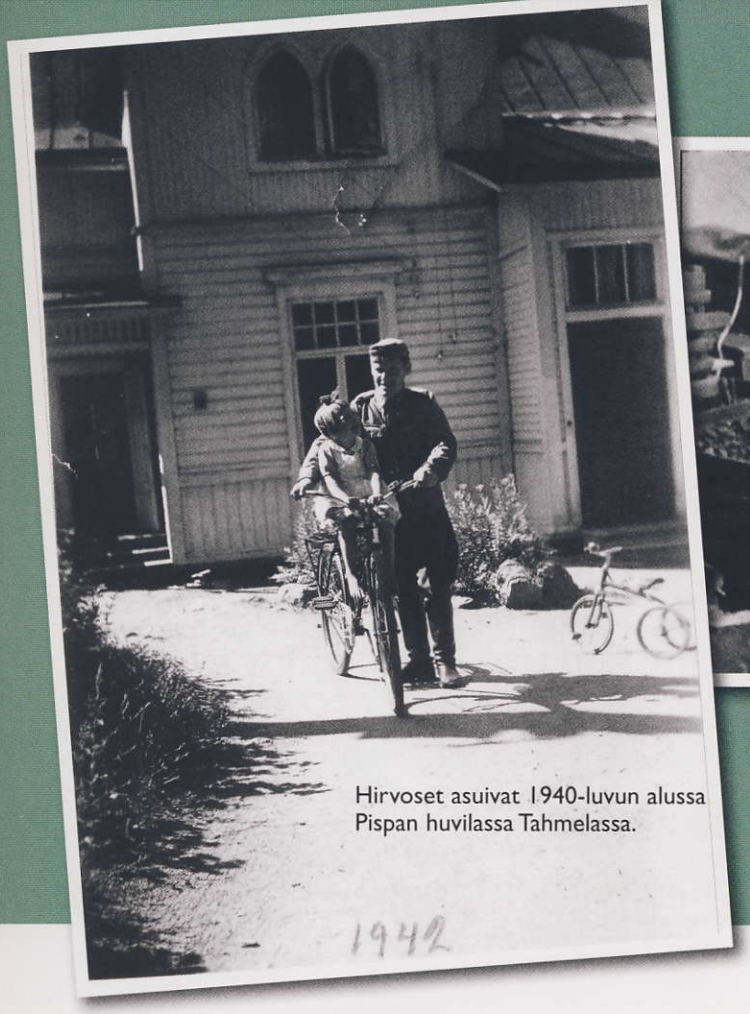

Hirvoset asuivat 1940-luvun alussa Pispan huvilassa Tahmelassa.

Tampereella varikon alkuaikana varasto oli pressujen alla ulkona.

Sotavuodet Viipurissa ja Mikkelissä

Maailmanpoliittinen tilanne kehittyi huolestuttavaan suuntaan, ja Suomessa järjestettiin lokakuussa 1939 yleiset harjoitukset, joista käytettiin lyhennettä YH. Miehet kutsuttiin sotaharjoituksiin. YH:n alkaessa Eino Hirvonen siirrettiin 7. erilliseen autokorjaamoon 1939.

Viipurissa koulut suljettiin ja ihmisiä kehotettiin lähtemään pois kaupungista. Vaimo ja tytär menivät Savoon sukulaisten luo. He palasivat marraskuun lopulla, ja vajaan viikon päästä 30.11.1939 alkoi sota.

Eino jäi Viipuriin hoitamaan virkaansa. Hänet nimitettiin Autovarikko 7:n varastopäälliköksi helmikuussa 1940.

Rintamalle virtasi miehiä ja materiaalia. Töitä tehtiin yötä myöten, ja pommitukset ja aavetykin ammukset häiritsivät elämää. Tykit olivat niin kaukana, että laukausten äänet eivät kuuluneet. Einon kirjeistä saa hyvän kuvan hänen työstään ja siitä, miten kaupunki vähitellen autioitui ja rauhoitui.

Sota-aikana Einon organisointi- ja järjestelykyvyt pääsivät oikeuksiinsa. Hän tunsi tekevänsä tärkeää työtä, eikä hänen tarvinnut tappaa ihmisiä. Sotavangeista hän sanoi: "Kyllä hekin olisivat mieluummin kotonaan lastensa luona."

Rauhan aikana viranhoito ei ehkä aina tuntunut niin tärkeältä, mutta hän totesi, ettei niin pientä ja mitätöntä virkaa olekaan, ettei se häiritsisi yksityiselämää.

Eino oli helmikuun 1940 alkupuolella komennuksella Laatokan pohjoispuolella ja sai muutaman lomapäivän, niin että pystyi käymään Savossa perhettään tapaamassa. Sillä aikaa oli varikko siirretty turvallisemmalle seudulle "metsään". Tarkkaa sijaintia ei saanut kertoa.

Einon löytäessä työpaikkansa se oli melkoisessa kaaoksessa. Hän pani asiat järjestykseen ja joutui pian taas muuttamaan. Siirryttiin lähemmäs Lappeenrantaa ja lopulta Mikkeliin, missä oleskelu kesti vain vajaat kolme kuukautta.

Viipurissa hän kävi viimeisen kerran rauhanteon jälkeisenä päivänä 14.3.1940. Hän sai luvan kuljettaa pois hetekan, ompelukoneen ja perheen valokuva-albumit.

Perhearkistossa on säilynyt kirjeitä talvisodan ajalta, sukukirjaan tärkeimmät on kopioitu konekirjoitettuina. Ne antavat hyvän kuvan mm. Viipurin tilanteesta, pommituksista ja henkilökohtaisten tavaroiden siirrosta. Muutama kirje on myös sotasensuurin käsittelemä.

2. Miten Tampereen autovarikko syntyi

Eino Hirvonen kertoi varikon 20-vuotispäivänä 4.6.1959 muistelmia varikon alkutaipaleelta:

"Tampereelle oli perustettu puolustusvoimien autovarikko jo 14.10.1939 ja se toimi kaupungin alueella useassakin eri paikassa. Miehistön majoituspaikkoina oli ensin YH:n aikana Palanderin talo Keskustorin varrella, sitten Esson yläkerta linja-autoaseman luona ja

Huutokauppa Kalkun varikolla 14.9.1960. Eino Hirvonen meklarina.

Eino Hirvonen piti armeijan huutokauppaa vielä eläkeläisenäkin. 18.10.1967 lunta tuiskutti jo lokakuun puolivälissä.

Kissanmaan ampumaradan paviljonki. Helmi–maaliskuussa muutettiin Varalaan. Vaikka tyhjästä oli aloitettu, varikolle muodostui vähitellen myös varastoja.

"Autoja oli siviilikorjaamoissa, niiden pihoissa ja Tammelan pallokentällä. Muuta materiaalia oli kerääntynyt niin sanottuun Keskus-Autohalliin (Hämeenpuisto 37). Siitä juontaa alkunsa vieläkin käytössä oleva nimitys 'Keskusvarasto'. Se oli suuri varasto, pinta-ala yli 1500 m^2. Siellä oli sodan loputtua röykkiöittäin lumiketjuja, työvälineitä, voiteluaineita ja kaikkea mahdollista autoalan tavaraa."

Mikkelistä tultua Eino nimitettiin Tampereen Autovarikon varastotoimiston päälliköksi 7.7.1940. Varikon miehistön majoituspaikkana toimi aluksi Varalan urheiluopisto.

"Varikon esikunta muutti syksyllä 1940 Varalasta, koska siellä oli toimistot ilman lämmityslaitteita olevissa huoneissa, Ratinan Essolle. Siellä ne olivat syksyyn 1942, jolloin Kalkun varikkoalueelle valmistui esikuntarakennus.

"Autovarasto oli Ratinan urheilukentällä ja varaston toimisto kentän ravintolarakennuksessa.

"Varaosavarastoa laajennettiin pariin paikkaan. Kalkun varastoalueella oli öljyt, ketjut, renkaat, hiili- ja pilkevarasto, häkäkaasuttimet, romut ja käytetyt varaosat. Romukuormat sotatoimialueelta ohjattiin Kalkkuun ja pysäkillä työskenteli vakituinen ns. romutusryhmä.

"Varikon tavaraliikenne paisui valtavaksi. Koko valtakunnan rengaskauppa lienee käynyt varikon kautta, koska sinne tuli Kansanhuoltoministeriön myöntämät ostoluvat, joilla myönnetyt renkaat varikko toimitti lupien saajille. Parhaana päivänä tuli varikkoon 13 junavaunua renkaita ja niitä myös lähti joka päivä.

"Lisääntyvää tavaravälitystä ja korjaustoimintaa hoitamaan tarvittiin myös yhä lisääntyvä määrä henkilöstöä. Vuoden -43 lopussa varikon henkilövahvuus oli 412 + 137 sotavankia."

Eino Hirvonen sanoi "varikon päällikön olleen sitä mieltä, että heitä oli liikaa, mutta ensinnäkin miehistö oli B-kakkosia, invalideja, sairaita t.m.s. ja toisekseen tehtäviä ei voitu lykätä niin kuin rauhan aikana työvoiman puutteessa".

"Henkilöstö osallistui mottitalkoisiin. Varikko kulutti vuosittain n. 2500 m^3 halkoja ja varikon palveluksessa olevat (250 ruokakuntaa) saman verran. Kun 5000 mottia jaettiin, siitä tuli sellaiseen työhön pystyvien miesten osalle 16 m^3 ja naisille 6 m^3. Ja motit hakattiin."

Eino mietti: "Kuinkahan moni nyt lähtisi vapaaehtoisesti mottimetsään ja luovuttaisi tekopalkan sosiaalisiin tarkoituksiin?"

Henkilökunnalla oli varikon alueella peruna- ja kasvimaita, joiden tuotteilla helpotettiin ruokapulaa.

Jatkosota

Jatkosota alkoi kesäkuussa 1941. Toive Viipuriin paluusta eli sodan edistyessä ja suomalaisten vallattua takaisin kaupungin. Eino ei kuitenkaan halunnut siirtyä sinne, vaikka

hänelle tarjottiin mahdollisuutta ja monet tuttavat ja sukulaiset muuttivat sinne.

Eino Hirvonen ylennettiin luutnantiksi 22.12.1941.

Kesällä 1942 Eino Hirvonen komennettiin tekemään tutustumismatka Itä-Suomen autokenttävarikkoihin. Matka suuntautui vallattuun Itä-Karjalaan ja Suomen vanhoille alueille Äänislinnaan, Uunitsaan, Karhumäkeen, Suojärvelle, Pitkärantaan, Aunukseen, Syvärille, Sortavalaan ja Viipuriin. Sieltä hän kävi Kannaksella. Paluu oli junalla Helsingin kautta. Matkasta on raportti, mutta siinä on tiukasti vain työasiaa, ei yleisiä havaintoja eikä tunnelmia.

Sotasaaliin palauttaminen

Sota Neuvostoliittoa vastaan loppui syyskuussa 1944 solmittuun välirauhaan. Saksalaisten karkottaminen Lapista kesti huhtikuuhun 1945.

Toukokuussa 1945 Eino nimitettiin varikon apulaispäälliköksi. Siirtymisvaihe rauhan aikaan muodostui Einon työssä joskus vaikeammaksi kuin sodanaikaisten tehtävien hoitaminen.

"Reserviläiset kotiutettiin ja sotavangit lähetettiin pois. Autokenttävarikot lakkautettiin ja niissä ollut puolustuslaitoksen tavara siirrettiin Kalkkuun.

"Kotiuttamiskuumeessa oli tavarain pakkaus suoritettu jopa törkeän huolimattomasti. Saapuneen materiaalin suhteen ehdittiin tuskin suorittaa ensimmäinen karkea jaoittelu, jossa pilaantumiselle arimmat tavarat otettiin huollettaviksi. Akut varattiin, kuormapeitteet kuivattiin jne.

"Sitten pohjoisesta alkoi saapua ns. saksalaistavaraa. Sitä tuli pahimpien syyssateiden aikana loka–marraskuussa 1944 noin 70 vaunukuormaa. Tavarain mukana ei ollut muita lähetyspapereita kuin rahtikirja merkinnöin 'sotilastavaraa' niin ja niin monta vaunukuormaa. Tavara käsitti kaikkea mahdollista pikkuvauvan töppösistä kapearaidevetureihin asti."

Sitten tuli käsky sotasaalistavaran lähettämisestä Neuvostoliittoon, mikä toteutettiin helmikuun aikana 1945.

"Sotasaalis oli myös välirauhasopimuksen mukaan palautettava. Niinpä lähetettiin Neuvostoliittoon Autovarikosta autoja n. 600 kpl kuukaudessa ja selvittelykeskuksista saman verran.

"LVK eli liittoutuneiden valvontakomissio oli kuitenkin tyytymätön: 28.2.1945 tuli käsky, että kaikki jäljellä olevat korjauskelpoiset sotasaalisajoneuvot oli korjattuina palautettava 15.3.1945 mennessä.

Varikon osalta tämä merkitsi sitä, että 272 ajoneuvoa oli korjattava kahdessa viikossa, selvittelykeskuksissa n. 600. Venäläiset eivät kuitenkaan ehtineet niitä niin nopeassa tahdissa vastaanottaa, joten palauttaminen jatkui toukokuun loppuun 1945, johon mennessä moottoriajoneuvoja tuli lähetetyksi yhteensä 1748 autoa, 262 traktoria ym.

"Koska korjattavat ajoneuvot olivat säilytettävinä maastossa pitkin metsiä, ne olivat jäätyneet maahan

Kalle Lehtomäen pilapiirros vuodelta 1942 Einon toimistosta: "Lisää papereita."

kiinni, niin että esimerkiksi traktorit piti irrottaa dynamiitilla räjäyttäen. Kiire oli...

"Sitten valvontakomissio määräsi toimitettavaksi sotamateriaalin keskityssiirrot ajalla 16.3.–14.4.45. Kaikki Suomen sotamateriaali oli koottava yhdeksään keskusvarikkoon ja kuuteen erikoisvarikkoon. Kalkkuun tuli tavaraa yhden kuukauden aikana 1770 vaunukuormaa rautateitse plus maanteitse tuleva materiaali.

"Tämän valtavan materiaalimäärän vastaanottamista ja käsittelemistä varten oli palkattava ylimääräistä

työväkeä 600 henkeä, joka työskenteli kolmessa vuorossa ympäri vuorokauden.

"Tilaisuutta käyttivät hyväkseen myös varkaat ja gangsterit."

Eino kertoi: "Kun kerrankin työstä lähtiessä suoritettiin lähtöpaikalla tarkastus henkilökunnan kuljetusautoissa (niitä oli parikymmentä), löytyi poisvietäväksi varattuja tavaroita autojen alta, lokasuojien päältä, autonlavoilta, istuimien alta, tien syrjään heitettyinä jne. Eikä kukaan ollut nähnyt kenenkään tuovan tai heittävän pois ko. tavaroita."

Eino Hirvonen vaati alaisiltaan ahkeruutta, huolellisuutta ja rehellisyyttä. Joku työntekijä ei ollut pitänyt Hirvosen jämptiydestä ja kosti tekemällä ilmiannon, että Eino ja työnjohtajien esimies olisivat syyllistyneet vallatun sotasaalistavaran anastukseen. Syytetyt pidätettiin asian tutkimisen ajaksi. Kertoman mukaan Einoa syytettiin jonkun lotan turkin varastamisesta. Turkki oli pitänyt lähettää Helsinkiin tiettyyn osoitteeseen. Poliisit löysivät turkin osoitteesta, ja ilmianto todettiin perättömäksi.

Elämä elpyy

Vähitellen olot normalisoituivat. Einon työ jatkui varikolla, nyt Keskusvarikko 9. Työhön kuului neuvottelupäiviä ja hankintamatkoja autoliikkeisiin.

Talohaave eli, mutta tarjolla oli tontteja Ikurista, siihen aikaan korvesta ja "ruotsalaistaloja" Nekalasta. Eino Hirvonen asui kuitenkin mieluummin rannalla vuokralla, aluksi ns. Pispan huvilassa Tahmelassa, myöhemmin naapuritalossa Hirvitiellä. Ja sitten inflaatio söi säästöt.

Vuonna 1949 Hirvoset kuulivat Raholaan perustettavasta siirtolapuutarhasta. Se sytytti. Alue oli lähellä rantaa, hyvien kulkuyhteyksien varrella ja puutarha. Eino oli jo Viipurissa viljellyt tomaatteja, kurkkuja, juurikkaita ja perunoita. Nyt saataisiin omenapuitakin ja marjapensaita.

Palstat olivat kaupungin vuokratontteja, mökit rakennettiin itse ja viljelijät muodostivat Raholan siirtolapuutarhan viljelijät ry:n. Yhdistys tarjosi muutakin toimintaa kuin kasveista huolehtimista. Eino valittiin tilintarkastajaksi ja saunatoimikuntaan. Sauna rakennettiin talkoilla rantaan.

1962 Eino sai säädetyn eroamisiän perusteella pyytämänsä eron puolustuslaitoksesta. Varikon asunnostakin piti luopua, missä Eino oli asunut vaimon kuoleman jälkeen. Eino osti asunnon Tampereen keskustasta. Kesät kuluivat edelleen Raholassa. Eino toimi mm. Raholan siirtolapuutarhan viljelijät ry:n johtokunnassa.

Hänen työpanostaan tarvittiin kuitenkin puolustusvoimissa edelleen. Vuonna 1963 hänet otettiin tilapäiseen tavarantarkastajan tehtävään Kuljetusvälinevarikossa, mikä oli Kalkun varikon silloinen nimi.

Vielä eläkeläisenä Eino lähti kuljetusvälinevarikon vasaramieheksi eli huutokaupan pitäjäksi. Hän oli suosittu meklari mm. savolaishuumorinsa ansiosta. Näin esim. 18.10.1967.

Eino työskenteli autojen parissa koko pitkän uransa, 43 vuotta, mutta ei koskaan hankkinut omaa autoa. Viipurista lähdettyä hän ei ajanut enää armeijankaan autoja kuin joskus ani harvoin.

Eino Hirvonen kuoli kolmanteen sydäninfarktiin 10.4.1975. ●

Mitä Savon Lappalaisista on saatu selville dna-tutkimuksen avulla?

JORMA LAPPALAINEN

Suomen Lappalaiset -sukuseuran jäsenille tehty dna-sukututkimus on paljastanut mielenkiintoisia seikkoja sukuhaarojen keskinäisistä yhteyksistä sekä koko suvun geneettisestä alkuperästä.

Miksi dna-sukututkimus?

Tutkimuksen avulla haluttiin saada selville Savon Lappalaisten eri sukuhaarojen sukulaisuus, mikä ei ollut onnistunut pelkästään 1500–1600-luvun verotietojen (maakirjat, henkikirjat) ja asutustutkimuksen (mm. Arvo Soininen) avulla. Lappalaisia on ollut Savossa paljon ja heillä on ollut samoja etunimiä runsaasti, eikä verotiedoissa (maakirjat ja henkikirjat) ole juuri ollenkaan isännimiä. Näiden syiden vuoksi sukujuontojen tekemiseen perinteisin menetelmin koskien 1600- ja 1500-lukuja on jäänyt paljon kysymysmerkkejä, joita dna-tutkimuksen on toivottu voivan ratkaista.

Lisäksi dna-sukututkimuksen avulla on mahdollista löytää geenisukulaisia, joilla on muita sukunimiä, jotka ovat esimerkiksi ajalta ennen nykyisiä sukunimiä. Lisähyötynä tutkimuksesta on ollut syventävä tieto Lappalaisten esihistoriasta eli siitä, miten Lappalaiset liittyvät Suomen varhaiseen asutushistoriaan sekä muinaisiin vaiheisiin ennen Suomeen tuloa.

Dna-tutkimuksella on kuitenkin rajoituksiakin, jotka on hyvä pitää mielessä tutkimusta aloitettaessa:

- Dna-tutkimus ei korvaa perinteistä sukututkimusta vaan täydentää sitä – se ei ole mikään oikotie.
- Dna-tutkimus ei ole helppoa ja se on koko ajan kehityksen tilassa. Sen aloittaminen ja testin tilaaminen on kyllä helppoa, mutta tulosten tulkitseminen onkin toinen juttu.
- Dna-testejä kohtaan on joillakin ennakkoluuloja. Siksi kaikkien sukuhaarojen ihmisiä ei saada riittävästi mukaan testaukseen. Ihmisillä voi esimerkiksi olla epäilyjä ulkomaisten tutkimuslaitosten tietoturvasta. Siihen ei tietääkseni ole kuitenkaan aihetta.
- Alan asiantuntijuus on hajallaan ja lähinnä harrastajien käsissä. Tutkimuslaitoksilta ei saa riittävää opastusta tulosten tulkinnassa, vaan on itse etsittävä tietoa monista eri lähteistä.

Testaus- ja tutkimustilanne

Sukuseura Suomen Lappalaiset ry:n jäseniä on testattu 14 + 1 henkilöä (YDNA67). Testin tekijä FamilyTreeDNA (Genealogy by Genetics, Ltd., USA), jonka testilaboratorio on University of Arizona.

Dna-sukututkimuksen aineistona eivät ole vain edellä mainittuun sukuseuraan kuuluvat testatut, vaan myös muut testatut tarjoavat välttämättömän vertailuaineiston. FamilyTreeDNA:n kautta on testattu jo yli 700 000 henkilöä, ja suomalaisiakin jo yli 5 300 henkilöä.

Osumia esimerkiksi minulla on 12 markkerin tasolla jo pelkästään Suomesta noin 1 300. Suomen lisäksi osumia löytyy mm. Venäjältä (115), Ruotsista (67), Norjasta (27), Iso-Britanniasta (19) ja Saksasta (9). Läheisimmän osumat eli 67 markkerin osumat (46) ovat yhtä lukuun ottamatta Suomesta. Se yksi poikkeava on Tverin Karjalasta.

Molempien löytyneiden geneettisten päähaarojen osalta on tehty ns. tarkentavia SNP-testejä ja myös ns. genominlaajuinen FamilyFinder-testi. Paljon uutta tietoa tulee koko ajan tulosten tulkinnasta (esim. Muinainen Suomi -foorumi, GedMatch-sivusto, Eurogenes Blog).

Fylogeneettisistä sukupuista löytyy

hyvää tietoa monesta lähteestä (mm. ISOGG ja YFull). Suomessa ovat ansiokkaasti fylogeneettisia sukupuita N-taloryhmästä kehitelleet mm. Juhani Väyrynen, Jaakko Häkkinen ja Georg Dunkel. Jotkut niistä perustuvat STR-mutaatioihin (STR = Short Tandem Repeat), jotkut SNP-mutaatioihin (SNP = Singular Nucleotide Polymorphism) ja jotkut niiden yhdistelmiin. Kaikkia näitä on käytetty hyväksi myös Lappalaisten osalta.

Viime vuosina on tullut paljon mahdollisuuksia lisätutkimuksiin: mm. 111 markkerin YDna-testi, FamilyFinder, yksittäiset tarkentavat snipsit eli SNP-testit ja erilaiset uudet testipaketit kuten Big-Y. Tarkentavat SNP-testit ovat osoittautuneet hyödyllisimmiksi, tosin aika ajoin joitakin suomalaisia kiinnostavia testejä ei ole ollut saatavilla ainakaan erikseen tilattuna.

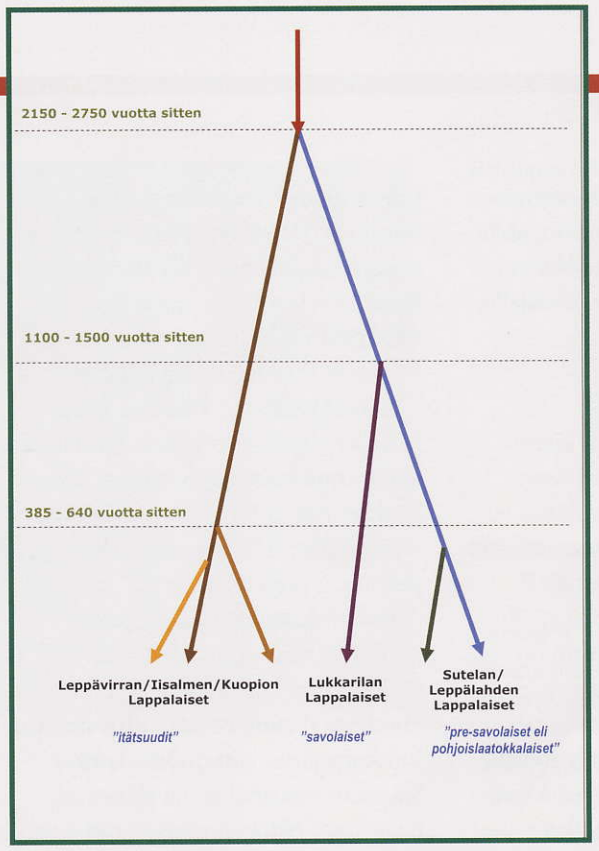

Testattujen Lappalaisten sukuhaarat ja niiden karkea ajoitus (huom. eri ajoitusmenetelmillä saadaan erilaisia tuloksia).

Päätuloksia

Tulosten mukaan kaikki testatut Lappalaiset kuuluvat samaan N-haploryhmään eli geneettisen sukupuun päähaaraan. He kaikki ovat siis enemmän tai vähemmän sukulaisia.

N-haploryhmä on yleisin isälinjan haploryhmä Suomessa, ja kaikista yleisin se on Pohjois-Savossa (n. 80 %). Kaikki testatut kuuluvat ns. itämerensuomalaiseen alkuperäisväestöön isälinjansa osalta. Sukulaisuusaste (yhteisen esi-isän ajoitus) kuitenkin vaihtelee testattujen välillä suuresti.

Lappalaiset jakaantuvat nyt tehtyjen testien perusteella kahteen pääsukuhaaraan, ja kun toinen pääsukuhaara jakaantuu puolestaan kahteen haaraan (sukuhaarat 2 ja 3), voidaan puhua kolmesta päähaarasta:

- **Sukuhaara 1:** Leppävirran, Kuopion ja Iisalmen länsiosan Lappalaiset
- **Sukuhaara 2:** Sutelan ja Nerkoon/ Varpasen Lappalaiset. Kaukaista sukua tälle sukuhaaralle ovat myös Puumalan Lappalaiset.
- **Sukuhaara 3:** Lukkarilan Lappalaiset

Sutela, Nerkoo, Varpanen ja Lukkarila ovat vanhan Iisalmen pitäjän kyliä. Sukuhaarojen yhteinen esi-isä eli useita tuhansia vuosia sitten jossakin Ural-vuorten länsipuolella ehkä nykyisen Udmurtian tienoilla. Sen jälkeen ovat syntyneet päähaarat, jotka ovat levinneet länteen hieman eri reittejä ja eri aikoina.

Sukuhaara 1

Tämä sukuhaara, johon siis kuuluvat Leppävirran, Kuopion ja vanhan Iisalmen pitäjän länsiosan Lappalaiset, on osa itätsuudien geneettistä klaania. Sille tunnusomaiset SNP-mutaatiot ovat VL29, CTS9976 ja CTS3451.

Tsuudien klaanin leviämisreitistä on päädytty siihen, että klaani on pari tuhatta vuotta sitten jossakin Laatokan eteläpuolella jakautunut kahteen joukkoon, joista toinen on levinnyt länsireittiä Suomen länsiosaan (länsitsuudit) ja toinen (ml. Lappalaiset) ehkä Äänisen ja Vienan kautta Savoon (itätsuudit).

Tästä klaanista arvellaan nyt, että sen esi-isät kuuluivat tarunomaiseen ja historiassa merkittävään suomensukuiseen kansaan nimeltään tšuudit. Noin tuhat vuotta sitten tšuudeilla oli kaksi asutuskeskittymää, toinen Laatokan eteläpuolella ja toinen Vienanmeren lähistöllä.

Tšuudi on arkeologiassa ja historiantutkimuksessa eräistä kadonneista, itämerensuomalaisista tai muista suomalais-ugrilaisista väestöistä käytetty nimitys (mm. ns. Olhavan tšuudit ja taipaleentakaiset tšuudit). Tšuudi tulee venäläisesta sanasta Чудь (Tšud). Venäläisissä taruissa tšuudit kuvattiin yleiksi ja kauniiksi. Tšuudeja ei pidä sekoittaa tsuhniin. Näillä sanoilla on aivan eri merkitys.

Venäjän (Novgorodin) perustamisesta kertovassa kronikassa tšuudit mainitaan yhdessä slaavien ja viikinkien kanssa Venäjän (Novgorodin) perustajiksi. He ovat olleet tärkeä tekijä muinaisessa Novgorodissa ja Venäjällä. Tšuudit ovat asuneet pitkään Suomen itäpuolella, ja vieläkin karttanimistössä löytyy jälkiä heistä.

He ovat levinneet suhteellisen myöhäisessä vaiheessa mm. Savoon, ehkä vasta silloin kuin slaavit alkoivat voimallisemmin levitä Pohjois-Venäjälle.

Sukuhaara 2

Tämä sukuhaara, johon siis kuuluvat Sutelan, Nerkoon ja Varpasen Lappalaiset, on osa pre-savolaista eli pohjoislaatokkalaisten geneettistä klaania. Sille tunnusomaiset SNP-mutaatiot ovat mm. Z1936, Z1935 ja Z1927. Tämän klaanin nimi on tarkentunut aikaisemmasta pre-karjalaisesta pre-savolaiseksi.

Klaani on läheistä sukua nykyisille savolaisille ja karjalaisille. Se on osa suurempaa laatokkalaisten klaania, johon kuuluvat seuraavat alahaarat:

- "savolainen" haara (mm. Lukkarilan Lappalaiset)
- "karjalainen" haara
- "pre-savolainen eli pohjoislaatokkalainen" haara (mm. Sutelan, Nerkkon ja Varpasen Lappalaiset)

Laatokkalaisten on arveltu alkaneen levitä Suomeen joskus pronssikaudella (noin kolme tuhatta vuotta sitten) Ylä-Volgan seuduilta. Heitä oli Laatokan tällä puolella viimeistään ajanlaskun alkuaikoina, jopa mahdollisesti paljon ennenkin (eli noin 1000–1500 vuotta ennen ajanlaskun alkua).

Pohjoislaatokkalaisten kieli oli luultavimmin varhaisimmassa vaiheessa vielä vanhakantainen länsiurali, myöhemmin ehkä esi- tai kantasaamelainen kieli tai tuntematon uralilainen kieli. Pohjoislaatokkalaisen pääryhmän väestön piirissä ei harjoitettu pitkään aikaan maataloutta vaan pyyntielinkeinoja.

Myös pohjoislaatokkalainen klaani on jakautunut aikojen kuluessa erillisiin alaklaaneihin. Yksi alaklaani löytyy Etelä-Pohjanmaalta Nurmon ja Lapuan seuduilta, toinen alaklaani löytyy Kainuusta ja Koillismaalta ja kolmas Savon ja Pudasjärven väliltä, johon myös testatut Lappalaiset kuuluvat. Sitten on vielä pari kaukaisempaa alaklaania, yksi Varsinais-Suomessa ja yksi Savon ja Pohjanmaan välillä. Viimeksi mainittuun kuuluvat Puumalan Lappalaiset.

Laatokkalaiseen klaaniin kuuluvilla on luonnollisesti paljon muitakin sukunimiä kuin Lappalainen. Tämä koskee mm. niitä, joiden sukunimi on muuttunut länsisuomalaisen perinteen mukaisesti.

Pohjoislaatokkalaisista löytyy merkkejä arkeologisista löydöistä. Varhaisrautakaudella eli noin vuodesta 0 vuoteen 200, niin sanottu Luukonsaaren keramiikka kertoo Saimaan vesistöalueella eläneestä, pääasiassa ehkä järvikalastusta harjoittaneesta väestöstä (mm. järvilappalaisista). He olivat luultavasti kielellisiä ja geneettisiä esivanhempia niille myöhempien aikojen Sisä-Suomen metsästäjä- ja kalastajaväestöille, joita maanviljelijät ovat perinteisesti nimittäneet "lappalaisiksi" myös Savossa. Myös suurien järvien rannoilta löytyvät lapinrauniot liittyvät tähän väestöön.

Dna-tutkimuksen avulla voitiin myös löytää kahden sukuhaaran eli Sutelan ja Leppälahden–Nerkoon–Varpasen Lappalaisten yhteinen 1500-luvulla elänyt esi-isä.

Sukuhaara 3

Tämä sukuhaara, johon siis kuuluvat Lukkarilan Lappalaiset, on osa savolaista geneettistä klaania. Tähän klaaniin kuuluvista Lappalaisista on valitettavasti vasta yksi testitulos. Klaani on osa jo edellä kuvattuja laatokkalaisia. Tälle klaanille tunnusomaisia SNP-mutaatioita ovat mm. Z1936, Z1935, CTS3223 ja Z5893.

N-haploryhmän synnystä ja varhaisvaiheista

Nykykäsityksen mukaan N-haploryhmä on syntynyt n. 22 000 vuotta sitten nykyisen Pohjois-Vietnamin tienoilla. Sen alahaploryhmä N1c on syntynyt noin 14 500 vuotta sitten Etelä-Siperiassa nykyisen Khakassian tienoilla. N-haploryhmän esi-isät ovat saapuneet Vietnamin ja Etelä-Kiinan alueelle usean vuosikymmenen kuluessa Afrikasta ja luultavasti rannikkoreittiä.

Ensimmäiset N-haploryhmän edustajat ovat levinneet nykyisen Suomen alueelle Laatokan länsipuolella alle 4 000 vuotta sitten. Suomen alueella on ollut varhaista eurooppalaista väestöä jo heti jääkauden jälkeen. Eri aikaan tulleet väestöt ovat sulautuneet toisiinsa. Jälkiä näistä löytyy paitsi dna:sta myös kielestä eli nykysuomen sanastosta. Noin 5 000 kilometrin matkaan Khakassiasta Suomeen on siis kulunut noin 10 000 vuotta eli edettiin keskimäärin vain puoli kilometriä vuodessa. Tosin se ei ole ollut mitään päämäärätietoista vaellusta, vaan hyvin hidasta väestön leviämistä perhekunnittain eri suuntiin, mm. lännen suuntaan.

Isälinja ei ole koko perimä

Kaikki sukututkijat tietävät, että meillä kaikilla on suuri määrä esivanhempia ja heidän muodostamiaan sukulinjoja suoran isälinjan lisäksi. Edellä olevassa on käsitelty vain suoraa isälinjaa, jota tutkitaan Y-kromosomin markkerien avulla. Genominlaajuista dna:ta voidaan tutkia mm. FamilyFinder-tutkimuksen avulla. Sen avulla saadaan laajempi kuva itse kunkin perimästä.

Suomen ensimmäiset alkuasuttajat (n. 8 000 eKr.) tulivat lännestä, etelästä ja idästä. Suomen alkuasuttajat eivät puhuneet suomen kielen esimuotoa. Myöhemmin väestöjä on tullut useassa aallossa samoista suunnista. Nämä väestöt ovat kuuluneet varhaiseen eurooppalaiseen väestöön.

Euroopan väestön pääkomponenteista tiedetään seuraavaa:

- Ensimmäisessä aallossa tulivat

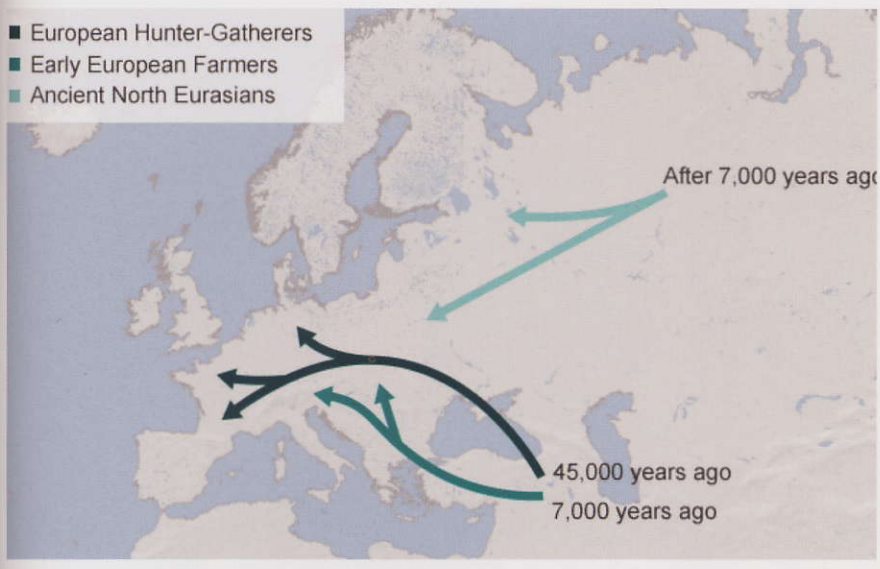

Euroopan alkuasuttaminen (Rincon 2014).

muinaiset metsästäjä-keräilijät (European Hunter-Gatherers) 45 000 vuotta sitten Länsi-Eurooppaan. Jääkauden maksimin aikana he olivat Ranskan eteläosan ja Espanjan pohjoisosan välisellä alueella.

- Toisessa aallossa tuli 7 000 vuotta sitten viljelijäväestöä lähi-idästä (Early European Farmers).
- Kolmannessa aallossa tulivat muinaiset pohjoiseuraasialaiset (Ancient North Eurasians). Jääkauden jälkeen nämä ovat levinneet ympäri Eurooppaa ja suuressa määrin sekoittuneet keskenään.

Näiden väestöjen muinais-dna:ta löytyy nykysuomalaisista. Lappalaisten osalta on tässä mielessä analysoitu yksi henkilö kummastakin päähaarasta. Nämä henkilöt, vaikka ovatkin isälinjan osalta kaukaisia sukulaisia, ovat kuitenkin FamilyFinderin mukaan jonkin asteisia serkkuja.

Muinais-dna:n osalta näiden henkilöiden osalta korostuu muinaisten läntisten metsästäjä-keräilijöiden perimä (EHG). Varhainen viljelijäperimä (EEF) puolestaan näyttää olevan vähäistä. Samansuuntainen jakauma näyttää olevan tyypillistä pohjoiseurooppalaisille yleisimminkin. Niinpä ei olekaan yllättävää, että Elina Salmelan vuonna 2012 julkaistusta suomalaista geeniperimää käsittelevästä väitöskirjasta kertova tiedote uutisoitiin otsikolla "Suomalaisten perimässä on tuhdisti länttä ja tilkkanen itää".

Suku ei ole pelkkää dna:ta

Geneettinen klaani eli isälinjan haploryhmä ei määritä kaikkea, myös muu perimä ja kulttuurinen heimo ovat tärkeitä. Savon Lappalaiset ovat enemmän tai vähemmän juuriltaan vankkoja savolaisia tai savokarjalaisia. Meitä yhdistää Lappalaisten/lappalaisten muinainen perinne pyyntikansana. Meidän muinaiset esi-isämme ovat eläneet pohjoisen metsissä ja järvien rannoilla tuhansia vuosia etevinä metsästäjinä ja erityisesti kalastajina. Esi-isiemme voi sanoa olleen kestävän kehityksen edelläkävijöitä. Vieläkin heidän kulttuuristaan ja elintavoista voisi olla oppimista (Ks. esim. Matti Sarmelan Suomen perinneatlas). ●

Huom. *Artikkelissa käytetyistä termeistä löytyy selitys alla mainitulta Ahti Kurrin dna-sivustolta. Käytetyt geneettisten klaanien nimet eivät ole vakiintuneita. Ne ovat epävirallisia alan harrastajien antamia ja voivat vielä muuttua.*

Lähteitä

Asiantuntijasivustoja, joilta löytyy suomalaisille sopivia kehitelmiä fylogeneettisistä sukupuista:

Juhani Väyrysen kotisivut: http://koti.mbnet.fi/juhani39/

Jaakko Häkkisen puolikuiva alkuperäissivusto: www.elisanet.fi/alkupera/ (mm. hyvää tietoa laatokkalaisista ja suomalaisten alkuperästä)

Georg Dunkel: www.kolumbus.fi/geodun/YDNA/SNP-N-TREE-FIN.jpg (N-haplon SNP-sukupuu; kuva päivittyy usein)

Muita hyödyllisiä lähteitä:

Ahti Kurrin dna-kotisivut: www.kurrinsuku.net

International Society of Genetic Genealogy: www.isogg.org/tree (mm. fylogeneettinen sukupuu eri haploryhmille)

Tools for DNA and Genealogy Research: v2.gedmatch.com/login1.php (työkaluja mm. FamilyFinder-tulosten jatkojalostukseen)

Genetic Genealogy Tools: www.y-str.org (lisää työkaluja)

YFull. Y-Chr Sequence Interpretation Service: www.yfull.com/tree

Eurogenes Blog. Focusing on European population genetics and modern physical anthropology: eurogenes.blogspot.fi

Rincon P.: Europeans drawn from three ancient 'tribes'. (17.9.2014) www.bbc.com/news/science-environment-29213892

Stringer C.: Vain yksi jäi. Miten meistä tuli ainoa ihmislaji. Gaudeamus 2014.

"Suomalaisten perimässä on tuhdisti länttä ja tilkkanen itää." Helsingin yliopisto. Lehdistötiedote koskien Elina Salmelan väitöskirjaa. 27.9.2012.

Siniruutuvihkoista sukututkimus-ohjelmaan

eli miten jäärä siirtyi digiaikakauteen

TEKSTI JA KUVA JOHANNA KURELA

Aloitin sukututkimuksen harrastamisen vuoden 1996 keväällä. Sykäyksen harrastamiseen antoi se sama viikatemies, mikä niin monen muunkin on saanut kääntämään katseen nykyisyydestä ja tulevaisuudesta kohti mennyttä. Isäni kuoli yllättäen vain 54-vuotiaana, ja suruani tuntui hieman helpottavan, kun syvennyin selvittämään hänen juuriaan. Niissä riittikin selvittämistä, sillä en tuntenut kovin hyvin edes hänen lähisukuaan.

Isäni äidin sisaret Aino ja Anna olivat muuttaneet Ruotsiin jo 1950-luvulla, ja vaikka kävimme joka vuosi useita kertoja Ruotsissa vierailulla, tunsin hieman läheisemmäksi suhteen ainoastaan isäni Aino-tätiin. Anna-täti oli kuollut lapsettomana jo ennen syntymääni. Isäni serkut olivat paljon minua vanhempia, eivätkä heidän lapsensa puhuneet enää suomea.

Aili-mummini ja hänen sisartensa vanhemmista tiesin nimet. Lapsuuden joulutraditioihimme kuului käynti Aili-mummin äidin haudalla Ylöjärvellä. Aili-mummin isä oli kuollut vilustumiseen hänen pudottuaan heikkoihin jäihin vuoden 1917 alussa. Hänen hautapaikkaansa en tiennyt, sillä hauta oli jäänyt Ylöjärven hautausmaan uusintatöissä käytävän alle.

Isäni isänpuoleisen suvun tilanne oli puolestaan täydellisessä nollatilassa. Isä ei itsekään tiennyt omasta isästään Jaakosta juuri muuta kuin nimen ja sankarihautapaikan. Isänisä oli ollut Vienan Karjalan pakolaisia, joka oli tullut lapsena Suomeen yksin, ilman perhettään. Vasta sukututkimuksen myötä sain tietää, että hänellä oli ollut lukuisia sisaruksia.

Jaakko ehti olla Aili-mummini kanssa naimisissa vain muutaman vuoden, ja siitäkin ajasta suurimman osan pari eli kaukana toisistaan, kun Jaakko oli sotarintamalla, ensin talvi- ja sitten jatkosodassa. Puolison kuolema Talin suurtaisteluissa oli Aili-mummille kipeä paikka, josta hän ei milloinkaan selvinnyt kunnolla. Isäni oppi jo lapsena varomaan tätä sielullista haavaa, joten hän ei kyselyt – eikä tiennyt – juuri mitään isästään.

Isänpuoleiset sukuhaarani olivat siis jokseenkin neitseellistä tutkimusmaastoa, kun ensimmäistä kertaa menin Tampereen kaupunginkirjastoon mikrofilmejä selailemaan.

Siniruutuvihkojen kausi

Olin lainannut jonkin sukututkimusoppaan ja todennut, ettei sukututkimus ainakaan alkuvaiheessaan ollut mitään rakettitiedettä. En siis mennyt sukututkimuskursseille – mahdoinkohan edes tietää, että sellaisia järjestettiin – vaan suoraan aineiston kimppuun. Muistiinpanoni todistavat, että aluksi etsin tietoa pitäjänhistorioista.

Ihka ensimmäinen kokemukseni mikrofilmien rullailusta tapahtui muistiinpanojeni mukaan Metsossa jonakin maalis- tai huhtikuun 1996 "torstaina klo 14.00–16.00 mikrofilminlukulaitteella 9". Olin juuri jättänyt sivuainegraduni professorille ja minulla oli ylimääräistä aikaa ennen kesätöiden alkamista.

Alku oli hieman hankalaa, kun

en osannut pujottaa filmiä oikein paikalleen. Ylpeys kuitenkin esti pyytämästä apua, ja sitkeästi väänsin kampea ja välillä työnsin sormilla sivusta filmiä kohdalleen. Heti alusta alkaen tein hyviä löytöjä ja minulle kävi vanhanaikaisesti: jäin tutkimustyön jännityksen koukkuun.

Mikrofilmien asettelu lukulaitteeseen sujui seuraavalla kerralla jo paremmin, ja pian opin tekemään sen nopeasti ja tehokkaasti. Käsivarsilihaksetkin vahvistuivat, kun vispasin mikrofilmiä edestakaisin. Nykypäivien internetsukututkijat eivät osaa aavistaakaan, miten monta tuntia ennen vanhaan saattoi mennä pelkkään mikrofilmien kelaamiseen.

Tutkimustulokseni kirjoitin käsin sinikantiseen ruutuvihkoon. Lähdeviitteet merkitsin alusta alkaen huolellisesti muistiin. Tästä ensimmäisestä vihosta alkoi nopeasti edennyt sukututkimustyö, joka täytti kaikkiaan 16 pienellä käsialalla täytettyä ruutuvihkoa. Perinpohjaisesti en ehtinyt saada tutkimustani valmiiksi, ja työ jäi usein pitkiksi ajoiksi tauolle työ- ja perhe-elämän vaatimusten takia. Siniruutuisten vihkojeni pariin palasin aina, kun aikaa oli. Hitaasti tutkimus eteni yhä.

Olin toki jo alusta alkaen ymmärtänyt, että suuri ja koko ajan kasvava datamäärä olisi tarvinnut jonkin tehokkaamman säilytyspaikan kuin vihkot. Harkitsin sukututkimusohjelman hankkimista jo 2000-luvun taitteessa mutta siirsin sitä aina myöhemmäksi. Tietokoneiden käyttöjärjestelmät ja ohjelmat kehittyivät tuohon aikaan hyvin nopeasti enkä halunnut tehdä hankintaa, joka olisi ollut jo seuraavana vuonna pahasti vanhentunut. Tarjolla oli useita sukututkimusohjelmia eikä kiinnostukseni riittänyt perehtymään niihin ja vertailemaan niiden eroja ja ansioita.

Ohjelman hankkimisen puolesta alkoi puhua myös se vaiva, mitä minulla oli ajoittain, kun minun odotettiin pitävän sukukokouksissa esitelmiä sukujuurista. Siniruutuvihkoista tietojen esiin kaivaminen kävi hitaasti. Haaveilin saavani tutkimustiedot käsille vain nappia painamalla.

Jossakin vaiheessa kirjoitin puhtaaksi äidinäitini suvun tutkimustiedot ja sidotin niistä muutamia kirjoja, joita annoin lähipiirille. Tähän kirjaan oli hyvä tehdä jatkossa käsin lisäyksiä ja korjauksia. Mitä kaukaisemmasta ajasta oli kyse, sitä enemmän julkaisuun tuntui tulevan oikaisuja. Päätin, että jossakin vaiheessa käyn sukututkimukseni läpi kokonaan uudelleen. Tarkistan jokaisen tiedon, seuraan jokaista henkilöä läpi hänen elämänsä ja varmistan, että esivanhempieni kaikki sisaruksetkin tulevat tutkimukseen mukaan.

Siniruutuvihkoista tietojen esiin kaivaminen kävi hitaasti.

Tämä "tarkistan vielä joskus kaiken" -päätös liittyi mielessäni sukututkimusohjelman hankintaan ja internetin digitoituihin alkuperäisaineistoihin. Suunnittelin hankkivani ohjelman, kunhan nettiin on saatu nykyistäkin kattavammin kirkonkirja-aineistoa. Sitten käyn lähteet uudelleen huolellisesti läpi ja vien tietokantaan ainoastaan tarkistettua tietoa.

Impulssina ystävän ohjelma

Tästä passiivisesta odottelun tilasta minut herätti ystäväni Virpi Nissilä, joka oli hankkinut vuoden 2014 lopulla itselleen uuden sukututkimusohjelman. Virpillä oli jo ennestään ollut sukututkimusohjelma mutta nyt hän vaihtoi sen kotimaiseen tuotteeseen. Virpillä sain tutustua tähän ohjelmaan, sen käyttöliittymään ja tapaan, millä tietoja viedään tietokantaan.

En ole tietojenkäsittelyn suhteen mikään dinosaurus. Käytän työssäni päivittäin tekstinkäsittely-, esittely- ja taulukkolaskentaohjelmia, käsittelen kuvia, pidän yllä blogia, osaan html-koodata. Sukututkimusohjelmaan tietojen lisääminen ei vaikuttanut millään tavoin vaikealta tai monimutkaiselta, vaikka lomake näyttikin vanhanaikaiselta. Täyttäminen onnistui vaivatta ilman mitään ohjeita.

Erityisen tyytyväinen olin, kun huomasin, että tietokannasta voi siirtää valmiin aineiston tekstinkäsittelyohjelman puolelle, missä sitä voi muokata samalla tapaan kuin mitä tahansa tekstiä. Taiton jälkeen materiaalin voi julkaista vaikkapa pdf-tiedostona. Aineistosta saa myös erilaisia kaavioita ja sukupuupiirroksia.

Tein hetkessä päätökseni: tämä ohjelma minun on saatava. Viikon päästä jouluaattona pakettikasasta paljastuikin tämä toivottu lahja. Heti aattoiltana oli ihan pakko viedä tietokantaan ensimmäiset tiedot.

Siitä se alkoi, lähes 18 vuotta aikaisemmin aloitetun sukututkimuksen tarkastuskierros. Työtä teen kahden laitteen taktiikalla: sukututkimusohjelmaa käytän kannettavalla tietokoneella ja rippikirjoja ja muita lähdeaineistoja selailen samaan aikaan iPadilla. Tehokasta ja kätevää, suosittelen!

Suosittelen myös muita kaltaisiani vanhan linjan jääriä ottamaan järjen käteen ja siirtymään ruutuvihkokaudesta 2000-luvulle.

Seuraava steppi sukututkijan urallani on dna-sukututkimuksen teettäminen. Senkin tiedot saan vietyä uuteen sukututkimusohjelmaani. ●

Syysretki Turkuun

lauantaina 13.10.2015

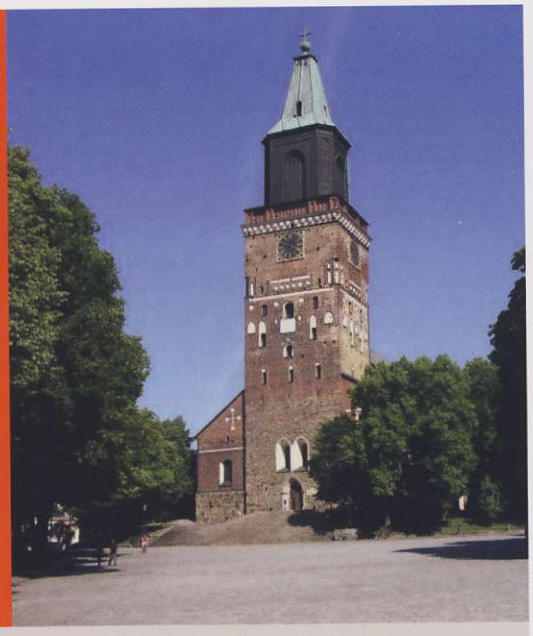

Jäsenistön toiveesta syysretki tehdään Turkuun. Ohjelmassa on mm. käynti tuomiokirkossa sekä opastettu vierailu maakunta-arkistossa, missä on mahdollisuus jäädä tutkimaan aineistoja.

Retkiohjelma tarkentuu syyskuun aikana. Ajan tasalla oleva ohjelma on nähtävillä seuran nettisivuilla, www.tamsuku.fi. Ohjelmasta kerrotaan myös jäsenilloissa.

Lähtö lauantaina 13.10.2015 Keskustorilta Vanhan kirkon edestä klo 8.00.

Paluu samaan paikkaan noin klo 19.00.

Retken alustava hinta on jäsenille 60 € ja muille 70 €. Hintaan sisältyy bussimatkat, opastus, lounas ja kahvit.

Ilmoittautuminen alkaa Orpanan tultua jäsenistölle. Ilmoittautua voi www.tamsuku.fi-sivuston kautta, jäsenilloissa tai sähköpostitse osoitteeseen sylvikki@gmail.com. Mikäli sähköpostia ei ole käytettävissä, ilmoittautua voi myös puhelimitse jäsensihteeri Aila Mäelle, p. 040 760 1527.

Ilmoittautuessa kerro

- retkelle tulijoiden nimi/nimet, osoite, puhelinnumero ja sähköpostiosoite
- oletko sinä ja mahdollinen seuralaisesi Tampereen seudun sukututkimusseuran jäseniä
- ruokarajoitteet
- lähetetäänkö lasku sähköpostitse (suositeltava tapa) vai postitse

Kotimaan retkille ilmoittautumisesta

Ilmoittautuminen retkelle on sitova. Esteestä on ilmoitettava mahdollisimman pian jäsensihteeri Aila Mäelle, niin että vapautunut paikka voidaan antaa varasijalla olevalle.

Seuran hallitus on päättänyt retki-ilmoittautumisten perumisesta seuraavaa:

- Kotimaahan suuntautuvan retken voi perua vapaasti viikkoa ennen lähtöä.
- Jos retken peruu tämän jälkeen tai ei ilmoita poisjäämisestään, seura perii ilmoittautuneelta puolet retken hinnasta.
- Jos ilmoittautunut esittää hyväksyttävän syyn poisjäämisestään, seura perii ilmoittautuneelta 5 euroa.

Kielikylpyyn ennen lähtöä!

Retkelle lähteviä kehotetaan perehtymään Turun murteeseen ennen matkalle lähtöä. Retkiopastus on suomeksi mutta lounasravintolassa ja vierailukohteissa voi kuulla turkua.

Murretietovisalla selvität lähtötasosi. Tee testi osoitteessa www.alypaa.com/pelit/murre/turku.

Muistakaa retkioppaan vaatimus: Reisus ei saap praakata ruakottomi!

Uranaisten **valtakunta**

JOHANNA KURELA

Pehr Hilleström (1732–1816): Piika ammentaa keittoa kattilasta. – Kuva Wikimedia Commo

Niinhän sitä vieläkin ajatellaan: Ennen vanhaan elämä oli selkeämpää. Naiset menivät naimisiin nuorena, saivat paljon lapsia ja elivät saman miehen kanssa elämänsä loppuun asti. Jos nainen oli saanut aviottoman lapsen, hänen elämänsä oli pilalla. Naisen oli päästävä nuorena naimisiin, sillä kukaan ei huolinut vaimokseen yli kolmekymppistä vanhaapiikaa.

Nämä luutuneet mielikuvat voi nyt heittää romukoppaan. Todellisuus ei ollut näin yksitotista.

Elokuussa 2015 ilmestyi historiantutkija Tiina Miettisen kirja *Piikojen valtakunta*, joka syventää käsitystä 1600–1700-luvuilla eläneiden naisten perhe-elämästä ja työstä. Kirjaan on koottu asiakirjatietoihin pohjautuvia pienoiselämäkertoja naisista. Tarinoiden naiset ovat pääosin Hämeestä, mutta muutama on myös Etelä-Suomesta ja Ruotsin puolelta.

Naimisiin kolmikymppisenä

– Talollisten tyttäret menivät naimisiin nuorena, mutta tilallisten kohtalo oli toinen, Tiina Miettinen kertoo.

Rippikoulun jälkeen useimmat tytöt lähtivät muutamaksi vuodeksi tienaamaan toisten palvelukseen. Talontyttärillä jäi tämä työtaitojen kehittymisen ja myötäjäisten keräämisen aika lyhyemmäksi kuin tilattomaan väestöön kuuluvilla naisilla.

– Tilattomat naiset saattoivat tehdä pitkäänkin työtä toisten palveluksessa piikana. Osa heistä oli jonkin työn erikoisosaajia kuten leipojia, kutojia tai karjakoita. Näillä sinkkunaisilla oli oma ura, jota he edistivät hakeutumalla töihin isoihin taloihin tai pappiloihin. Arvostettuna ammattilaisena he saattoivat saada parempaa palkkaa kuin monet rengit.

Yhteiskunnassa jokaisen odotettiin avioituvan, ja taloudellista ja sosiaalista turvaa tuova avioliitto oli tilattomienkin naisten tavoitteena. Tavallista oli, että pitkään piikana toiminut nainen avioitui vasta lähempänä kolmeakymmentä ikävuottansa.

Avioliittomarkkinoilla tällainen kolmikymppinen nainen ei ollut mitenkään hyljeksittävä. Miehet arvostivat työteliästä naista, jolla oli omaa omaisuutta ja monenlaisia taitoja. Nuorten miesten ja vanhempien, uraa luoneiden naisten avioliitot olivat yleisiä.

Tilattomalta väeltä avioliiton solmiminen ja perheen perustaminen onnistui vasta kun taloudelliset edellytykset olivat kunnossa. Pitkien odotteluvuosien aikana kihlauksia solmittiin ja purettiin, eikä aikaa vietetty selibaatissa. Vaikka kirkko suhtautui ankarasti esiaviollisiin suhteisiin, oli yhteisö ymmärtäväisempi.

– Aviottoman lapsen saaminen ei välttämättä pilannut naisen mainetta eikä heikentänyt hänen myöhempiä avioitumismahdollisuuksiaan, Miettinen toteaa. – Valtaosa lapsista syntyi kuitenkin avioliiton aikana.

Uusperheet eivät uutta

Monimutkaisia uusperheitä syntyi suuren kuolleisuuden myötä, kun leskeksi jääneet avioituivat uudelleen ja taas uudelleen. Perheissä saattoi olla "sun, mun, sun edellisen puolisosi aiemman avioliiton ja meidän" lapsia.

– Meillä on mielikuva entisaikojen suurperheestä, jossa saman katon alla elää suuri joukko väkeä isovanhemmista lapsenlapsiin. Yllättävän moni menetti kuitenkin molemmat vanhempansa jo nuorella iällä. Isovanhemmat eivät olleet suurperheissä niin tavallisia kuin mitä kuvittelemme.

– Sen sijaan taloissa saattoi pyöriä runsaastikin emännän ja isännän naimattomia sisaruksia, Miettinen toteaa. – Sisarussuhde oli pitkäkestoisempi kuin suhde omiin vanhempiin.

FT Tiina Miettinen on Tampereen seudun sukututkimusseuran varapuheenjohtaja.
– Kuva Johanna Kurela

Tiina Miettinen
Piikojen valtakunta. Nainen, työ ja perhe 1600–1700-luvuilla.
Jyväskylä: Atena, 2015.

Sukututkija piikojen jäljillä

TIINA MIETTINEN

Sukututkimusta tehdessä ei välttämättä kiinnitä huomiota muuhun kuin esiäidin syntymävuoteen, avioitumisvuoteen, aviomieheen, syntyviin lapsiin ja avioparin eri asuinpaikkoihin.

Rippikirja ei suoraan paljasta nuoren naisen kaikkia vaiheita ripillepääsyn ja avioitumisen väliltä. Nopealla silmäyksellä tilaton perhe pysyy rippikirjassa kokonaisena, kunnes tytär solmii avioliiton, mikä usein on merkitty selkeästi marginaaliin. Helposti päädytään siihen, että tyttäret avioituivat suoraan kotoaan.

Monesti ehtoollismerkintöjä seuraamalla voi kuitenkin havaita, että torpparipperheen tytär onkin vuoden poissa kotoa palveluksessa, palannut kotimökkiin ja lähtenyt taas palvelukseen. Yhteen rippikirjaan mahtuu 5–10 vuotta eikä palveluksessa olleita nuoria välttämättä vedetty yli tai poistettu perheen yhteydestä ennen kuin he solmivat avioliiton.

Jos nuori oli palveluksessa lähitaloissa, hän saattoi käydä ehtoollisellakin kotiväkensä kanssa, jolloin sekään merkintä ei paljasta palveluspaikkaa. Joskus aikuistuva tyttö voi löytyä kahdesta eri paikasta: tyttärenä kotimökistä ja piikana palveluspaikasta. Joskus voi olla niinkin, ettei pappi edes muistanut merkitä naista palveluspaikkaan, jos se oli samassa kylässä.

Rippikirja on ihmisten tarkkoja elämänvaiheita selvitellessä aina suuntaa antava. Se kertoo kyllä perhekokonaisuuden, mutta se ei kerro sitä, missä ihmiset todellisuudessa nukkuivat yönsä ja söivät ruokansa.

Joukkorahoitusta sukukirjaan

JOHANNA KURELA

Sukukirjaprojekti on täynnä haasteita. Työlään aineistonkeruu- ja tutkimisvaiheen jälkeen alkaa uusi, usein yhtä vaativa vaihe, kun materiaali työstetään julkaisuksi. Kirjoittamis-, tietojentarkistus- ja kuvituksenhankintavaihetta seuraa oikaisuluenta ja graafisen ilmeen toteuttaminen. Viimeistään tässä vaiheessa on mietittävä sukukirjan painatuksen rahoittamista.

Useimmat hoksaavat pyytää sukulaisilta jo tiedonkeruuvaiheessa sitoutumista tulevan sukukirjan hankintaan. Ennakkotilausten perusteella on helpompaa arvioida, miten paljon sukukirjaa pitäisi painattaa. Ei kannata tilata satojen kappaleiden erää, jos teoksesta on ennalta kiinnostunut vain muutama kymmenen henkilöä.

Kokemusten mukaan suuri osa sukulaisista herää kuitenkin kirjanhankintaan vasta siinä vaiheessa, kun teos on tullut painosta. Sukukirjan sisältö ei välttämättä tunnu kiinnostavalta ennen kuin sen on nähnyt itse. Vasta kun kirjaa on tullut selailtua kaukonäköisemmän sukulaisen luona, herää halu saada se omaksi.

Sukukirjaa kannattaa siis yleensä ottaa ennakkotilauksia suurempi painos. Aina ei kuitenkaan ole taloudellista mahdollisuutta satsata painatukseen niin suurta summaa kuin haluaisi. Jos lähipiiristä ei löydy varakasta henkilöä, joka haluaa toimia sukukirjahankkeen taloudellisena tukijana, voi painokulujen kattamiseksi kokeilla joukkorahoitusta.

Yhteisörahoituspalveluja on lukuisia. Suomen ensimmäinen kaikille suunnattu yhteisörahoituspalvelu Mesenaatti.me löytyy internetistä. Yhteisörahoituspalvelun avulla kuka tahansa voi pyytää omalle projektilleen rahoitusta. Vastaavasti kuka tahansa voi antaa haluamansa määrän rahaa projektille, joka tuntuu tärkeältä.

Elokuussa 2015 Mesenaatti.me-palvelun avulla etsittiin rahoitusta mm. valokuvakirjan tekemiseen, tanssielokuvaprojektiin ja gluteenittoman leipomokahvilan perustamiseen. Vuoden 2015 aikana Mesenaatti.me-palvelun avulla rahoitusta ovat saaneet mm. eduskuntavaaliehdokas vaalikampanjaansa (1.370 €), bändi levynjulkaisukiertueen toteuttamiseen (2.161 €) ja yhdistys sähköisen naapuriapupalvelun toteuttamiseen (29.540 €).

Kaikille yhteisörahoitusta etsiville ideoille ei kuitenkaan käy näin hyvin. Joukkorahoitusmahdollisuutta ei yleisesti tunneta, ja erinomainenkin projekti voi jäädä ilman rahaa, mikäli potentiaaliset mesenaatit eivät tiedä avoinna olevasta rahoitusmahdollisuudesta. Kun avaa yhteisörahoituskampanjan, on siitä kerrottava mahdollisimman laajalti. Mainostuksessa on satsattava rahoitettavan idean selkeään ja uskottavaan esilletuontiin. Hölmöille tai epämääräisille hankkeille ei kenenkään lompakko avaudu.

Yhteisörahoitusta kannattaa yrittää! Joukkorahoitusmahdollisuus voi sopia erityisen hyvin kylä-, kaupunginosa- ja kotiseutukirjojen sekä yritys- tai yhdistyshistoriikkien rahoituskanavaksi. Myös laajojen tai yhteiskunnallisesti mielenkiintoisten sukujen sukuselvitykseen saattaa tätä kautta avautua aivan uudenlainen rahapussi.

Yhteisörahoituspalvelu Mesenaatti.me

Yhteisö- eli joukkorahoitus on laillinen, viime vuosina yleistymässä oleva tapa hakea rahoitusta projekteille. Suomessa yksi joukkorahoituspalveluista on internetissä toimiva Mesenaatti.me. Se on ilmoituspaikka, missä rahoituksen hakija ja tarjoaja kohtaavat.

Rahoitusta voi hakea Mesenaatti.me-palvelussa kahdella tavalla. Yleishyödyllinen yhdistys voi kerätä toimintaansa rahoitusta vastikkeettomasti. Tällainen keräys vaatii kuitenkin rahankeräysluvan poliisihallitukselta.

Ilman rahankeräyslupaa rahoituksen tulee aina olla vastikkeellista. Vastikkeen tulee olla suhteessa annetun rahoituksen määrään, ja esimerkiksi kirjahankkeessa vastike voi olla kirja. Rahoittajalle on ilmoitettava, missä ajassa vastike toimitetaan.

Mesenaatti.me-palvelussa avoinna olleilla kampanjoilla on saatu rahaa mm. julkaisu-, musiikki-, kuvataide-, teatteri-, tietoteknologia-, urheilu- sekä hyväntekeväisyysprojekteille.

Kiinnostuitko? Katso lisätietoja

www.mesenaatti.me/tervetuloa-yhteisorahoitus/

Sampolan sukututkimuspäivä 23.1.2016

Sampolassa järjestetty sukututkimuspäivä on Tampereen seudun sukututkimusseuran suurin vuosittainen tapahtuma. Tammikuussa 2015 paikalle tuli yli 370 kävijää. Heistä valtaosa oli Tampereelta tai lähikunnista, mutta mielenkiintoinen ohjelma veti kävijöitä kauempaakin.
Ensi vuonna sukututkimuspäivä on lauantaina 23.1.2016.
Merkitse päivä jo nyt kalenteriisi!

Yhteystietojen välittämisestä

Seuran hallituksen periaatepäätöksen mukaan seura ei anna eteenpäin jäsenten tai muiden tutkijoiden yhteystietoja.

Mikäli seuralta pyydetään jonkun jäsenen tai Orpanan kirjoittajan yhteystietoja, seura ottaa yhteyttä tavoiteltuun henkilöön ja välittää hänelle yhteydenottopyynnön. Näin tavoiteltu henkilö saa itse päättää, vastaako hän kysyjälle vai ei.

Julkaisuja voit tilata sähköpostitse

Seuran vuosikirjoja sekä Orpana-lehtiä on myytävänä Sampolan sukututkimuspäivillä ja jäsenilloissa. Niitä voi myös tilata sähköpostitse seuran julkaisumyyjältä Jorma Lappalaiselta (jorma.lappalainen@tamsuku.fi). Häneltä voi samoin tilata kopioita seuran vanhoissa julkaisuissa olevista artikkeleista.
Saatavilla on yhä Tampereen seudun sukututkimusseuran uusimpia vuosikirjoja: *Hyvä paha suku – kirjoituksia suvusta ja sukututkimuksesta* sekä *Alusta loppuun – Ohjeita sukututkimusta aloitteleville ja jo työnsä päättäneille.* Varmista, että sinulla on nämä teokset ennen kuin painos myydään loppuun!

Muista osoitteenmuutokset

Oletko luopunut lankapuhelimestasi ja siirtynyt kokonaan matkapuhelimen käyttöön? Onko sinulla sähköpostiosoitetta? Onko sähköpostiosoitteesi vaihtunut?
Keväällä 2015 jäsenistölle lähetettiin tieto niistä yhteystiedoista, mitä seuralla on. Ilahduttavan moni tarkisti ne ja ilmoitti seuralle ajan tasalla olevat tiedot.
Muistathan ilmoittaa muuttuneet tietosi jatkossa seuran jäsensihteeri Aila Mäelle (aila.maki@tamsuku.fi)!

Huomaathan, että Suomen Sukututkimusseura ja Tampereen seudun sukututkimusseura ovat kaksi eri yhdistystä. Osoitteenmuutokset on ilmoitettava kummallekin erikseen.

Tykkää meistä Facebookissa!

Tampereen seudun sukututkimusseura on Facebookissa. Facebookissa kerrotaan seuran toiminnasta, jaetaan sukututkimusvinkkejä ja kerrotaan uutisia. Jos sinäkin olet Facebookissa, niin miksipä et tykkäisi meistä!

Seura tiedottaa toiminnastaan Facebookin lisäksi jäsenilloissa, Orpana-lehdessä, www.tamsuku.fi-nettisivuilla sekä Aamulehden Menoinfo-tapahtumakalenterissa.

Minne seuraavaksi mennään?

Jäsenistöllä on jatkuvasti mahdollisuus vaikuttaa siihen, minne seura tekee seuraavat retkensä. Kerro retkivastaavalle tai hallituksen jäsenille retkitoiveesi jäsenilloissa tai sähköpostia lähettämällä. Seuran verkkosivuilla (www.tamsuku.fi) on luettelo paikkakunnista, missä seura on retkeillyt sen alkuvuosista lähtien. Samalle paikkakunnalle voidaan lähteä, jos edellisestä retkestä on kulunut riittävän pitkä aika.

Tampereen seudun sukututkimusseura ry

Syksyn 2015 esitelmät

Tampereen seudun sukututkimusseuran esitelmätilaisuudet pidetään Tampereen Vanhan kirjastotalon (Keskustori 4) luentosalissa klo 18. Tilaisuudet ovat kaikille kiinnostuneille avoimia ja pääsymaksuttomia. Seuran kirjasto Vanhan kirjastotalon Mäkelän kabinetissa on avoinna (vuosikokousiltaa lukuun ottamatta) ennen jäseniltoja klo 17–18. Seuran jäsenet voivat lainata kirjastosta kirjoja.

15.9.2015
PIIKAILTA

Tiina Miettinen alustaa Piikojen valtakunta -kirjansa pohjalta. Miten pysytään paikasta toiseen liikkuvien piikojen jäljillä? Tule kertomaan millaisia piikoja oman sukusi piiristä on löytynyt.

29.9.2015
Veli-Matti Pussinen: SOTILASAINEISTOT ENNEN VUOTTA 1809

Perusteellinen katsaus Ruotsin ajan sotilasasiakirjoihin.

13.10.2015
RETKI TURKUUN

Ei jäseniltaa, vaan päiväretki klo 8–19 Turkuun, missä tutustutaan mm. maakunta-arkistoon. Mahdollisuus jäädä muutamaksi tunniksi arkistoon tutkimaan. Lisätietoja retkestä Orpanan sivulla 53.
Mäkelän kabinetin kirjasto ei avoinna.

27.10.2015
KATSAUS DNA-SUKUTUTKIMUKSEEN

Millaisia tietoja on saatu lähiseutujen suvuista? Tule kysymään ja keskustelemaan vapaamuotoisesti. Aiheesta alustaa Marja Pirttivaara.

10.11.2015
Ulla Moilanen: MUINAIS-DNA:N TUTKIMUS

Arkeologinen aineisto ei koostu pelkistä esineistä vaan myös ihmisten ja eläinten jäänteistä. Mitä arkeologisesta aineistosta tehtävä dna-tutkimus paljastaa alkuperästämme?

24.11.2015
Juha Simola: OMAN SUVUN TAI PERHEEN TARINA DIGITAALISESSA MUODOSSA

Ajatuksia ja ideoita siihen, miten historiaa voi tallentaa digitaalisena kertomuksena.

Tervetuloa!

www.tamsuku.fi

<< BAS2 << Posti Oy

Orpana 2/2015
Sisällysluettelo

3 Haalistuvat muistot

4 Kartanokierros Somerolla

12 Koukeroiden kertomaa

16 Kansanpukuja arkeen ja juhlaan. Suomalaisista kansanpuvuista

25 Sukututkija ja Aristoteles – Eräs kuvitteellinen haastattelu

31 Suomen Sukututkimusseuran koulutuksia 2015

32 Amerikansuomalainen John Salo Amerikan halkijuoksujen sankarista kotikaupunkinsa sankarivainajaksi

37 Sukujuuriin perehtyminen poistaa juurettomuutta

38 Ruotusotilaiden jälkeläinen puolustusvoimien palveluksessa Tampereen autovarikolla. Eino Hirvosen sukua ja työelämää

46 Mitä Savon Lappalaisista on saatu selville dna-tutkimuksen avulla?

50 Siniruutuvihkoista sukututkimusohjelmaan eli miten jäärä siirtyi digiaikakauteen

53 Syysretki Turkuun

54 Uranaisten valtakunta

57 Joukkorahoitusta sukukirjaan

59 Syksyn 2015 esitelmät

16

25

38